

ბიულეტენი

№ 20
1999
თებერვალი

საქართველოს
სტრატეგიული კვლევებისა
და განვითარების ცენტრი

ექსპორტის მხარდაჭერა

ტრანსფერების პოლიტიკა

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

C 00 - 01537

**საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა
და განვითარების ცენტრი**

გიორგი ბარბაქაძე

ექსპორტის მხარდაჭერა 3

დავით ლომიძე

ტრანსფერების პოლიტიკა 40

„Exportunterstützung und Transferpolitik“
(„eksportis mchardatschera“), georgisch, 64 S.
Englische Annotation `Exportunterstützung. Transferpolitik`, 6 S.
Seminarreihe `Wirtschaft. Finanzen und Sozialpolitik` vom Februar 1999
FES Georgien und Zentrum für strategische Forschungen und Entwicklung
Georgiens

© FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

თბილისი

C 00 - 01537

ქვეყნის მხარდაჭერა

■ გიორგი ბარბაქაძე

საქართველოსათვის ღია ეკონომიკაზე ორიენტაციის აღებას სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება. აუცილებელია, რომ საქართველომ დაიმკვიდროს თავისი ადგილი შრომის საერთაშორისო დანაწილების სისტემაში, რაც მისი დამოუკიდებელი ფუნქციონირების მყარი გარანტი იქნება. ხოლო ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის დონე დიდად იქნება დამოკიდებული ქვეყნის საერთაშორისო ვაჭრობაში ჩართვის და მის მიერ საკუთარი შესაძლებლობების რეალიზაციის ხარისხზე. ამიტომაც საგარეო ვაჭრობის პრობლემატიკის შესწავლა და სწორი სტრატეგიის ჩამოყალიბება გადამწყვეტ როლს ითამაშებს საქართველოს ეკონომიკის აღორძინების საქმეში. ამავე დროს, სრულიად არასაკმარისად და მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების არაადეკვატურად უნდა იქნას მიჩნეული ეკონომიკური განვითარების ტემპები დარაც მთავარია, ხასიათი.

ეკონომიკური განვითარების მკაფიო სტრატეგიის უქონლობის გამო, დაბალია ქვეყნის სარესურსო, სამრეწველო, ტექნოლოგიური და ინტელექტუალური პოტენციალის გამოყენების დონე. უნიკალური გეოპოლიტიკური მდგომარეობა, მნიშვნელოვან სატრანზიტო ქვეყნად ჩამოყალიბება და რამდენიმე საერთაშორისო მნიშვნელობის პროექტის განხორციელების დაწყება, სხვა არანაკლებ მნიშვნელოვანი პრობლემებისადმი არასათანადო ყურადღების პირობებში, შეიძლება გახდეს ქვეყნის ცალმხრივი, დაუბალანსებელი განვითარების მიზეზი.

გარდამავალ ეტაპზე მყოფ ქვეყნებს შორის საქართველო ერთ-ერთი პირველი ერთობლივი შიდა პროდუქტის ვარდნის თვალსაზრისით 1989-1996 წლებში (1989 წლის მაჩვენებლის მხოლოდ 34%). სამრეწველო პროდუქციის მოცულობის თვალსაზრისით ვარდნა თითქმის ასპროცენტია იყო (1989 წლის მაჩვენებლის 15,4%).

ეკონომიკის ასეთი მასშტაბებით რღვევის მიზეზები შემდეგია:

- ✓ სამოქალაქო ომი (მსხვერპლი მოსახლეობაში, სამრეწველო ობიექტების ნგრევა, სატრანსპორტო და ელექტროგადამცემი ინფრასტრუქტურის მოშლა);
- ✓ პოლიტიკური არასტაბილურობა;
- ✓ ტრადიციული ბაზრებისა და სავაჭრო პრიორიტეტების დაკარგვა;
- ✓ შიდა ბაზარზე მოთხოვნის კლება;

- ✓ კაპიტალის გადინება;
- ✓ „ტვიწინების გადინება“.

ეკონომიკის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის მაჩვენებლების მიხედვით, 1997 წლის შუა პერიოდში საქართველო, თუმცა რუსეთს ჩამორჩებოდა, მაგრამ წინ უსწრებდა დსთ-ს ქვეყნებს ეკონომიკური განვითარების საშუალო მაჩვენებლებით. ამასთანავე, მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა მდგომარეობა მაკროეკონომიკური მონაცემების შესაბამისად. სტატისტიკის დეპარტამენტის ცნობით, 1997 წელს ინფლაცია 7 პროცენტამდე დაეცა. იმავე წყაროს მიხედვით, მთლიანი შიდა პროდუქტი 1997 წელს 11,3 პროცენტით გაიზარდა 1996 წელს დაფიქსირებული 11,3 პროცენტთან ზრდის შემდეგ. 1998 წელს წინასწარი მონაცემებით დაფიქსირებულია ინფლაცია - 10,7 პროცენტი, ხოლო მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდა კი - 4 პროცენტი. გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს შორის, ეკონომიკის ზრდის მაჩვენებლით (1996 და 1997 წლებში) საქართველო ბევრად უსწრებდა ყველა დანარჩენს. ფაქტიურად მხოლოდ მას ჰქონდა ამ წლებში ზრდის ორნიშნა მაჩვენებელი.

როგორც №1 ცხრილიდან ჩანს, სავაჭრო ბალანსის დეფიციტი კიდევ უფრო იზრდება. მისი დაფარვის ერთადერთ წყაროს საერთაშორისო ორგანიზაციების სახსრები წარმოადგენენ. ცხადია, ასეთი სიტუაცია ძალზე მძიმე მდგომარეობაში აყენებს დამოუკიდებელ ქვეყანას. მაშასადამე, სიტუაციის გაუმჯობესების იმედად ექსპორტის საშუალო და გრძელვადიანი ზრდაა რჩება.

საქართველოს საგარეო-ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებას წარმოადგენს საგარეო ვაჭრობის, კერძოდ ექსპორტ-იმპორტის რეგულირების სრულყოფა, რომლის გაუმჯობესებამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის სავალუტო შემოსავლების შევსება, ადგილობრივი წარმოების გაფართოება, დასაქმების ზრდა, ჯანსაღი კონკურენციული გარემოს ჩამოყალიბება და ეკონომიკის სტრუქტურული სრულყოფა. რამაც უნდა დააჩქაროს მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში ქვეყნის სრულყოფიანი ინტეგრაციის პროცესი.

საგარეო ვაჭრობის ეფექტიანობის ძირითადი მაჩვენებელია ქვეყნის საგარეო სავაჭრო ბალანსი, რომელიც ასახავს ექსპორტ-იმპორტის მოცულობას, დარგობრივ სტრუქტურას და სეზონურობას. მისი მეშვეობით ვადგნით, თუ რა

საქონლითა და რა მოცულობით ვაჭრობის საქართველოს საზღვარგარეთის ქვეყნებთან.

დამოუკიდებლობის მოპოვების პირველივე წლებიდან საქართველოს ეკონომიკაში დამკვიდრდა ქვეყნისათვის არასასურველი საერთოტენდენცია, რაც საგადასმდელო ბალანსის უარყოფით სასაღარიპო გამოიხატებოდა. უკვე 1992 წელს საგადასმდელო ბალანსის მიმდინარე ოპერატივით ანგარიშის უარყოფითმა სასაღარიპო 247,7 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა და მას შემდგომი ვიზრდა განიცდის. მიუხედავად ბოლო წლებში მიღწეული მნიშვნელოვანი წარმატებებისა ეკონომიკის ბევრ სფეროში, მიმდინარე ოპერატივით ანგარიშის სასაღარიპო კვლავ უარყოფითია და 1997 წელს რეკორდულ მაჩვენებელს 426,1 მილიონ აშშ დოლარს მიაღწია. (აქ გათვალისწინებულია ოფიციალური ტრანსფერებიც), ხოლო 1998 წლის პირველ ნახევარში ამ მაჩვენებელმა 247,4 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა.

რომ არა ოფიციალური ტრანსფერები, რომლებსაც საქართველო ღებულობდა და ჯერ კიდევ ღებულობს, მიმდინარე ოპერატივით ბალანსის სასაღარიპო გაცემებით დიდი იქნებოდა. მიმდინარე ოპერატივების შორის უდიდესი ნაწილი საგარეო ვაჭრობაზე მოდის. ამიტომაც თავდაპირველად აქცენტი სწორედ მასზე გაკეთდეს. იმისათვის, რომ უფრო რეალური სურათი შეიქმნას, საქართაო მოვანადიხით შეფასებით მაჩვენებლებისაგან აბსტრაქტირება და მთლიანად დავეყრდნეთ ოფიციალურ ციფრებს. მართალია რეგისტრირებული ექსპორტ-იმპორტის მოცულობა არ შესაბამისა რეალურ სიტუაციას, მაგრამ ისინი ტენდენციების გამოვლენის საშუალებას მაინც იძლევიან. 1994-1998 წლებში საქართველოს საგარეო ვაჭრობა შემდეგი მონაცემებით ხასიათდებოდა.

საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 1994-1998 წლებში*

(ცხრილი №1)

	1994 წ.	1995 წ.	1996 წ.	1997 წ.	1998 წ.
ექსპორტი	186,0	151,2	198,8	239,8	194,0
იმპორტი	353,2	391,6	687,7	943,5	1048,6
საბოლოო	-167,2	-240,4	-487,9	-703,7	-854,6
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	539,2	542,8	866,5	1183,3	1242,8
ექსპორტის წილი ბრუნვის მოცულობაში, %	34,50%	27,86%	22,43%	20,27%	15,81%
იმპორტის ექსპორტის დაფარვის კოეფიციენტი, %	52,66%	38,61%	28,91%	25,42%	18,50%

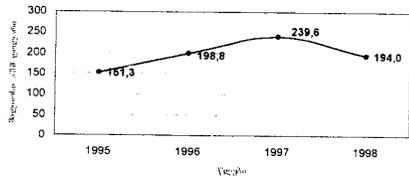
1994 წელს საქართველოდან 38 ქვეყანაში ექსპორტირებულ იქნა 186 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების პროდუქცია, ხოლო 47 ქვეყნიდან იმპორტირებულ იქნა 353,2 მილიონი აშშ დოლარის საქონელი. 1995 წელს ექსპორტის 18,7 პროცენტია კლების კვალობაზე მისმა

* წყარო საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დახარჯებები, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა 1994-1998 წლებში.

მოცულობამ 151,2 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა და მოიცვა 48 ქვეყანა, მაშინ როდესაც იმპორტმა ზრდა განიცადა (10,8 პროცენტით ნინა წელთან) და მისი მოცულობა 64 ქვეყნიდან გაუტოლდა 391,6 მილიონ აშშ დოლარს. 1996 წელს მსოფლიოს 51 ქვეყანაში ექსპორტის მოცულობამ შეადგინა 198,8 მილიონი აშშ დოლარი (წინა წელთან 31,6 პროცენტით გაიზარდა), ხოლო 78 ქვეყნიდან იმპორტის მოცულობამ შეადგინა 686,7 მილიონი აშშ დოლარი (ზრდა 75,3 პროცენტით).

დიაგრამა №1

საქართველოს ექსპორტის დინამიკა უცხოეთში მიმავალი

1997 წლის მონაცემებით კი საქართველოდან 59 ქვეყანაში ექსპორტირებულ იქნა 239,8 მილიონი აშშ დოლარის პროდუქცია (20,6 პროცენტია ზრდა), ხოლო 89 ქვეყნიდან იმპორტის მოცულობამ შეადგინა 943,5 მილიონი აშშ დოლარი (37,2 პროცენტია ზრდა).

1998 წელს საგარეო ვაჭრობა 1242,6 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. რაც გასული წლის შესაბამის მაჩვენებელზე 5 პროცენტით მეტია. აქედან, ექსპორტი 194 მილიონი აშშ დოლარია (შემცირდა 19,1 პროცენტით), ხოლო იმპორტი - 1048,6 მილიონი აშშ დოლარი (გაიზარდა 11,4 პროცენტით). მაშინ როდესაც, წინა წლის შესაბამისად იყო 239,8 და 943,5 მილიონი აშშ დოლარი.

როგორც ვხედავთ უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ბრუნვის საერთო მოცულობა ზრდას განიცდიდა, მაგრამ საწინააღმდეგო ექსპორტის ზრდის ტემპები საგრძნობლად ჩამორჩებოდა იმპორტის ზრდის ტემპებს. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იმპორტი და ექსპორტი ურთიერთდამოკიდებულ მდგომარეობაში იმყოფებიან და თითოეული მათგანის ზრდა ქვეყანაში ეკონომიკური აქტივობის ამაღლებაზე მიუთითებს. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი რამაც განაპირობა საქართველოს საგადასმდელო ბალანსის სასაღარიპო უარყოფითობა, არის ის ფინანსური დახმარება, რომელსაც ქვეყანა ღებულობს საზღვარგარეთიდან, თუმცა მისი მოცულობა თანდათანობით მცირდება. სასაღარიპო უარყოფითობა შეიძლება აისახას იმითაც, რომ ბოლო ორი წლის განმავლობაში

მნიშვნელოვანი მატება განიცადა უცხოური ინვესტიციების შემოდინებამ. მაგალითად, თუკი 1996 წელს უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 100 მილიონ აშშ დოლარს ოდნავ გადააბრტყა, 1997 წელს მათი მოცულობა ზოგადი რეგულირებით 203 მილიონი, ხოლო სხვა შეფასებებით 220 და 242,6 მილიონი აშშ დოლარსაც მიაღწია. საქართველოს საინვესტიციო ცენტრის მონაცემებით, 1997 წლის დეკემბერში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საერთო მოცულობამ 113 მილიონი აშშ დოლარს მიაღწია. ღირებულების შესაბამისად, ინვესტიციების მთავარ მიმართულებას სოფლის მეურნეობა, მუშევრობა და კავშირგაბმულობა წარმოადგენდა. ცენტრისავე მონაცემებით, 1996 წლის 5 თვის განმავლობაში, როდესაც ახალი უცხოური ინვესტიციები დაბეჭდილობაგან გათავისუფლდა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 80 მილიონი აშშ დოლარს მიაღწია. 1997 წლის რეგისტრირებული მონაცემები მხოლოდ 20 მილიონი აშშ დოლარს უყენებს. როგორც, ცენტრი ვარაუდობს, რეალური ინვესტიციების მოცულობა უფრო მეტი უნდა იყოს, რადგან ინვესტიციების რეგისტრაცია მხოლოდ 100 000 აშშ დოლარზე ზევით არის სავალდებულო და არავითარი აშკარა სანქცია არ არსებობს რეგისტრაციის თავიდან აცილებისათვის. საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და IET -ის მონაცემებით, ინვესტიციების რეალური მოცულობა დაახლოებით 200 მილიონი აშშ დოლარია. 1998 წლის პირველ ნახევარში უცხოურმა პირდაპირმა ინვესტიციებმა შეადგინა 199,7 მილიონი აშშ დოლარი. ინვესტიციების მცირე მასშტაბები აქამდე დიდ წუხილს იწვევდა. მაგრამ ამ ბოლო დროს პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა მოიმატა. არსებობს იმის იმედიც, რომ გაიზარდება ადგილობრივი ინვესტიციების წილიც, მიუხედავად იმისა, რომ მათი მოცულობა შიდა ვაჭრობაში აქამდე უმნიშვნელო იყო.

საბაზო პროდუქტის სანარმოების ფინანსური პრობლემის გადასაწყვეტად შეიქმნა დანახდას შეღავათიანი ახალი კაპიტალდაბანდებულება.

საექსპორტო სანარმოების ფინანსური პრობლემის გადასაწყვეტად საქართაო ინვესტიციების ზრდა. ამიტომ შეიძლება დანახდას შეღავათიანი ახალი კაპიტალდაბანდებულება, მაგრამ არა მარტო უცხოურზე, როგორც ეს ადრე იყო, არამედ ყველა ინვესტიციებზე. მართალია უცხოური ინვესტიციების შემოდინება დადებითად აისახება საგადასმდელო ბალანსზე, მაგრამ ჩვენს შემთხვევაში ინვესტიციების დიდი ნაწილი ხმარდება საზღვარგარეთ სხვადასხვა დანადგარების და მოწყობილობების შექმნას, ამიტომაც საქართველოს საბაზოს მიერ ფორმირება როგორც იმპორტი.

ქვეყანაში ადგილი აქვს შემოსავლების საერთო ზრდას, მაგრამ იმის გამო, რომ ადგილობრივი წარმოება ვერ აკმაყოფილებს გაზრდილ მოთხოვნას, იმპორტზე მოსახლეობის დამოკიდებულება მაღალი რჩება. ექსპორტის ზრდის ჩამორჩევა აისახება იმითაც, რომ საქართველოში წარმოებული პროდუქცია ვერ პასუხობს საერთაშორისო სტანდარტებს და დაბალკონკურენტუნარიანია.

ვაჭრობისა და საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობათა სამინისტროს მიერ ჩატარებულ იქნა საგარეო ვაჭრობის სარკისებური შედარება. რა პრობლემები წარმოაჩინა ამ აღრიცხვამ? პირველ რიგში ადგილი ჰქონდა ტრანზიტული, რეექსპორტირებული და იმპორტირებული ტვირთების აღრიცხვინაობის ერთმანეთში აღრევის. ამასთან, არ უნდა დაგვავინყდეს რომ საქართველო სატრანზიტო ქვეყანა და აქედან გამომდინარე საქართაო ამ საკითხისადმი ფრთხილი დამოკიდებულება. იმპორტის რეგისტრირების გაუმჯობესების გვერდით აუცილებელია სატრანზიტო და რეექსპორტული ტვირთების ტერიტორიაზე გაკონტროლდეს მატარებელი ხელ შეწყობა და სასაზღვრო-საბაზო დოკუმენტაციის გაფორმებისა და მიღების გამარტივება.

სარკისებური აღრიცხვის მონაცემები გვიჩვენებენ, რომ საქართველოს ექსპორტის მოცულობა მაინც მკვეთრად ჩამორჩება იმპორტს და ამით მზარს უმაგრებენ ექსპორტით იმ ჯგუფის ზარს, რომელიც სავაჭრო ბალანსში რეალურად მნიშვნელოვანი დეფიციტის არსებობას აღიარებენ. მაშინ ისმება კითხვა როგორ ფინანსირდება სავაჭრო ბალანსის დეფიციტი ეროვნული ბანკის სავალუტო რეზერვების ნაკლები ცვლილებების პირობებში? აქ გასათვალისწინებელია მრავალი მომენტი. კერძოდ, ქვეყანაში დიდი რაოდენობით შემოდის

კაპიტალი უცხოეთში მომუშავე თანამემამულეებისაგან ოჯახებისათვის გამოგზავნილი თანხების სახით. თუმცა ეს უკანასკნელი რუსეთის

კრიზისის შემდეგ შემცირდა, რადგან საქართველოს მიერ ანტა უმეტესობა რუსეთში საქმიანობს. ამასთან ერთად, ქვეყანაში განხორციელებული ინვესტიციების ნაწილი არ რეგისტრირდება, უზრალოდ იმის გამო რომ არარეგისტრირებაზე არავითარი სანქცია არ არსებობს. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია საგარეო სავალუტო ოპერაციების აღრიცხვის ისეთი მექანიზმის შემოღება, რომელიც უპირველესყოფისა არ შეზღუდვას სავაჭრო ვაჭრობას და ინვესტიციების მოზიდვას ქვეყანაში და ამასთან ერთად, წარმოადგენს მოგვეცემს უცხოური ვალუტის გადინება-შემოდინებაზე ამა

უნდა დაემართოს უცხოეთიდან მიღებული გრანტები და კრედიტები, რუსეთის სასაზღვრო ბაზების და უცხო ქვეყნებისა წარმოშობად დასაბუთების თანამშრომლების მიერ მიღებული შემოსავლები. იმპორტის მოცულობის გაანგარიშებისას გასათვალისწინებელია, რომ მასში შედის მუშაობის და დიპლომატიური ტვირთების კონსიგნაციით და კრედიტით შემოზიდული საქონელი. ეს ყველაფერი რეალურად გვაძლევს წარმოდგენას იმაზე, თუ როგორ ფინანსირდება იმპორტი.

დღეს სავაჭრო პოლიტიკის ძირითადი მიზანია ჯანსაღი კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბება, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს ისეთი დარგების განვითარებას, რომელიც რეალურად კონკურენტუნარიანი იქნებოდა, როგორც შიდა ისე საგარეო ბაზრებზე. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ჩატარებულია ფასების ლიბერალიზაციამ დაბალიერა კონკურენცია შიდა ბაზარზე, რამაც გამოავლინა ბევრი საბჭოურ ეპოქაში შექმნილი სანარმოო არაკონკურენტუნარიანობა და მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენა ისინი.

როდესაც საქართველოს საგადახდელო ბალანსი დეფიციტზე გადასვრბობთ მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ალბათ ის საწყისი, ძირითადი ფაქტორი რამაც განაპირობა კიდევ დამოუკიდებელი საქართველოსთვის პრობლემები საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. საბჭოთა კავშირში მოქმედმა გეგმითაა ეკონომიკამ საქართველო და მოკლები რესპუბლიკები ურთიერთზე სასიცოცხლოდ დამოკიდებული გახადა. მართალია 1989 წლის მონაცემებით საქართველოს მთლიანი წარმოებული პროდუქციის 25,1 პროცენტი „ექსპორტში“ გაჰქონდა, მაგრამ აღნიშნული პროდუქციის სხვა ქვეყნებზე მიწოდება საერთო საკავშირო გეგმით იყო გათვალისწინებული და ქართველ მენარბეებს საექსპორტოსაკმიზნობის განხორციელებისათვის არავითარი ცოდნა ან გამოცდილება არ ესაჭიროებოდათ. დარგობრივი სტრუქტურა, რომელიც 70 წლიან კომუნისტური მართვის პერიოდში საქართველოში ჩამოყალიბდა პასუხობდა არა ქვეყნის, არამედ საბჭოთა კავშირის ინტერესებს, ისე რომ საქართველოს ეკონომიკის დამოუკიდებლად ფუნქციონირების შესაძლებლობები მინიმუმამდე იყო დაყვანილი. სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა ის, რომ 1991-1994 წლებში საქართველოს წარმოების მოცულობა თითქმის 5-ჯერ შემცირდა.

საქართველოს ექსპორტი ჯერაც შორს არის მისი წარსულის მარჯვენა ბაზისა და აქტიური შესაძლებლობებისაგან.

ამიტომაც საქართველოს სასწრაფოდ ესაჭიროება ექსპორტის მხარდამჭერი კონცეფციისა და სტრატეგიის შემუშავება, რომლებიც გრძელვადიან პერსპექტივამ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გზებს დასახადა. საქორტი ხდება საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიულ კურსად ექსპორტის ზრდის ტენდენციის დასახვა და მისი მხარდამჭერი სახელმწიფო პროგრამის შექმნა. ეს პროგრამა უნდა მოიცავდეს ცალკეული რეგორებისა და ეკონომიკური პოლიტიკის ეფემენტებს, რომელთა მიზანი იქნება ექსპორტის ზრდა და საინვესტიციო კლიმატის გაჯანსაღება. TACIS-ის ექსპორტების აზრით ექსპორტის სტიმულირებისათვის საჭიროა შემდეგი ამოცანების განხორციელება:

- ექსპორტის მასტიმულირებელი რეჟიმების შექმნა;
- უცხოური ინვესტიციების ხელშეწყობის კამპანიის გაჩაღება;
- საქართველოს ექსპორტის ხელშეწყობის

შესაბამისად სალოდ დადებითი იყო და შეადგინდა 2,1 მლრდ. სავალუტო მანეთის. მაგრამ ამ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკაში წარმოებული პროდუქცია მხოლოდ მცირედით ასახავდა ქვეყნის მოთხოვნას და ადგილობრივი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად აუცილებელი იყო პროდუქციის სხვა რესპუბლიკებიდან შემოტანა. როდესაც საქართველო დამოუკიდებლად გამოვიდა საერთაშორისო ასპარეზზე, დიდი დისბალანსი წარმოიშვა ექსპორტსა და იმპორტს შორის ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ, რაც გამოწვეული იყო საბჭოთა კავშირიდან მემკვიდრეობით მიღებული ადგილობრივი მოთხოვნა-მიწოდება შორის სტრუქტურული შესაბამიობით.

მიუხედავად გარკვეული წარმატებებისა, რომლებიც მიღწეულ იქნა მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის თვალსაზრისით, ეკონომიკის ზრდისა და სამეწარმეო კლიმატის გაუმჯობესებისა, საქართველოს ექსპორტი ჯერაც შორს არის მისი წარსულის მარჯვენა ბაზისა და პოტენციური შესაძლებლობისაგან. დღესდღეობით შექმნილ პირობებში საქართველო ვერ შეძლებს თავისი საგარეო საფინანსო დეფიციტის ამოვსებას საერთაშორისო დონორებიდან ფინანსური სახსრების მოძინების ზრდის გარეშე, რაც ნაკლებად რეალურია. ამასთან, საგარეო დეფიციტი მნიშვნელოვან საფრხეს უქმნის ეკონომიკის განვითარებასა და რეველის ნინსვლას.

საქართველოს ექსპორტი ჯერაც შორს არის მისი წარსულის მარჯვენა ბაზისა და აქტიური შესაძლებლობებისაგან.

ამიტომაც საქართველოს სასწრაფოდ ესაჭიროება ექსპორტის მხარდამჭერი კონცეფციისა და სტრატეგიის შემუშავება, რომლებიც გრძელვადიან პერსპექტივამ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გზებს დასახადა. საქორტი ხდება საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიულ კურსად ექსპორტის ზრდის ტენდენციის დასახვა და მისი მხარდამჭერი სახელმწიფო პროგრამის შექმნა. ეს პროგრამა უნდა მოიცავდეს ცალკეული რეგორებისა და ეკონომიკური პოლიტიკის ეფემენტებს, რომელთა მიზანი იქნება ექსპორტის ზრდა და საინვესტიციო კლიმატის გაჯანსაღება. TACIS-ის ექსპორტების აზრით ექსპორტის სტიმულირებისათვის საჭიროა შემდეგი ამოცანების განხორციელება:

- ექსპორტის მასტიმულირებელი რეჟიმების შექმნა;
- უცხოური ინვესტიციების ხელშეწყობის კამპანიის გაჩაღება;
- საქართველოს ექსპორტის ხელშეწყობის

- ორგანიზაციის შექმნა;
- საქსპორტი კრედიტებისა და ექსპორტის დაზღვევის სისტემების შემუშავება;
- საქსპორტი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- ადმინისტრაციული, საკანონმდებლო და საერთადადმცვიო გარემოს გაუმჯობესება;
- თავისუფალი ზონების შექმნა;
- მცირე საწარმოების განვითარება;
- მსხვილი საწარმოების პრივატიზაციისა და რესტრუქტურისაციის პროცესების დასრულება;
- ტურიზმის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება;
- მომსახურების ექსპორტის ორგანიზაცია.

ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს საქართველოში არსებული მდგომარეობის შედარება მეზობელ და სხვა აღმოსავლეთი და ცენტრალური ევროპის ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებთან. ჩვენს შემთხვევაში აქტიური გაცეითა სომხეთსა და აზერბაიჯანზე, როგორც ჩვენს უშუალო მეზობლებზე და აგრეთვე ცენტრალური ევროპის ქვეყნებზე, რომელთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ხორვატია, სლოვაკეთი და სლოვენია, რომლებიც ტერიტორიის სიდიდისა და მოსახლეობის რაოდენობის, აგრეთვე უახლოესი ისტორიის გათვალისწინებით შედარებით ერთნაირ მდგომარეობაში იმყოფებიან.

1997 წლის მონაცემებით ექსპორტის რეალური ზრდის ტემპების მიხედვით საქართველო დასახელებულ ქვეყნებს შორის პირველ ადგილზე იმყოფება, თუმცა ეს სრულიად არ იძლევა თვითდამყიდვების საშუალებას, ვინაიდან როგორც ჩანს აბსოლუტური მონაცემებით საქართველოს ექსპორტის მოცულობა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება სხვა ქვეყნებს. ამასთან ექსპორტის ამგვარი ზრდა 1993-94 წლების საერთო ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ უზუნდრივი მოვლენაა. ამის დადასტურებას სხვა ქვეყნების გამოცდილებაც, რომლებმაც შედარებით ნაკლები დაცემა (და არა მსგავსი კრიზისი) განიცადეს 1991-92 წლებში და მომდევნო პერიოდში, კერძოდ 1994-95 წლებში საგრძნობი ტემპებით გაზარდეს ექსპორტის მოცულობა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო ერთადერთი ქვეყანაა ჩამოთვლილ ცხრა ქვეყანას შორის, რომლისთვისაც ორი (1994-1995) წლის განმავლობაში დამახასიათებელი იყო ექსპორტის კლება.

საინტერესო მარჩენებელს წარმოადგენს ექსპორტის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში, რომელიც უფრო რეალურ შესაძლებლას გვიქმნის ამა თუ იმ ქვეყნის ექსპორტის მდგომარეობის შესახებ. საქართველო ამ შემთხვევაშიც საბაზსწრად ბოლო ადგილზე იმყოფება

დასახელებულ ცხრა ქვეყანას შორის და მისი კოეფიციენტი მხოლოდ 8,5 პროცენტის ტოლია. ამ მხრივ შესანიშნავ მაგალითს იძლევა ჩეხეთი, რომლის მიერ მთლიანი წარმოებული პროდუქციის 67,4 პროცენტი წარმავარგართ ექსპორტის სახით გაიტანება. ჩეხეთს სულ მცირედით ჩამორჩებიან სლოვაკეთი (63,4 პროცენტი) და სლოვენია (58,3 პროცენტი). ამ მარჩენებლის მიხედვით საქართველო მნიშვნელოვნად ჩამორჩება მის უშუალო მეზობლებს სომხეთსა და აზერბაიჯანს. საქართველოს ექსპორტის ძირითად შემადგენელ სასაქონლო ზოზიციებს წარმოადგენენ: შავი და ფერადი ლითონები, ხილი, ციტრუსი, ჩაი, აზოტოვანი სასუქები, ალკოჰოლური სასმელები; ხოლო იმპორტში სჭარბობენ - ნავთობი და ნავთობპროდუქტები, ხორბალი, შაქარი, სიგარეტი და სხვა. უფრო ზუსტად საქართველოს ძირითადი საქსპორტო და საიმპორტო პროდუქციის შესახებ ინფორმაცია მოცემულია ცხრილში №2.

განვიხილოთ საქართველოს ექსპორტის და იმპორტის დინამიკა 1994-1998 წლებში ძირითადი სასაქონლო ჯგუფების მიხედვით:

• *მინერალური წყლები.* 1994 წელს აღნიშნული პროდუქციის ექსპორტმა 2,2 მილიონი დოლარი შეადგინა და მომდევნო წელს 1,9 მილიონ დოლარამდე გაიზარდა, 1996 წელს კი 160 პროცენტითაა ზრდის შედეგად 4,9 მილიონ დოლარს, ხოლო 1997 წელს 250 პროცენტითაა ზრდის მარჩენებითი 17,6 მილიონ დოლარს მიაღწია. აღნიშნული გარემოების შექმნას უდავოდ შეუწყო ხელი ამ სფეროში განხორციელებულმა პრივატიზაციამ და დიდი რაოდენობით უცხოური ინვესტიციების შემოდინებამ. აგრეთვე სახელმწიფოს მიერ სწორი პოზიციის დაკავება, რის საფუძველზეც დარგში კონკურენტული გარემო ჩამოყალიბდა.

ასევე, დასაფიქსირებელია სახელმწიფო პოლიტიკა მინერალურ წყლებთან დაკავშირებით. რადგან „ბორჯომის“ ქარხნების მართვის უფლება მთავრობამ ერთხელ უკვე (10 წლის ვადით) გადასცა კერძო კომპანიებს, რომლებმაც განსაზღვრული რაოდენობის ინვესტიცია დააბანდეს. დღეს შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე შესაძლებელია კომპანიებმა ეს უფლება დაკარგონ. ასეთი პოლიტიკა უარყოფით ზეგავლენას იქონიებს ქვეყნის იმიჯზე და ნამდვილად შეამცირებს უცხოურ ინვესტიციებს საქართველოში.

• *ჩაის ექსპორტისათვის დამახასიათებელია დიდი მერყეობები.* ასე მაგალითად, თუკი 1994 წელს ჩაის ექსპორტი 11,5 მილიონი დოლარი იყო, 1995 წელს - 8,9 მილიონი დოლარი, 1996 წელს გაიზარდა 16,9 მილიონ დოლარამდე, ხოლო 1997

ნელს კვლავ შემცირდა - 13,9 მილიონ დოლარამდე. თუმცა 1996 წელს ჩაის პროდუქციის დიდი ექსპორტი შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ამ წელს თურქმენეთში გაზის დავალიანების დასაფარავად გადახდა ნული იქნა 11,8 მილიონი დოლარი ამ ერებულების პროდუქცია (რაც ამ წელს ჩაის ექსპორტის 70,2 პროცენტს იყო) და თანაც შედარებით მაღალ ფასზე (1 კვ. - 1,36 დოლარი). რეალურად 1997 წელს ამ მხრივ სიტუაცია უფრო სახარბიელო იყო, ვინაიდან ჩაის წარმოება მთლიანობაში გაიზარდა და ექსპორტი თანბრად განაწილდა რამოდენიმე ქვეყანაზე, კერძოდ რუსეთი - 36,9 პროცენტი, უზბეკეთი - 24,5 პროცენტი, თურქმენეთი - 23,7 პროცენტი. ხოლო 1 კვლავ ჩაის საშუალო ფასმა 0,92 დოლარი შეადგინა. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო ბაზარზე 1 კვ. ჩაის ფასი ხშირ შემთხვევაში 5 დოლარს აღემატება. ეს გარემოება ნათლად მტკიცელებს იმ რეზერვებზე რაც ქართული ჩაის ექსპორტთან დაკავშირებით არსებობს, კერძოდ კი ჩვენს პროდუქციას შესაძლებლობა ექნება ფასობრივი კონკურენტის განეცხადოს და რაც უფრო მთავარია, ჩაის ხარისხზე განუვლი და ნახარჯების მიუხედავად მისი რეალური ღირებულება არ გადააჭარბებს მსოფლიო ფასს. ეს მომენტი ვარგად იქნა გაზრებული გერმანული ფირმა „მარტინ

საქართველოს საგარეო საეკონომიკური ბალანსი 10 უმსხვილეს პარტნიორ ქვეყანასთან 1995 წელს (მილიონი აშშ დოლარი)

№	ქვეყნის სახელი	ჩრდეთი	სამხრეთი	საბალანსო
1	საქართველოს საგარეო ბალანსი	542,8	151,2	- 240,4
2	საქართველოს საგარეო ბალანსი	115,0	34,9	80,2
3	საქართველოს საგარეო ბალანსი	96,3	47,0	49,3
4	საქართველოს საგარეო ბალანსი	56,0	12,7	43,3
5	საქართველოს საგარეო ბალანსი	48,1	6,9	41,2
6	საქართველოს საგარეო ბალანსი	31,2	5,7	25,5
7	საქართველოს საგარეო ბალანსი	30,1	18,9	11,2
8	საქართველოს საგარეო ბალანსი	28,2	20,5	7,7
9	საქართველოს საგარეო ბალანსი	18,6	0,6	17,9
10	საქართველოს საგარეო ბალანსი	12,7	5,7	7,1
11	საქართველოს საგარეო ბალანსი	12,0	0,03	12,0
12	საქართველოს საგარეო ბალანსი	44,82	132,4	- 187,4

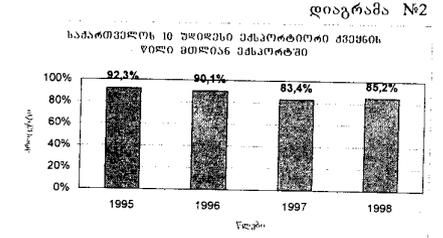
ბაუერის“ მიერ, რომელმაც 1997 წლის ივნისის მდგომარეობით 11 პროექტში 3,7 მილიონი დოლარის ინვესტიცია ჰქონდა განხორციელებული და რომლის მეშვეობითაც ქართულმა ჩაიმ ევროპის ბაზარზე პოვა გასასვლელი. ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს, რომ გამოდინარე იმ პოტენციალიდან, რაც ქართული ჩაის გააჩნია, საჭიროა სხვა უცხოური ინვესტორების მიზიდვაც, რათა საბოლოო ფაზაში „მარტინ ბაუერმა“ მთლიანად არ ჩაიგდოს ხელთ ჩაის წარმოება საქართველოში (ამის საშიშროებას ქნის თუნდაც მათ მიერ განხორციელებული ინვესტიციების გეოგრაფიული განაწილება), რასაც მომავალში მონოპოლიური მოგებების ტენდენცია აქვს.

• აზოტოვანი სასუქები. თუკი ჩაის ექსპორტისათვის მოცულობებში დიდი მერყეობები დამახასიათებელი, აზოტოვანი სასუქების ექსპორტი პირიქით სტაბილური ზრდით გამოირჩევა. 1994 წელს პროდუქციის ამ ექსპორტმა 2,4 მილიონი აშშ დოლარი, 1995 წელს - 7,3 მილიონი, 1996 წელს - 11,9 მილიონი და 1997 წელს - 13,8 მილიონი დოლარი შეადგინა. სტაბილური ზრდის განმაპირობებელი სასუქების საერთაშორისო სტანდარტებით წარმოება დარაც ყველაზე მთავარია ელექტროენერჯის სტაბილური მიწოდების საგანმანათლებლო გაუმჯობესება. სასუქების ექსპორტი ხდება ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა თურქეთი (5,5 მილიონი დოლარი), აზერბაიჯანი (2,2 მილიონი დოლარი), სომხეთი (3,8 მილიონი დოლარი) და გერმანია (1,1 მილიონი დოლარი).

• შვილითონები. ეს ფაქტი, რომ საბჭოთა პერიოდის საქართველოს ეკონომიკა კავშირის ინტერესებს პასუხობდა და არა საკუთრივ საქართველოსას, ნათლად გამოვლინდა მეტალურგიული წარმოებაში. რომ არა საბჭოთა კავშირი და მისი პოლიტიკა, ქართველებს არასოდეს არ დასჭირდებოდათ დამოუკიდებლად ისეთი გიგანტების მშენებლობა, როგორებიც რუსეთის მეტალურგიული კომბინატი ან თუნდაც ზესტაფონის ფეროშენადნობი ქარხანაა. აღნიშნული დარგი ენერჯიტიკად დარგთა რიცხვს განეკუთვნება და მისი ფუნქციონირება დამოუკიდებელი საქართველოს პირობაზე ძალზედ გაჭირდა. სწორედ ამიტომაც 1994-1996 წლებში (რომ აღარაფერი ვთქვამთ 1991 წლის შემდეგ წარმოების რუსტრუქტურულ ვარდნაზე) შვილითონების წარმოების ექსპორტის წილი ექსპორტის საერთო მოცულობაში მცირდებოდა. 1996 წლის 1994 წელთან შედარებით შემცირდა შავი მეტალურგიის პროდუქციის ძირითადი სახეობების წარმოება. ასე მაგალითად, ნავთობის წარმოება დაეცა 1994 წელთან შედარებით 35,1 პროცენტით, ფოლადის მიღებისა - 16,8 პროცენტით. 1997 წელს შეიმჩნეოდა სიტუაციის მცირეოდენი გაუმჯობესება (რაც ამ სფეროში ჩატარებულმა პრივატიზაციამ განაპირობა) და 1996 წელთან შედარებით შავი ლითონის მიღების ექსპორტის 15,7 მილიონი დოლარიდან 17,1 მილიონ დოლარამდე გაზარდა მოცუვა. თუმცა მდგომარეობა ჯერ კიდევ არასახარბიელოა, მაგალითისათვის რუსეთის მეტალურგიული ქარხანა თავისი შესაძლებლობების მხოლოდ 10-12 პროცენტის დატვირთვით ფუნქციონირებს.

• ფეროშენადნობი. 1994-1996 წლებში ამ პროდუქციის ექსპორტი 15,9 მილიონიდან 7,7 მილიონ დოლარამდე შემცირდა, რაც ძირითადად წარმოების ვარდნით იყო გამოწვეული. 1997 წელს

სიტუაცია გარკვეულწილად გაუმჯობესდა და ექსპორტის მოცულობამ 15,5 მილიონს მიაღწია. აღნიშნულ ფაქტს ხელი შეუწყო უცხოელი პარტნიორის დახმარებით წარმოების

ამოქმედებამ და რელიზაციის უზრუნველყოფამ.

• ლენოები. ამ პროდუქციის ექსპორტისათვის 1994-1997 წლებში სწრაფი ზრდა დამახასიათებელი. 1995 წელს ზრდა იყო 55 პროცენტი, 1996 წელს - 9 პროცენტი, ხოლო 1997 წელს - 232 პროცენტს შეადგინდა. პროდუქციის ძირითადი მომხმარებელია რუსეთი, სადაც 1997 წელს მთელი ექსპორტის 85,4 პროცენტის რეალიზება მოხდა. ასევე მსხვილ მომხმარებლებს განეკუთნებიან უკრაინა - 8,1 პროცენტი და ნიდერლანდი - 3,2 პროცენტი.

• სპილენძის მადანი და კონცენტრატი. სამთო-მეტალურგიული კომპლექსის პროდუქციითა შორის 1994-1996 წლებში წარმატებით თორადებოდა სპილენძის მადნის კონცენტრატის ექსპორტი. 1996 წელს კი თავი იჩინა წარმოების შემცირებამ, რასაც თან მოჰყვა ექსპორტის შემცირებაც 13,2 მილიონი დოლარიდან 7,2 მილიონ დოლარამდე. აღნიშნული პროდუქციის მიუღი მოცულობა ექსპორტის რეზერვებში დარჩენილია.

• ციტრუსები. 1994-1996 წლებში

განწყვეტილი იზრდებოდა ამ სახის პროდუქციის ექსპორტი, რაც ძირითადად წარმოების ზრდით და რაც მთავარია რუსეთთან და უკრაინასთან (ძირითად მომხმარებლებთან) სატრანსპორტო მიმოსვლის გაუმჯობესებით იყო განპირობებული. 1997 წელს ცუდი სეზონის გამო ციტრუსების წარმოება გარკვეული დონით შემცირდა, რაც შესაბამისად ექსპორტზეც აისახა.

• თილის სპირტი და სპირტიანი სასმელები. 1994 წლიდან 1996 წლის ჩათვლით სპირტისა და სპირტიანი სასმელების ექსპორტი ვარდნას

განიცდიდა, რაც ამ სფეროში დაბალკონკურენტული პროდუქციის წარმოებით იყო განპირობებული. 1997 წელს ქართული სპირტიანი სასმელების ხარისხის გარკვეული გაუმჯობესების შედეგად ადგილი ჰქონდა ექსპორტის 130 პროცენტთან ზრდას წინა წელთან შედარებით.

ესლა შეეცადათ დაეადგინათ საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფიული მიმართულებანი. უნდა აღინიშნოს, რომ 1994-1997 წლებში გაფართოვდა ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფია. კერძოდ, თუკი 1994 წელს საგარეო ოპერაციები 54 ქვეყანასთან განხორციელდა, 1995 წელს - 70 ქვეყანასთან, 1996 წელს - 83 ქვეყანასთან, ხოლო 1997 წელს - 94 ქვეყანასთან. 1995-1997 წლებში პარტნიორ ქვეყნების ზრდასთან მოჰყვა იმ ქვეყნების რიცხვის 18-დან 12 შემცირება, რომლებთანაც საქართველოს დადებითი სავაჭრო ბალანსი ჰქონდა.

ესლა კი დაეადგინათ ის ქვეყნები, რომლებიც საქართველოს ძირითად სავაჭრო პარტნიორებს წარმოადგენენ. ამაში დაგეგმარება ცხრილები №3, 4, 5 და 6.

როგორც ცხრილებიდან ჩანს უმსხვილეს პარტნიორთა შორის საქართველოსათვის კვლავ რუსეთი და თურქეთი რჩებიან.

1995 წლის უმსხვილეს პარტნიორთა სიაში თურქეთი პირველ ადგილზე იდგა და საქონელბრუნვის მოცულობა დაახლოებით 115 მილიონ დოლარი იყო. ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ 70 წლოვანი იზოლაციის შემდეგ საქართველოს საშუალება მიეცა ვაჭრობა განეცხადებინა მის უშუალო მეზობელთან და ამას დაემატა საქართველოს მოსახლეობის მოხმარების სტრუქტურის შეცვლა ახალი, მათთვის მათუყვევლი პროდუქციის სასარგებლოდ. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ბაზარზე თურქული პროდუქციის გაბატონების ხელი შეუწყო, საქართველოს მოსახლეობის

აღმინსტრაციული სისტემის დავიძებანი მინიშნა-ლოვნად ამცირავს ლიბერალური სავაჭრო რეჟიმის ეფექტურობას

დაბალი შემოსავლების გამო დაბალმა ფასებმა. 1996 წელს სავაჭრო ბრუნვა თურქეთთან ოდნავ შემცირდა, მაგრამ 1997 წელს მან მნიშვნელოვანი ზრდა განიცადა და 144 მილიონი აშშ დოლარი მიაღწია, ხოლო 1998 წელს 116,5 მილიონ აშშ დოლარამდე დაეცა. აღსანიშნავია, რომ საქონელბრუნვის გაფართოვება ძირითადად მოხდა იმპორტის საგრძნობი გადღეობის ხარჯზე, მაშინ როდესაც ექსპორტი 1998 წელს 1995 წელთან შედარებით 10,8 მილიონი დოლარით შემცირდა.

თურქეთში ექსპორტის ძირითად კომპონენტებს წარმოადგენენ: ნავთობი და ნავთობპროდუქტები, სასუქები, შავი ლითონები

და მათი ნაწარმი.

განსაკუთრებული სწრაფი ზრდა საქონელბრუნვის თვალსაზრისით განიცადა რუსეთთან ვაჭრობამ და ბოლო სამი წელია რუსეთი საქართველოს უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორია. ამგვარი სწრაფი ზრდა შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ტრადიციული კავშირების მოშლის შემდეგ მიმდინარეობს აღდგენა ამ კავშირებისა. ასევე აღნიშვნის ღირსია, რომ თუკი 1995 წელს რუსეთთან ვაჭრობის თვალსაზრისით ექსპორტი და იმპორტი თითქმის ერთმანეთის ტოლი იყო, მომდევნო წლებში განსაკუთრებული ზრდა განიცადა იმპორტმა, მაშინ როდესაც ექსპორტი უმნიშვნელოდ იმატებდა.

რუსეთი კვლავაც რჩება უდიდესი სავაჭრო პარტნიორი და 1998 წელს საქართველოს მიელი ექსპორტის 29 პროცენტი მასზე მოდიოდა. რუსეთში ექსპორტის სახით ძირითადად გააქვთ ტრადიციული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია:

საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბალანსი 10 უმსხვილეს პარტნიორ ქვეყანასთან 1996 წელს (მილიონი აშშ დოლარი)

(ცხრილი №4)

№	ქვეყნები	ბრუნვა	ექსპორტი	იმპორტი	სალდო
	მილიანი საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	885,5	198,8	686,7	- 487,9
	მათ შორის ქვეყნების მიხედვით:				
1	რუსეთი	171,1	56,8	114,3	- 57,5
2	თურქეთი	98,4	25,9	72,5	- 46,6
3	აზერბაიჯანი	96,0	24,8	71,2	- 46,4
4	ბულგარეთი	50,7	12,2	38,5	- 26,3
5	აშშ	44,8	1,4	43,5	- 42,1
6	უკრაინა	40,3	5,4	34,9	- 29,5
7	დიდი ბრიტანეთი	39,3	8,4	30,9	- 22,5
8	რუმინეთი	38,8	2,1	36,7	- 34,6
9	სომხეთი	36,2	20,5	15,7	4,8
10	იტალია	31,4	1,7	29,7	- 28,0
	ათივე უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორთან სულ:	647,0	159,2	487,9	- 328,7

ციტრუსები, ჩაი, უალკოჰოლო და ალკოჰოლიანი სასმელები, შავი ლითონები და მათი ნაწარმი, ხოლო იმპორტის ძირითადი კომპონენტებია ნავთობი და ნავთობპროდუქტები, ფარმაცეპტული პროდუქცია, სხვადასხვა სახის მოწყობილობა-დანადგარები და სხვა. უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული პროდუქციის ექსპორტის რეალური მოცულობა გაცილებით ჩამორჩება მის შესაძლებლობებს. ამ თვალსაზრისით მრავალი ბარიერი არსებობს, რომელთა გადალახვა ხელს შეუწყობს ექსპორტის გაფართოებას. რუსეთის

ბაზარზე მოთხოვნა ქართულ ნაწარმზე საკმაოდ მაღალია, მაგრამ ამ მოთხოვნის გარკვეული ნაწილი კმაყოფილდება ადგილობრივი ძალებით, უფრო ზუსტად ქართული პროდუქციის ფალსიფიცირების საშუალებით. საჭიროა მოხდეს ძალთა მობილიზება, რათა მაქსიმალურად შეიზღუდოს რუსულ ბაზარზე ფალსიფიკატორთა საქმიანობა, რაც ექსპორტის გაფართოების მტკიცე საფუძველს წარმოადგენს.

საქართველოდან უკრაინაში ძირითადად გააქვთ ციტრუსები, უალკოჰოლო და

ალკოჰოლიანი სასმელები. განსაკუთრებული საექსპორტო მუხლი არის ციტრუსები, რომლის ექსპორტის მოცულობა 1996 წელს გარკვეულწილად შემცირდა, რაც უკრაინის მთავრობის 1996 წლის მნომბრის დადგენილებით იყო განპირობებული, რომლის თანახმადაც

როგორც საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, ინვესტიციების მოზიდვისათვის ქვეყნის

რაც ხელისუფლების პოლიტიკისადმი უნდობლობას იწვევს. Wall Street Journal Europe - ის

საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბალანსი 10 უმსხვილეს პარტნიორ ქვეყანასთან 1997 წელს (მილიონი აშშ დოლარი)

(ცხრილი №5)

№	ქვეყნები	ბრუნვა	ექსპორტი	იმპორტი	სალდო
	მილიანი საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	1160,8	230,1	930,7	- 700,6
	მათ შორის ქვეყნების მიხედვით:				
1	რუსეთი	193,6	68,6	125,0	- 56,4
2	თურქეთი	144,0	30,0	114,0	- 84,0
3	აზერბაიჯანი	140,6	25,1	115,5	- 90,4
4	აშშ	74,4	4,2	70,2	- 66,0
5	უკრაინა	63,9	8,4	55,5	- 47,1
6	ბულგარეთი	54,8	8,7	46,1	- 37,4
7	ვიეტნამის კუნძულები	53,2	0,4	52,8	- 52,4
8	იტალია	46,3	5,1	41,2	- 36,1
9	დიდი ბრიტანეთი	46,1	4,2	41,9	- 37,7
10	გერმანია	45,8	5,9	39,9	- 34,0
	ათივე უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორთან სულ:	862,7	160,6	702,1	- 541,5

სამართლებრივი ბაზა სტაბილური, თვალსაჩინო და გამჭვირვალე უნდა იყოს. საქართველოს ფართომასშტაბიანი სამართლებრივი არასტაბილურობა ახასიათებს,

მიერ (1995 წლის დეკემბერი - 1996 წლის იანვარი) საქართველო, ტაჯიკეთთან, სომხეთთან და აზერბაიჯანთან ერთად, კლასიფიცირებულ იქნა, როგორც ქვეყანა, სადაც სანაწარმოებო ყველაზე დიდ

საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბალანსი 10 უმსხვილეს პარტნიორ ქვეყანასთან 1998 წელს (მილიონი აშშ დოლარი)

(ცხრილი №6)

№	ქვეყნები	ბრუნვა	ექსპორტი	იმპორტი	სალდო
	საგარეო სავაჭრო ბრუნვა, სულ	1242,6	194,0	1048,6	-854,6
	მათ შორის:				
1	რუსეთი	265,4	54,2	211,2	-156,9
2	თურქეთი	140,6	24,1	116,5	-92,3
3	აზერბაიჯანი	109,0	18,3	90,7	-72,4
4	გერმანია	96,9	12,4	84,5	-72,1
5	აშშ	84,5	10,8	73,6	-62,8
6	დიდი ბრიტანეთი	76,3	1,1	75,2	-74,0
7	უკრაინა	40,6	6,5	34,1	-27,5
8	შვეიცარია	40,0	5,4	34,6	-29,1
9	იტალია	39,1	9,0	30,1	-21,1
10	ბულგარეთი	34,0	3,1	30,9	-27,8
	ათივე უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორთან სულ	926,4	145,1	781,3	-636,2

იმპორტირებულ ციტრუსებზე წესდებოდა 20 პროცენტისა და საბაჟო ტარიფი. ამან საგრძობად შეაფერხა ციტრუსების იმპორტი რის შედეგადაც საქართველოს ჩარევის შედეგად წლის ბოლოს უკრაინამ მოხსნა მსგავსი შეზღუდვა ქართული პროდუქციის მიმართ.

ძირითად საექსპორტო პროდუქტს ბულგარეთში წარმოადგენს სპილენძის მადანი და მისი კონცენტრატი, რომელიც მთელი ექსპორტის დაახლოებით 90 პროცენტია.

სირთულეებს აწყდებიან სამართლებრივი და ნორმატიული ბაზის უკიდურესი არასტაბილურობის გამო. მართალია, სიტუაცია ამ მხრივ გაუმჯობესდა, მაგრამ მერყეობის შესახებ სამართლებრივი კონკრეტული განოქმადილება უსუსტია.

საბაჟო მოსაკრებელი. ექსპორტი მთლიანად არის განთავისუფლებული.

ექსპორტი განთავისუფლება უნდა საბაჟო, დამატებითი ღირებულების გადასახადისაგან და აქციზისაგან, ვაჭრებმა ხელს უშლის 0,3 პროცენტში საბაჟო მოსაკრებელი

საქართველოში საქონლის ექსპორტისა და იმპორტის ოპერაციებს არეგულირებს სხვადასხვა კანონი და ნორმატიული აქტი. მათ შორის წამყვან

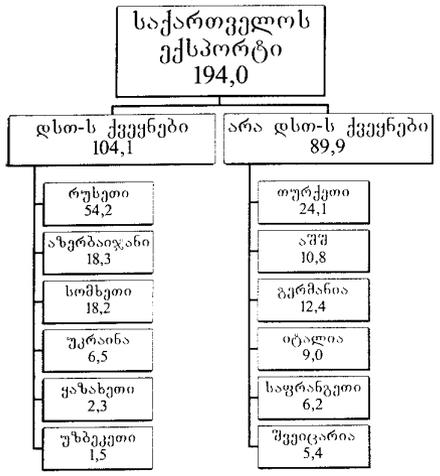
ფლებული საბაჟო გადასახადისაგან, აქციზისაგან და დამატებითი ღირებულების გადასახადისაგან. ასევე ექსპორტის ხელშეწყობის მიზნით საექსპორტო წარმოების ნედლეული და მასალები განთავისუფლებულია დამატებითი ღირებულების გადასახადისაგან. ამ უკანასკნელის ტექნიკური მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე საქონლის შემოტანისას უნდა გადაიხადონ დღგ ან დატოვონ საბანკო გარანტია. ხოლო ქვეყნის ტერიტორიიდან მზა პროდუქციის გატანისას გადასახადის გადახდელს საბაჟო ორგანოების მიერ უბრუნდება დღგ-ს გადახდილი თანხა, ან უქმდება საბანკო გარანტია ფაქტიურად ექსპორტირებული მზა პროდუქციის მოცულობის მიხედვით.

ჯერ კიდევ სულ ცოტა ხნის წინ, დსთ-ს ფარგლებში მოქმედებდა შეთანხმება, რომლის თანახმად დსთ-ს წევრ ქვეყნებს შორის საქონლის ექსპორტ-იმპორტი იბეგრებოდა დღგ-ით საქონლის წარმოების პრინციპის მიხედვით. რაც იმას ნიშნავს რომ დსთ-ში ექსპორტი იბეგრებოდა დღგ-ით, ხოლო დსთ-დან იმპორტი კი მისგან განთავისუფლებული იყო. ამიტომაც ექსპორტირებულ ხშირად ცდილობდნენ საქონლის ღირებულების ხელოვნურად შემცირებას ან მას საერთოდ არ არეგისტრირებდნენ საბაჟოზე. ახალი საგადასახადო კოდექსის თანახმად, რომელიც ძალაში გასული წლის 1 იანვარს შევიდა, დსთ-ს ფარგლებში განხორციელებული ექსპორტი და იმპორტი ისეთივე წესით იბეგრება დღგ-ით და საბაჟო გადასახადით, როგორც საზღვარგარეთის ნებისმიერ სხვა ქვეყანასთან. დღესათვის უკვე აღარ გამოიყენება ექსპორტის კვოტები. ლიცენზირებადი საქსპორტი - საიმპორტო საქონლის ჩამონათვალი მკვეთრად შეიზღუდა, გაუქმდა რაოდენობრივი შეზღუდვა.

საექსპორტო წარმოების ნედლეული და მასალა განთავისუფლება უნდა დამატებითი ღირებულების გადასახადისაგან

დევბი, ზოგიერთი ორგანიზაციებისათვის შეღავათები და უპირატესობები ექსპორტ-იმპორტის განხორციელების პროცესში. გაუქმდა

საქართველოს ექსპორტი 1998 წელს უმთავრესი სავაჭრო ქვეყნების მიხედვით *
ტაბ. №1

როგორც ასრულებს საგადასახადო და საბაჟო კოდექსები, კანონები საბაჟო ტარიფის, გადასახადისა და საბაჟო მოსაკრებლების შესახებ. დღესათვის საბაჟო მოსაკრებელი ექსპორტ-იმპორტზე საბაჟო ღირებულების 0,3 პროცენტს უდრის. საბაჟო ღირებულება კი განისაზღვრება საქონლის საკონტრაქტო ღირებულების მე-3 უფლებით. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია არ ცნობს პროდუქციის ღირებულებიდან გამომდინარე მოსაკრებლებს. ამიტომ საქართველოს თუ კი მასში განეკუთვნება და ასევე ექსპორტის ხელის შეწყობა უნდა, საჭიროა დაწესდეს ფიქსირებული

* წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა 1999 წლის იანვარი.

ასევე საგარეო - სავაჭრო კონტრაქტების სავალდებულო რეგისტრაცია და საექსპორტო ამონაგები თანხის 32 პროცენტის ეროვნული ბანკისათვის სავალდებულო მიყიდვის ვალდებულება.

რაც შეეხება ლიცენზირებას საგარეო ვაჭრობაში, დღესათვის გამოიყენება მხოლოდ მოსახლეობის ჯანმრთელობის, ეროვნული უშიშროებისა და გარემოს დაცვის აუცილებლობის შემთხვევაში. სწორედ გარემოს დაცვის საბაზით იქნა ამ საიში შეტანილი სულ

სატარიფო და არასატარიფო ბარიერები დაბალია. სამწუხაროდ, მრავლადაა არამდგრადი, კორუმპირებული ხასიათის ადმინისტრაციული შეზღუდვები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ცვლის და არამდგრადი ბარიერებს ხდის სავაჭრო რეჟიმს. აღნიშნული გავლენას ახდენს ფასებზე, ზიანს აყენებს კონკურენციას და საშუალებას აძლევს სამთავრობო მოხელეებს, რომელთა ხელფასები მიზნობრივია, საკუთარი ჯიბეების გასქელების მიზნით უდიდ ნაპრალები კანონმდებლობაში. მიდრეკილება ადმინისტრაციული ჩარევე-

საბაჟო ტარიფები საქართველოსა და მეზობელ ქვეყნებში **

საქართველო	სომხეთი	აზერბაიჯანი	რუსეთი	უკრაინა	თურქეთი
ექსპორტი - 0%	ექსპორტი - 0%	ექსპორტზე - 70%	ექსპორტზე - 1-დან 500%-მდე	ექსპორტი - 0%	ექსპორტი - 0%
ექსპორტზე და იმპორტზე - საბაჟო მოსაკრებელი - 0,3%	იმპორტზე 0-დან 10%-მდე	იმპორტზე 0-დან 70%-მდე	იმპორტზე - 2-დან 30%-მდე	იმპორტზე 0-დან 10%-მდე	იმპორტზე 5-დან 100%-მდე
საბაჟო ტარიფი - 0,5% და 12%					

ცოტა ხნის წინ ხუტყის ექსპორტის ლიცენზირების მიზანი არ არის საგარეო ვაჭრობის რეგულირების ან ღირებულების შეზღუდვა (გამონაკლისს მხოლოდ ხუტყის ექსპორტი წარმოადგენს). დღესათვის ლიცენზირებული იმპორტის ნუსხას მიეკუთვნება მედიკამენტები, იარაღი, ასაფეთქებელი ნივთიერებები, ბირთვული იარაღის მასალები, ნარკოტიკული და მცენარეთა დაცვის საშუალებები. რაც შეეხება ექსპორტს აკრძალვის ექვემდებარება მხოლოდ 3 სასაქონლო ჯგუფის ქვეყნიდან გატანა (ხელოვნებისა და ანტიკვარული ნიმუშები, იარაღი და საბრძოლო მასალები). ლიცენზირებული ექსპორტის ჩამონათვალი დაყვანილია 4 პრიორიტეტად, მათ შორისაა: ხუტყის მორები, მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის წამლის ნედლეული, ადამიანის ორგანიზმიდან მიღებული ნივთიერებები, კავკასიური სოჭის თესლი.

საქართველოსა და მის მეზობელ ქვეყნებში არსებული საერთაშორისო ვაჭრობის დაბეგვრის რეჟიმი მოცემულია ცხრილში №7.

თორიული თვალსაზრისით სავაჭრო რეჟიმი ძალზე ხელსაყრელია. ერთი სიტყვით, ძალაღებზე

ბისადმი, რაც ხშირად კორუფციის ფორმას იღებს, საკმაოდ ხშირია და იგი დიდ ზიანს აყენებს სავაჭრო რეჟიმს.

ქართველი მენარმედი იმ ბარიერებს შორის, რომლებიც წინააღმდეგობას უქმნის კერძო სექტორის განვითარებას, ხშირად პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და ხელისუფლების სტრუქტურების ნეგატიურ დამოკიდებულებას ასახელებენ. მათი თქმით, ეს სტრუქტურები სულ იმის მცდელობაში არიან, როგორმე ნაპრალები გამოქმნონ კანონმდებლობაში და იოლი სარჩო იშოვონ „ლიმონის გაწურვით“ მანამდე, სანამ დაამნიფდებოდეს. აქ უფრო მეტად საყოველთაო მქრობაზე იგულისხმება, ვიდრე საგადასახადო ბარიერებზე. თუ მხედველობაში მივიღებთ სახელმწიფო მოხელეების ოფიციალურსა და კერძო მენარმეების შემოსავლებს შორის არსებულ უფსკრულს, ამგვარი მოზიციან საშუალებად მოსალოდნელია კი იყო. საჯარო სამსახურად ვერ იქნებოდა შემოსავლების წყარო, ადმინისტრაციული ძალაუფლების თითოეული ელემენტი ბაზარზე რომ არ იყიდებოდეს.

ზემოთ დასახელებული კვლევის შედეგების

* CEPAR-ის ანალიტიკური ანგარიში №10
** წყარო: საქართველოს სავაჭრო ვაჭრობა, სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, ბიულეტენი №14, თბ., 1998
*** ექსპორტის ხელშეწყობის სტრატეგია და პოლიტიკა, ლეგალზაციის ანგარიში, საქართველოს ვაჭრობისა და სავაჭრო ეკონომიკურ ურთიერთობათა სამინისტრო, Tacis-ის ვერობის საქსპორტო სახსურები, 1998 წელი აპრილი, გვ. 17

მიხედვით, ტაჯიკეთის შემდეგ საქართველოს მეორე ადგილზე დგას დსთ-ს ქვეყნებში კორუფციის მასშტაბების მიხედვით. კორუფცია უფრო პროგნოზირებადი და დასაჯერებელია დსთ-ს ქვეყნებში, ვიდრე სხვაგან. რაც არ შეიძლება ხელსაყრელად ჩათვალოს ბიზნესის განვითარებისათვის, აქედან გამომდინარე ექსპორტის წახალისებისა და გაფართოებისათვის.

არსებული ნორმების თანახმად, ექსპორტიორები მხოლოდ შეზღუდული საქსპორტო საბაჟო რეჟიმით სარგებლობენ. ეს შემდეგში გამოიხატება:

- ✓ საქონლის საბაჟოს სანაშობში განთავსება;
- ✓ ბაჟისაგან გათავისუფლება (საბანკო გარანტიების საფუძველზე);
- ✓ იმპორტირებული ან ექსპორტირებულ ნედლეულზე მოკრებილი ბაჟის უკან დაბრუნება მისი გადამამუშავების შემდეგ.

არავითარი შედეგით არ არის გათვალისწინებული საქსპორტო წარმოების ძირითად ფონდებში შესატანი მოწყობილობების ამპორტზე. ასევე პრობლემატან არის დაკავშირებული საბაჟო შედეგების რეალური ამოქმედება. განსხვავებით ბევრი ქვეყნის კონომდებლობისაგან, რომელიც ექსპორტიორებისათვის მრავალ შედეგათს ითვალისწინებს, მათ შორის თავისუფალი ზონის მსგავს დაუბეგრავ სტატუსსაც, თავისუფალ ზონებში ინფრასტრუქტურის ფლობის, ისე საგანგებო ზონებში შექმნილი სხვა შედეგათების სარგებლობის უფლება მხოლოდ ისეთ სანარმოებს უნდა მიეცეთ, რომელთა საექსპორტო ორიენტაცია დარგობრივი კუთვნილებაა და ზომა ან მდებარეობა წინასწარ დადგენილ სანიმუშო პოლიტიკას შეესაბამება.

თავისუფალი ზონები ექსპორტის ხელშეწყობის მძლავრი ინსტრუმენტია. მაგრამ, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ თავისუფალი ზონის შექმნით რომელიმე 100 ჰექტარზე ამქვეყნური სამოსხე შეიქმნება. თავისუფალი ზონა არსდებოდა არ არის ექსპორტიორთა რეალური სივრცე. მას იმ შემთხვევაში მოაქვს წარმატება, როდესაც საერთო საინვესტიციო კლიმატის პირობებში საერთო საექსპორტო პოლიტიკის ნაწილს წარმოადგენს თავისუფალი ზონის პროგრამა ათეულობით ქვეყანაში ხორციელდება წარმატებით. მაგრამ ამდენივეა იმ ქვეყნების რიცხვიც, სადაც თავისუფალი ზონები მხოლოდ იმ მიზნით შემოიღეს, რათა ქვეყანაში შექმნილი არაჯანსაღი საინვესტიციო კლიმატი გაენიტრალდინათ.

საქართველოში თავისუფალი ზონის შექმნის საკითხი რამდენიმე წლის წინ დაიჭვა. საუბარი იყო ამგვარი ზონის შექმნაზე ფოთისა და ბათუმის

პორტებში. თავისუფალი ზონის იდეა აღქმულ იქნა, როგორც ტერიტორიული მთლიანობისა და პოლიტიკური ძალაუფლების დაცვარგვის პერსპექტივა და ამდენად, უარყოფილი იქნა.

გარდამავალმა პერიოდმა ყველაზე დიდი ზიანი სწორედ ქვეყნის ექსპორტს მიყენა, რადგან, როგორც უკვე ვთქვით, საქართველო მჭიდროდ იყო ინტეგრირებული ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებთან. დსთ-ს ზოგიერთი სხვა ქვეყნისაგან განსხვავებით, საქართველომ, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ გაჩაღებული კონფლიქტების ფონზე, დაკარგა თავისი უწინდელი კავშირები რუსეთის ფედერაციასთან. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ ფაქტს, რომ თავისი ერთობლივი შიდა პროდუქტის ნახევარზე მეტს სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქცია წარმოადგენდა, რომელიც ექსპორტზე გადოდნდა, საქართველოს პრაქტიკულად არ ჰყოფდა კონკურენტი დსთ-ს სუბტროპიკული კულტურების ბაზარზე. აგროგადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქცია მთლიანად ადგილობრივი ნედლეულზე (ბამბის გარდა) იყო დამოკიდებული. ცხადია, ამგვარმა „მონოპოლიური მდგომარეობამ“ პროდუქციის დაბალი ხარისხი განაპირობა. ამას დემატოსიც, რომ სამოქალაქო ომის შედეგად დაიკვტა აფხაზეთის გზა, რომლის საშუალებითაც მიედინებოდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია ჩრდილოეთის ბაზრებისაკენ. რაც შეეხება მსუბუქ მრეწველობას (ტანსაცმელი, ფხსაცმელი, ელექტრომონოპოლობების აწყობა), რომელსაც ქვეყნის ექსპორტში მეორე ადგილი ეკავა მძიმე დარტყმა განიცადა, როგორც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ბაზრების რღვევის, ისე პროდუქციის დაბალი ხარისხის გამო. მრეწველობის სხვა დარგებთან დაკავშირებით საქართველო დიდად იყო დამოკიდებული ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების ნედლეულსა და ტექნოლოგიებზე.

საქართველო სამშენებლო ტექნიკასა და მოწყობილობებს, ანუ რადიო-ელექტრო ტექნიკასა და სატრანსპორტო საშუალებებსაც უშუბდა. ამ სახის მრეწველობის დიდი ნაწილი გაქრა. ავტომობილების აწყობა 80-იანი წლების ბოლოს წელიწადში 5 000 ცალიდან დაღესაღებოდა 100-200 ცალამდე დავით. ხოლო ლოკომოტივებისა კი - წელიწადში 250 ცალიდან (80-იანი წლების ბოლოს), რაც იმ დროისათვის საფრანგეთისა და იტალიის ამგვარ მაჩვენებლებს ერთად აღემატებოდა, წელიწადში 2-3 ცალამდე. საბაჟო დეპარტამენტის ცნობით, საქართველოში 300-მდე რეგულარული ექსპორტიორია, თუმცა, საბაჟო სიების შემომების შედეგად Tacis -ის ექსპერტებმა მხოლოდ ასიოდღე ფექტური

ექსპორტიორის აღმოჩენა მოახერხეს. ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, რომელიც საქართველოს აწუხებს არ არის, რომ იმ როლის გამო, რომელსაც იგი ყოფილ საბჭოთა კავშირში ასრულებდა. მისი საქსპორტო პოტენციალი საქონლისა და მომსახურების ფართო ასორტიმენტს მოიცავდა, დანყებულ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით, როგორცაა ჩაი და ციტრუსები, დამთავრებული „სუსისი“ ტიპის რეაქტიული საბრძოლო თვითმფრინავებით (რომლებიც „იაკ-58“ კომერციულ თვითმფრინავებად გარდაიქმნა - მათი ჩვენებალ ბურჯის ავიაგამოყენება მოხდა). მაგრამ გამარჯვებულს მხოლოდ ბაზარი გამოუდგნს.

ექსპორტიორების უმრავლესობის განცხადებით მათ მიერ წარმოებული პროდუქტები საუკეთესო ხარისხისაა. ამგვარი პასუხები იმაზე მიუთითებს, რომ მენეჯერებს აკლიათ **საპარტეპლოს ინფორმაცია** საერთაშორისო სტანდარტების შესახებ. მართალია, ზოგიერთმა ექსპორტიორმა გარკვეული ხნით შეიძლება კიდევ მოახერხოს დაბალი ხარისხის პროდუქციის გასაღება ცენტრალური აზიის ქვეყნებში, მომავალში ეს კიდევ უფრო გაართულება, რადგან ცენტრალური აზიის ბაზარი უცხოელი ინვესტირებისა და ექსპორტიორების სამიზნე წარმოადგენს. ფასები კიდევ ერთსუსტი მხარეა ქართული სანარმოებისა, რომლებმაც უკვე დაკარგეს ფართო ბაზრები და მცირე მასშტაბების გამო იძულებული არიან თავიანთ პროდუქციის მაღალი ფასი დაადონ (მაგალითად, ქუთაისის საავტომობილო ქარხანაში სატირთო ავტომანქანების აწყობა ფაქტიურად ხელით ხდება, არ მუშაობს კონვეიერი სისტემა, რაც ზრდის პროდუქციის თვითღირებულებას. თუმცა ხელით აწყობილი მანქანები უფრო ხარისხიანია, მაგრამ ძვირია).

ჩვენი ქვეყნის წარმატებისთვის გადამწყვეტია მსოფლიო ეკონომიკაში პერსპექტიული ადგილის მოძებნა, ანუ მასში გააზრებული, შერჩეული ინტეგრაცია. ეს კი სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკისაგან მოითხოვს არსებული მცირე რესურსების არატრადიციულ, არამედ ქვეყნის მომავალი კონკურენტუნარიანობისათვის გადაამწყვეტ დარგებში იმპორტის, რაც დროულად უნდა იქნას გათვალისწინებული ჩვენი ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტების დადგენისას.

საქართველოს მრავალი სახის მინერალური რესურსები გააჩნია, დანყებული მარგანეციდან, დამთავრებული ნავთობითა და გაზით, თუმცა მათი მარაგები არც თუ ისე დიდია. მაგრამ პრივატიზაციის დაქარებასა და სანიმუშო

კლიმატის გაჯანსაღებას უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და ერთობლივი სანარმოების შექმნა შეუძლია. ისინი ამ რესურსების წარმოებითა და ექსპორტირებით იქნებიან დაკავებული. მინერალური რესურსების ექსპორტი ამჟამად ყველაზე მომგებიანი საქმეა, რადგან ექსპორტიორებს შეუძლიათ იქონიონ უცხოური ფირმების დაფინანსების იმედი. მსოფლიო ბაზარზე ამ პროდუქტებთან დაკავშირებით დიდ იმედებს მაინც არ იძლევა. ნედლეულისა და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტიორ ქვეყანა მსოფლიოში ასოცირდება განვითარებად ქვეყანასთან, სადაც სამრეწველო პროდუქციის წარმოების ან მომსახურების განვითარების ნაკლები საშუალებებია. საქართველოს გააჩნია საკმარისი კვალიფიციური მუშახელი და ბაზაც, რათა

მდინარეები მაღალი ჰიდროენერგეტიკული პოტენცილით ხასიათდება

მომავალში განვითაროს მსუბუქი მრეწველობისა და მომსახურების სფეროები.

საქართველოს დიდი ჰიდრო-ელექტრო პოტენციალი კარგი საფუძველია ელექტროენერჯის ექსპორტისთვის (ერთი კილოვატი ელექტროენერჯია 0,03 აშშ დოლარი ლირს, თუმცა თურქეთი მზადაა 0,07 აშშ დოლარც კი გადაიხადოს), თუმცა ამ სფეროს განვითარება უცხო ინვესტიციებს მოითხოვს, რაც ალბათ შეუძლებელია უნდა მივიღოთ.

საქართველოს მდინარეები მაღალი ჰიდროენერგეტიკული პოტენცილით ხასიათდება; კერძოდ, ქვეყნის მდინარეების პოტენციური სიმძლავრე არის 18,2 მილიონი კვტ, რასაც შეესაბამება პოტენციური ენერჯია 159,4 მილიარდი კვტსთ წელიწადში, მათ შორის მსხვილ მდინარეებზე მოდის 50 პროცენტი, საშუალო მდინარეებზე - (2-100 მგვტ) - 35 პროცენტი და მცირე მდინარეებზე - 15 პროცენტი. დიდი და საშუალო მდინარეების ტექნიკური პოტენციური ენერჯია რესურსები აღწევს 81 მილიარდ კვტსთ წელიწადში, მათ შორის 73 პროცენტი მოდის დასავლეთ საქართველოზე. საშუალოდ, ქვეყნის მდინარეების ჩამონადენი (დარეგულირების გარეშე) ზამთარში ჯამურის მხოლოდ ერთ მესამედს შეადგენს, ხოლო ზაფხულში - დარჩენილ ორ მესამედს.

ჰიდროენერგეტიკული რესურსების ეკონომიკურად ფექტური ნაწილი შეადგენს 31,6 მილიარდ კვტსთ წელიწადში, მათ შორის ენერჯია მოდის 31,7 პროცენტი, როინზე და მის შენაკადებზე - 23,2 პროცენტი, კოდორზე - 16,7 პროცენტი, თუშეთის ალაზანზე - 10,2 პროცენტი, მტკვარზე და მის შენაკადებზე (არაგვი, ხრამი,

* EBRD (1997), Transition Report 1997, London, Page 39

* ექსპორტის ხელშეწყობის სტრატეგია და პოლიტიკა, დეკლარაციის ანგარიში, საქართველოს ვაჭრობისა და საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობათა სამინისტრო, Tacis -ის ფერისის საექსპერტო სამსახური, 1998 წელი აპრილი.

ფარავანი) - 10,4 პროცენტი, ბზიფზე - 4,6 პროცენტი, ხოლო ყველა დანარჩენ მდინარეზე - მხოლოდ 3,2 პროცენტი. ჰიდრორესურსების ენერგოგამოყენება საქართველოში 25 პროცენტს შეადგენს და ბევრად ჩამოუვარდება მონინავე ქვეყნებს.

ჰესებზე არსებულ სიმძლავრეთა ათვისების გადიდების დიდ ეკონომიკური მნიშვნელობა კარგად ჩანს შემდეგი მონაცემებიდან: საქართველოს ჰიდროელექტროსადგურებში წარმოებული 1 კვტ-ის ელექტროენერჯის თვითღირებულება 100-ჯერ უფრო იაფია, ვიდრე ჰესებზე.

მაშასადამე, როგორც ზემოთ ვთქვით, ამჟამად საქართველოში არც ბუნებრივი ჰიდროენერგეტიკული რესურსების ათვისების დონე და არც მიქმედი ჰიდროელექტროსადგურების გამოყენება დამაკმაყოფილებელი არ არის. ორივე მაჩვენებლის დონის ამაღლება მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯი იქნება ქვეყნის შემდგომი ელექტროფიკაციის გაზაზე. დასახლებული ორივე პრობლემიდან პირველი რიგის ამოცანაა არსებული ჰიდროელექტროსადგურების სიმძლავრეების გამოყენების გაუმჯობესება. ამჟამად, საქართველოს ჰესები საკმაოდ ხანდაზმულია და

იმომად ჰესაზე ჩასატარებელი სარეაბილიტაციო სამუშაოების საორიენტაციო ღირებულება 32 მილიონ აშშ დოლარია

მათი ასაკი ძირითადად 40-60 წელია. ისინი გაცდნენ როგორც ფიზიკურად, ისე მორალურად. ამდენად, მოქმედ ჰესებზე აუცილებელია პროველ რიგში ჩატარდეს სარეაბილიტაციო სამუშაოები. ამას მოითხოვს ენერჯის, ხრამის, ვარციხის, ტყიბულის, რიონის ჰიდროელექტროსადგურები. აღნიშნულ სამუშაოთა შესრულების საორიენტაციო ღირებულება, პროგრამის TACIS -ის შეფასებით 32 მილიონი აშშ დოლარია.

საქართველოს ესაჭიროება, როგორც შედარებით მსხვილი, ისე მცირე ზომის ჰიდროელექტროსადგურები. ქვეყნის მძიმე ეკონომიკური და ფინანსური მდგომარეობის გამო, შედარებით მსხვილი ჰესების მშენებლობის დაწყება უახლოეს 2-3 წლის განმავლობაში, ალბათ, მიზანშეწონილი არ არის. რაც შეეხება მცირე ჰესებს, მათი მშენებლობა კერძო და ნაწილობრივ უცხოური კაპიტალის მოზიდვით შეიძლება მოკლე დროში განხორციელდეს. ასეთი ჰესების მშენებლობის შესაძლებლობას შესაბამისი პოტენციური გააჩნია ქვეყნის თითქმის ყველა

ადმინისტრაციულ რაიონში. მცირე ჰესებზე გამოუმუშავებულმა ელექტროენერჯიამ შეიძლება დააკმაყოფილოს ამ რაიონების სასიცოცხლო მნიშვნელობის ობიექტების მოთხოვნები. გარდა ამისა, ზედმეტ ელექტროენერჯია შეიძლება მიენდოს წარმოების სფეროს. მცირე ჰესები გაცილებით იაფად შეიძლება მოწყოს არსებულ საირიგაციო სისტემებზეც. ასეთი წყალსაცავები და არხები განსაკუთრებით ბევრია კახეთში. ქვეყანაში მცირე ჰესების მშენებლობა უნდა განხორციელდეს გეგმაზომიერად და სათანადო პროექტებით, დაცული უნდა იყოს ეკოლოგიური და სხვა ტექნიკური მოთხოვნები. თითოეული ასეთი ჰესის მშენებლობას დასჭირდება 2-3 წელი და იგი უსადაუდებელი წვლილი იქნება ქვეყნის განვითარებაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ მარტო მცირე ჰესების მშენებლობა საკმარისი არ იქნება. საქართველოს მდიდარი ჰიდროენერჯიული რესურსები, მათი ბუნებრივი პირობები საშუალებას იძლევა, რომ ქვეყანაში წარმატებით განხორციელდეს აგრეთვე შედარებით მსხვილი ჰიდროენერჯიული მშენებლობა. ამ მიზნით გარკვეული ურთიერთსასარგებლო პირობების დაცვით უნდა გამოიყენონ, როგორც ადგილობრივი, ისე მთლიანად უცხოური ინვესტიციები. ასეთი შესაძლო ობიექტებია ხუდონ ჰესი და ნაშობყან ჰესი. ორივე ობიექტი კარგადაა

ცნობილი და შესწავლილი. წარსულში არსებული ნაკლოვანებების აღმოფხვრით ისინი საჭირო და მეტად მნიშვნელოვანი გახდება. ჰეწენი ქვეყნისათვის. გარკვეული ხარჯები ამ პროექტების რეალიზაციისათვის უკვე გაწეულია, განსაკუთრებით ხუდონ ჰესზე. ახალი საპროექტო მონაცემებით ამ უკანასკნელს წლიურად შეეძლება გამოიმუშავოს 1400 მილიონი კვტ-ის ელექტროენერჯია.

ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა მოითხოვს მნიშვნელოვან დანახარჯებს, მაგრამ მათ სხვა სამრეწველო დარგის სწარმოებთან შედარებით გაცილებით სწრაფად შეუძლიათ გამოისყიდონ ეს სახარბი.

საჭიროა აღინიშნოს, რომ საზღვარგარეთის ბევრ ქვეყანაში ჰიდროელექტროსადგურების წყალსაცავების ზონები მოსახლეობის დასვენებასა და გაჯანსაღების მნიშვნელოვან ობიექტებს წარმოადგენს. აქვე უნდა ხაზი გაუსვას იმ გარემოებას, რომ გერმანიის ბუნების დაცვის კანონმდებლობით გათვალისწინებულია ჯარიმები თესებზე, ატომურ ელექტროსადგურებზე და ქარის ელექტროსადგურებზეც. კი, ჰესებზე ასეთი რამე არ

არის გათვალისწინებული.

აღნიშვნის ღირსია ჰიდროელექტროსადგურების ერთი მნიშვნელოვანი მხარე. როგორც ცნობილია, გაზაფხულსა და ზაფხულში, როცა ქვეყნის მდინარეები მდიდარია წყლით, ჩვენს ჰიდროელექტროსადგურებს შეუძლიათ გამოიმუშაონ ჭარბ რაოდენობის, ენ. სენზორი ელექტროენერჯია, რომელიც საერთაშორისო სტანდარტებით საკმაოდ ძვირად ფასობს, ამდენად ჩვენს ჰესებში გამოუმუშავებული ჭარბი სენზორი და იაფი ელექტროენერჯია ყოველთვის შეიძლება მივიყიდოთ მეზობელ ენერჯის სისტემებს ან შევიყიდოთ დროს განსაზღვრულ პირობებში გაიცვალის ბაზისურ ენერჯიაზე.

საბაზრო ეკონომია ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ჰიდროენერგეტიკული რესურსების, როგორც ათვისების, ისე მათი ექსპლუატაციისათვის. როგორც ვნახეთ, კაპიტალ-დაზარალებული მუშაკების და მთავრობის მიერ დაზარალებული მუშაკების და მოგებასაც იძლევა, ამიტომ აქ კერძო ინვესტიციების მოზიდვა, თუ იგი არსებობს, არ უნდა გაჭირდეს.

საქართველოში ამ მიმართულებით უკვე გადაჭრულია გარკვეული ნაბიჯები; უკვე დაიწყო ჰესების პრივატიზაცია. მაგალითად, სახელმწიფოს მეთაურის განკარგულებით, საქართველოში ნებადართულია 30 მეგავატამდე სიმძლავრის ჰესების განსახელმწიფოებრიობა. ამ ნისით პრივატიზირებულია 11 მცირე ჰესი.

რაც შეეხება აგრეთვე დამამუშავებელი დარგების პროდუქციის ექსპორტს, რამდენადაც ექსპორტის მოცულობის შემცირება პროდუქციის მოცულობასთან (ყურძენი, ჩაის ფოთლი, ციტრუსები) შედარებით უფრო სწრაფი ტემპით განვითარდა, ექსპორტიორებისათვის ნედლეული პრობლემა არ წარმოადგენს. მაგრამ, როგორც ერთმა დენის ექსპორტიორმა აღნიშნა, თუ ექსპორტის მოცულობა კვლავ უნდებლად მასშტაბს მიაღწევს რუსეთის ბაზარზე, მაშინ ექსპორტიორები ნამდვილად აღმოჩნდებიან რესურსების უკმარისობის პრობლემის წინაშე.

თუ აგრო და მინერალურ რესურსებს გამოვრცხავთ, ექსპორტიორებს არ უნდა

ძირითადად, უცხოეთიდან შემოდის.

იმ დროს, როდესაც თითქმის ყველა საწარმოს განვსდევით, საკონსტრუქციო ექსპორტის საბაზო მათ არ ჰქონიათ რაიმე სერიოზული პრობლემა, მაგრამ ექსპორტიორების თქმით, გარკვეული შეფერვალებით არის მასალების შემოტანასთან დაკავშირებით. მენარმეებს მებაჟეების სისარბესთან უხდებათ ბრძოლა. ეს გარემოება საბაზო რეფორმას მოითხოვს.

სამშენებლო მომსახურებაში საქართველოს შეუძლია მიანიჭოს გარკვეულ უპირატესობებს. ამ სფეროში არსებობს მალაკალიფიციური სპეციალისტები, რომელთაც აქვთ გამოცდილება. დღესდღეობით ის ამ მომსახურებით ევროპის ბაზარზე გამოდის ოპორტუნად თურქეთი, პირველს გააჩნია უპირატესობა მალაკალიფიციის სწრაფი წარმოების სეგმენტში (სამუშაოს ასრულებენ მანქანა-დანადგარებით და ადგილობრივი მუშახელით), ხოლო მეორე კი უფრო დაბალ ხარისხიან, მაგრამ იაფ პროდუქციას ქმნის (თავის მუშახელით ახდენენ მშენებლობას). საქართველოს შეუძლია იგივე სეგმენტზე (შედარებით დაბალხარისხიანი და იაფი წარმოება) თავისი იაფი მუშახელით გავიდეს ევროპის ან დსთ-ს ბაზარზე. რუსეთში ამჟამად ქართული ფირმებისა და მუშახელის მიერ სასულედა მრავალი სამშენებლო მომსახურება (მაგალითად, მეტროს, მრავალსართულიანი ბინების მშენებლობა). ასევე, ალბათ, გარკვეული იმედები შეიძლება არსებობდეს ხის გადამამუშავებელი და სამშენებლო მასალების - განსაკუთრებით მარმარილოს - წარმოებასთან დაკავშირებით.

მართალია, საქართველოს სახნავ-სათესი მიწების ფართობი შეზღუდულია, საქართველოს ხელსაყრელი კლიმატი და ნაყოფიერი მიწები გააჩნია. ამასთანავე, საეჭვოა, რომ ჩვენ შევძლოთ იმ განსაკუთრებული მდგომარეობის დაბრუნება, რომელიც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ბაზარზე გვეკავა. ანუ როდესაც იგი „სამრეთული“ პროდუქტების პრიორიტეტული მიმწოდებელი იყო კავშირის ქვეყნებისათვის, დაწყებული ჩაით, დამთავრებული ციტრუსებით. თუმცა, რესურსების ყველაზე კონკრეტულ წინააღმდეგობაშია პროდუქტზე კონცენტრაციის გზით, მას სავეტით შეუძლია

საბარტოვალს ვეუქლია ექსპორტში გაიტანოს ბაზარზე უახლოესი პერიოდში არსებობული იაფი ჰიდროელექტროენერჯია.

ჰქონდეთ ადგილობრივი მარაგების იმედი. ასეთი პროდუქტები ან საერთოდ არ არსებობს, რადგან ქართულ ფირმებს ისინი სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებიდან შემოჰქონდათ, ანდა, თუ არსებობს, მათი ხარისხი არ შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს. ეს განსაკუთრებით შეფუთვას ეხება. მაგალითად, დენის ექსპორტს რაც შეეხება, როგორც ბოთლი, ისე ეტიკეტი,

კონკრეტულ წინააღმდეგობაშია პროდუქტზე კონცენტრაციის გზით, მას სავეტით შეუძლია მოიპოვოს თავისი კონტინენტი, როგორც დსთ-ს ბაზარზე ისე გაერო. სუფრის ყურძენი, სუბტროპიკული ხილი და ბოსტნეული, ღვინოები, მინერალური წყალი, ეთერზეთები, სუნელები, ნიკოტინი, თილივი მის პროდუქტებია, რომელთაც საბჭოთა კავშირში დიდი აღიარება ჰქონდა და დღესდღეობითაც აქვთ დსთ-ს ბაზარზე გასვლის შესაძლებლობა. თუმცა რაც შეეხება სუბტროპიკული ხილის წარმოებაში

* გულერაშვილი, მ., საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული რესურსები და მათი ეფექტიანი გამოყენების პერსპექტივები. ეკონომიკის აკადემიური ხაისი, თბილისი, VII ტომი, 1998 წ.

საქართველოს არც თუ ისე დიდი უპირატესობა განჩინა. საბჭოთა კავშირში ერთადერთი რესპუბლიკა იყო საქართველო, სადაც შეიძლებოდა ამ ხილის მოყვანა (ბამბის გარდა). ხოლო მაშინდელი ერთიანი სახელმწიფო

საპარტიულო სუბსიდი საგზონალო მოსახურებაში თავისი გადასახდელი ფინანსური იაფი ვაშა-ხაღლით გავიდას ეპრობის ან დსო-ს გაზარდა.

პოლიტიკით ერჩინათ ქვეყანაში ენარობინათ უფრო ძვირად, რათა არ შემოეტანათ იმპორტით და უცხოური ვალუტა არ გადაეხდათ. დასაძლეობით კი საქართველოს გაუჭირდა სხვა სამხრეთულ ქვეყნებთან კონკურენცია, რადგან ზოგან სუბტროპიკული ხილი მოჰყავთ ნელინადში ორჯერ.

უკანასკნელი წლების ეკონომიკური კრიზისის შედეგები მწვევედ იგრძნობა ჩვენთან

ჩაის დარგში არსებული მდგომარეობა წლების მიხედვით*

(გრძელი №8)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ჩაის წარმოება, ა.ა.ტ.	497	517	452	212	133	62	37	32	35			
სათესი ფართობი, ა.ა.ტ.	65,1	63,9	63,9	58,3	58,3	40,8	40,8	40,8	40,8	x	x	x
პროდუქტი მისაღვიანობა, 1 კ-დან	7,63	8,09	7,07	3,63	2,28	1,52	0,91	0,78	0,85	x	x	x

ეკონომიკის ერთ-ერთ ნაშყვან დარგში - მესაქონებაში.

საქართველოში ჩაის კულტურის განვითარება იწყება მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან, მისი აკვანი აჭარა იყო, სადაც ამ კულტურის მოყვანის შესაბამისი პირობებია.

დღესდღეობით არსებული პლანტაციები თითქმის მთლიანად დაკუნთებულია, მძიმე მდგომარეობაშია ჩაის ფაბრიკები, მიელი რიგი რაიონების მოსახლეობა უმუშევარია. ამის შედეგად მასობრივად იჩნება ჩაის პლანტაციები. აღსანიშნავია ისიც, რომ 80%-იან წლებში ქვეყნიდან გადიოდა წარმოებული ჩაის 80%-ზე მეტი. უკანასკნელ წლებში კი ქართული ჩაის გასაღების ბაზრები თითქმის დაკარგულია.

ჩაის დარგში არსებული მძიმე მდგომარეობა ჩანს თუნდაც შემდეგი მონაცემებიდან (1998-2000 წლების საპროგნოზო მაჩვენებელი ადებულია საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 25

აპრილის №266 ბრძანებულებიდან).

ამჟამად აღინიშნება ქართული ჩაით დაინტერესების ზრდა უცხოელ იმპორტიორთა მხრიდან. ამაზე გავლენას ახდენს აგრეთვე მსოფლიოში ჩაიზე ფასების ზრდა. სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს ინფორმაციით 1997 წელს საქართველოდან ექსპორტირებული იყო დაახლოებით 13 ათას ტონა ჩაი.

გაჩეხილი პლანტაციების აღდგენა და არსებულის განახლება საკმაოდ მსხვილ გრძელვადიან ინვესტიციებს მოითხოვს, ვინაიდან ჩაის ახალი ბუჩქის ყვავილობა იწყება მე-4-მე-5 წელს, ხოლო ფორმირება მთავრდება მე-7-მე-8 წელს. სრულმოსავლიანობას ჩაის ბუჩქი აღწევს მე-10-მე-12 წელს.

ჩაის დარგის აღორძინებისათვის, მსოფლიო ბაზრებზე მისი პრესტიჟის ამაღლებისათვის აუცილებელია საკმაოდ მსხვილმასშტაბიანი

ინვესტიციები. სპეციალისტთა გაანგარიშებით - 40-45 მლნ. ლარი. ცხადია, რომ ქმედითი სახელმწიფო დახმარებისა და მხარდაჭერის გარეშე აღნიშნული თანხების მოზიდვა შეუძლებელი იქნება. ამასთან მოსაძებნია სახელმწიფო მხარდაჭერის ოპტიმალური ვარიანტები, რაც მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მეჩაიეობასთან მიმართებაში, არამედ ზოგად ეკონომიკური თვალსაზრისითაც.

ამჟამად საქართველოს მთავრობის მიერ აღებულია ჩაის დარგის სუბსიდირების კურსი. 1997-2000 წლებში ამ დარგის აღორძინებისათვის გამოყოფილია ან გამოეყოფა შემდეგი თანხები (ცხრილი №9)

გარდა ამისა, პრეზიდენტის 1998 წლის 25 აპრილის № 266 ბრძანებულების შესაბამისად დასმულია სპეციალური საბარათო აუქციონებზე პრივატიზირებული ჩაის ფაბრიკების კრედიტორული დავალიანებების

* 1994 წლიდან მინაცემები მიცემულია აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული ჩაის პლანტაციების გარეშე.
 ** მოხსენება საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პირველი კვარტლის შედეგების შესახებ. საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, თბ., 1998

ჩამონერის საკითხი.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფოს მხრიდან მეურნე სუბიექტებისათვის პირდაპირი ფინანსური დახმარების განევა განხილული უნდა იქნეს რამდენიმე ასპექტში.

მაკროეკონომიკურ დონეზე სტრუქტურული პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიზანს

ჩაის დარგის სუბსიდირებისათვის გამოყოფილი და გამოსაყოფი თანხები (გრძელი №9)

წელი	თანხა (ლარი)	წყარო
1997	1.000.000	პრეზიდენტის ფონდი
1998	3.000.000	სახელმწიფო ბიუჯეტი
1999	10.000.000	სახელმწიფო ბიუჯეტი
2000	12.000.000-15.000.000	სახელმწიფო ბიუჯეტი

წარმოადგენს ეკონომიკურად ეფექტიანი სამეურნეო ერთეულების მხარდაჭერა და სტიმულირება, არაეფექტიანი ეკონომიკური სტრუქტურების ლიკვიდაცია ან რეორგანიზაცია, მეურნე სუბიექტების საქმიანობის საბაზრო პრინციპების დანერგვა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფო რეგულირების ხორციელება მრავალი ხერხის გამოყენებით, რომელთაგან შეიძლება გამოეყოს: ადმინისტრაციული (ლიცენზიები, ქოტები, ფასებზე, შემოსავლებზე, სავალუტო კურსზე, საალრიცხო განაკვეთზე კონსერვირება და ა. შ.), სამართლებრივი (სამეურნეო კანონმდებლობა, წესები, ნორმები და ა. შ.), პირდაპირი (სუბვენციები, შეღავათიანი კრედიტები და ა. შ.) და ირიბი (ფულად-საკრედიტო, საგადასახადო, საამორტიზაციო, სავალუტო, საბაჟო პოლიტიკა და ა. შ.).

პირველ ორ ინსტრუმენტს აქვს კანონის, ბრძანების ძალა და მათი გამოყენება, როგორც წესი, არ ითვალისწინებს ეკონომიკურ ინტერესებს და სტიმულს. ეკონომიკის რეგულირების პირდაპირი და ირიბი მეთოდების გამოყენების დროს სახელმწიფო შეღავათიან პირობებში აყენებს ცალკეულ დარგს (სანარმოს) ან უწევს პირდაპირ ფინანსურ დახმარებას.

ეკონომიკის მენარმების სუბსიდირება ეკონომიკის რეგულირების პირდაპირ მეთოდს წარმოადგენს, ანუ სახელმწიფო, ბიუჯეტის გადასაწახილებელი ფუნქციის მეშვეობით, ეკონომიკის სხვადასხვა დარგიდან ამოღებულ გადასახადებს წარმართავს რომელიმე კონკრეტული დარგის ან სანარმოს მხარდასაჭერად. საბაზრო ეკონომიკის

პირობებში ეს მეთოდი გამოიყენება მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ეკონომიკის რეგულირების პირდაპირი მეთოდების გამოყენება ეწინააღმდეგება ეფექტური სტრუქტურული გარდაქმნების და ქვეყნის ეკონომიკური გაჯანსაღების ამოცანებს. საბაზრო ურთიერთობებში მათი ჩართვა ამახინჯებს ფასებისა და დანახარჯების რეალურ თანაფარდობას, ეკონომიკის ცალკეული რგოლების რეალურ კონკურენტუნარიანობას. აქედან გამომდინარე, ასუსტებს ბაზრის მარეგულირებელ ფუნქციას. არასაკმარისად ძლიერი სახელმწიფო ხელისუფლება, ეკონომიკის რეგულირების სახელმწიფო ინსტიტუტების არაეფექტური სისტემის, დაბალი სამართლებრივი, საშემსრულებლო, საფინანსო, საგადასახადო დისციპლინის, ზოგადად ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესებზე დაკრძალვა, ამა თუ იმ სუბსიდიის გამოყენების შესახებ ამომწურავი ინფორმაციის უქონლობის პირობებში კი საბიუჯეტო სუბსიდია გამოყოფა შეიძლება კორუფციის პირდაპირ წყაროდ იქცეს. გარდაამავალი ეკონომიკის სახელმწიფოთა გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რომელიმე დარგის პირდაპირ სახელმწიფო დაფინანსებას როგორც წესი მოჰყვება ამ დარგში დასაქმებულ პირთა ჯგუფის პირადი შემოსავლების მკვეთრი ზრდა. სწორედ სახელმწიფოს პირდაპირი განმანაწილებლობითი ფუნქციის შეზღუდვა წარმოადგენს კორუფციისთან ბრძოლის ერთ-ერთ ქმედით იარაღს. ყოველი საბჭოთა კავშირში სოფლის მეურნეობაში საბიუჯეტო სუბსიდია უადრესად მაღალი დონის პირობებში არსებული სასურსათო კრიზისის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იყო სწორედ სახელმწიფო ინვესტიციების ეფექტიანობის უზრუნველყოფის რეალური მექანიზმების უქონლობა.

ეკონომიკის ირიბი რეგულირების დროს სახელმწიფო შემოქმედებას ახდენს არა უშუალოდ წარმოებასა და მომხმარებაზე, არამედ მწარმოებლის და მომხმარებლის სამეურნეო საქმიანობაზე, ქმნის ეკონომიკურ გარემოს, რომელიც წინააღმდეგობას კონკურენციას.

პირდაპირი და ირიბი მეთოდები ითვალისწინებს რეგულირებისა და სტიმულირების ისეთი ფინანსურ-ეკონომიკური მეთოდების გამოყენებას, როგორცაა:

- პირდაპირი სუბსიდირება;
- შეღავათიანი კრედიტები (მათ შორის უპროცენტო);
- გარანტიები;
- საგადასახადო განაკვეთების რეგულირება;
- კომერციული კრედიტის სარგებლის სუბსიდირება;
- სახელმწიფო შესყიდვები;

— ცალკეული დანახარჯების კომპენსაცია (მაგალითად, ენერჯის, სანავის დასხვა);
— ავანსები;
— სახელმწიფო და კერძო წყაროებიდან ინვესტიციების ერთობლივი დაფინანსება და მრავალი სხვა.

ჩვენთან, საბაზრო მექანიზმების და თვითრეგულატორების განუვითარებლობის პირობებში, ეკონომიკის რეგულირება რომელიმე ერთი მეთოდის გამოყენებით შეუძლებელია. მით უმეტეს მცდარია აქცენტის გადატანა რეგულირების პირდაპირ მეთოდებზე, რადგანაც ამ შემთხვევაში ეკონომიკაში სახელმწიფო ჩარევის ხარისხი და ეფექტიანობა ყველაზე უფრო დაბალია.

მეჩაიეობის მთავრობის ადგილი (აღიარება)

საქართველოში ამჟამად არ არსებობს საბიუჯეტო პირდაპირი სუბსიდიების განაწილებისა და მათი ეფექტიანი გამოყენების ქმედითი მექანიზმი, რაშიც კიდევ ერთხელ კრძალულია ენ. ჩაის სუბსიდიის მაგალითზე. საკმარისია გავისხენოთ ის, რა ზედი ენია სახელმწიფო კრედიტების უმეტესობას. მიუხედავად მრავალი მცდელობისა, ვერ ხერხდება გაცემული თანხების დაბრუნება, რის გამოც ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი თანხები აკლდება, ხოლო გაცემული კრედიტების გამოყენების ეფექტიანობა აბსოლუტურად უმნიშვნელოა. არანადაცნობილია, რომ კრედიტის ერთ-ერთი განმსახვავებელი ნიშანია დაბრუნებადობა, რაც აიძულებს მსხსნებელს ეფექტურად გამოიყენოს აღებული სახარები. სუბსიდიების დროს თანხების გამოყენების ეფექტურობის მეტ-ნაკლებად ზუსტი არადაგება მეტად რთულია. საქართველოში არ არსებობს არც ამის კრიტერიუმები და მექანიზმი, არც ამის შესაძლებლობა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მეჩაიეობის დარგის რეაბილიტაციისათვის მთავრობის მიერ აღებული სახელმწიფო მხარდაჭერის კურსი (ანუ პირდაპირი სუბსიდიები) არაეფექტურია.

საქართველოსათვის მისაღები და მსოფლიოში აღიარებული ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების ფორმა შეიძლება გახდეს *საკონტრაქტო სისტემა*, ე.ი. სახელმწიფო

საქართველოში აშხამად არ საინფორმაციო პირდაპირი სუბსიდიების განაწილებისა და მათი ეფექტიანი გამოყენების მეთოდის მექანიზმი.

შეკვეთებისა და შესყიდვების სისტემა, რომელიც წარმოადგენს ადმინისტრაციული, სამართლ-

* მოხსენება საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პირველი კვარტლის შედეგების შესახებ, საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, თბ., 1998

ბრივი, პირდაპირი და ირიბი რეგულირების სინთეზს. მაგალითად, საფრანგეთში მოქმედებს „სახელმწიფო ბაზრების“ სისტემა, აშშ-ში - ფედერალური საკონტრაქტო სისტემა და ა. შ. მისი მეშვეობით კერძო ბიზნესი ებმება სახელმწიფო პროექტების განხორციელებაში. შეკვეთების დაფინანსებისა და განაღდებას დროს გამოიყენება მხარდაცხადებას განაღდებას ანაზღაურების როგორც ირიბი, ისე პირდაპირი მეთოდები. ამასთან აღსანიშნავია, რომ კონტრაქტების დადება ატარებს არა ერთჯერად, შემთხვევით ხასიათს, არამედ ფუნქციონირებს მთელი სისტემა, რომლის

დარგის რეაბილიტაციისათვის მიერ სახელმწიფო მხარდაჭერის კურსი (ანუ პირდაპირი სუბსიდიები)

შემადგენლობაში არიან ადმინისტრაციული, საარბიტრაჟო, კლექციით და მაკონტროლებელი ორგანოები. კონტრაქტების დადება ხდება საკონკურსო წესით, როგორც წესი, ვაჭრობების მეშვეობით.

საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში 3 მლნ. ლარი გათვალისწინებულია „ჩაის კულტურის რეაბილიტაციის ღონისძიებებზე“.

სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული თანხის განაწილების მიზნით გამოიყენება ტენდერი, რომელიც ჩატარდა 8 ლოტად (ცხრილი №10).

ტენდერში გამიმარჯვეს ფირმებმა:
1998 წელს ჩაის სუბსიდიებზე გათვალისწინებული 3 მლნ. ლარის განაწილება

რეკონსტრუქციის დასახელება	დღეების რაოდენობა	თანხა (ათ. ლარი)
აჭარა	1	440
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	4	298
		296
		403
		363
ქვემო	2	500
		340
იმერეთი	1	340

1. შ.პ.ს. „პრესტიჟი“ (აჭარის ლოტი);
2. შ.პ.ს. „ოქროსი სანძისი“ (იმერეთის ლოტი);
3. შ.პ.ს. „ჩაისუბტროპიკი“ (სამეგრელო - ზემო სვანეთის ზუგდიდი-ზონის ლოტი);
4. სააქციო საზოგადოება „ქართული ჩაი“ (გურისი)

ოზურგეთის ლოტი, გურიის ლანჩხუთი-ჩოხატაურის ლოტი, სამეგრელო-ზემო სვანეთის სენაკი-ჩოხატაურის ლოტი);

5. შ.პ.ს. „ბაკო“ (სამეგრელო-ზემო სვანეთის ნალექის ლოტი);

6. შ.პ.ს. „ტამანი“ (სამეგრელო-ზემო სვანეთის მარტვილის ლოტი).

სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული თანხების გამოყოფისა და ათვისების პროცესში (როგორც ეს მოსალოდნელიც იყო) უკვე ამჟამად აღინიშნება დარღვევები:

1. სატენდერო პირობების თანახმად თანხების გამოყოფა უნდა მომხდარიყო ოთხ ტრანშად: 1998 წ. 30 იანვრამდე — 800 ათასი ლარი 1998 წ. 20 თებერვლამდე — 900 ათასი ლარი 1998 წ. 1 მარტამდე — 820 ათასი ლარი 1998 წ. 1 აპრილამდე — 480 ათასი ლარი
2. საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 25 აპრილის ბრძანებულების მე-4 პუნქტის მიხედვით საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს დაევალია 1998 წლის 1 მისამდე უზრუნველყო 3 მლნ. ლარის განაღდება, რაც ვერ განხორციელდა.
3. ფინანსთა სამინისტროს ინფორმაციით გამოყოფილი თანხების დიდი ნაწილის განაღდება უნდა მოხდეს ურთიერთათავლებლის წესით.

საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის ფორმირების ინტერესებიდან გამომდინარე, აგრეთვე ეკონომიკის რეგულირების საბაზრო მექანიზმების დამკვიდრების, კორუფციასთან ქმედითი ბრძოლისა და მეჩაიეობის სახელმწიფო მხარდაჭერის ღონისძიებათა ეფექტიანობის ამაღლების აუცილებლობის გათვალისწინებით საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი იძლევა შემდეგი სახის დასკვნებს:

1. სახელმწიფო ბიუჯეტთან მხოლოდ პირდაპირი სუბსიდიების წესით ეკონომიკის ცალკეული დარგებისა და მეურნე სუბიექტების დაფინანსება ენინააღმდეგება როგორც საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების პროორიტეტებს, ისე საბიუჯეტო დეფიციტის შემცირების მიზნებს.

2. ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების და მისი ცალკეული რეგულირების ფინანსური მხარდაჭერის ძირითად ფორმას უნდა წარმოადგენდეს საკონტრაქტო სისტემა.

3. 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტით ჩაის კულტურის რეაბილიტაციის ღონისძიებებზე გათვალისწინებული თანხების გამოყოფა და გამოყენება მიმდინარეობს სატენდერო პირობებისა და „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის დარღვევით.

* მოხსენება საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პირველი კვარტლის შედეგების შესახებ, საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, თბ., 1998

4. მეჩაიეობის რეგონებში სახელმწიფო-სადმი მოსახლეობის ნდობის შენარჩუნების და არასასურველი სოციალურ-პოლიტიკური შედეგების თავიდან აცილების მიზნით, ჩატარებული სამუშაოების შესაბამისი ანაზღაურება სრულად უნდა მოხდეს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული ოდენობით. აღნიშნული უნდა იყოს აყვანილი განსაკუთრებულ კონტროლზე.

5. ჩვენი ქვეყნის მეჩაიეობის აღორძინების სტრატეგიული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, პრეზიდენტის ნიშნით დაისვას საკითხი 1999-2000 წლებში მეჩაიეობის სახელმწიფო ფინანსური მხარდაჭერის ალტერნატიული ფორმების გამოყენების აუცილებლობის შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს გააჩნია პრეფერენციები საფიქრო მრეწველობაში, რამაც ხელი შეუწყო ამ დარგის პროდუქციის ექსპორტებას.

საბჭოთა კავშირის დროს საქართველოდან, მზა ტანსაცმლიდან, მხოლოდ აბრეშუმის პროდუქტია გადიოდა უცხოეთის ქვეყნებში. ქართული აბრეშუმები ცნობილი იყო თავისი ხარისხით. მის წარმოებას საქართველოში დიდი ხნის ისტორია აქვს.

ამჟამად ქვეყანაში რამდენიმე ფაბრიკა მუშაობს, რომლებიც უცხოელი მომხმარებლებისათვის ტანსაცმელს აწყობს. ორი მათგანი („საქართველოს მოდერნი ელტრა“ და „იმერეთი“) გერმანული ფირმა „ლუბეკის“ ქვეკონტრაქტორებს წარმოადგენს. შრომის ნაყოფიერება, საერთო აზრით, საქართველოში გაცილებით დაბალია, ვიდრე თურქეთში.

საქართველოში უნდა იქნეს შექმნილი ფაბრიკა იყო და ექსპორტის მოცულობა ყოველი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში მნიშვნელოვან მასშტაბებს აღწევდა. დღესდღეობით ეს ბაზარი დაკარგულია. თუმცა, არსებობს ერთი პრივატიზებული და იტალიური კომპანიის მიერ შესყიდული საწარმო, რომელიც ნაწილობრივ ახერხებს თავისი პროდუქციის

ქართული აზრებში ცნობილია თამის ხარისხით და შესაძლებელია მისი წარმოების განვითარება

ექსპორტზე გატანას. მოხმარებაში მაღალი სვედრითი წილი უკავია მსუბუქი მრეწველობის (ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი) პროდუქციას. ეს თავისთავად შემოსავლების მზრდასთან ერთად გამოიწვევს ამ საქონელზე მოთხოვნის გაზრდას სხვადასხვა შედარებით. ამასთან, მოთხოვნაა მაღალი ხარისხიან პროდუქციაზე (დღესდღეობით

შემოსავლების სიმცირის გამო მოთხოვნა უმეტესად არის დაბალი ხარისხის საქონელზე, თუმცა დიზაინს მაინც მნიშვნელობას ანიჭებენ. შემოსავლების ზრდა კი გაზრდის მოთხოვნას მაღალი ხარისხის პროდუქციაზე. საქართველოში დიდი ყურადღება ექცევა საქონლის დიზაინს. ეს ყოველივე ხელს შეუწყობს საქართველოში ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის წარმოებას.

ასეთივე მდგომარეობა ხელშეწყობისა და საიუველირო ნაწარმის წარმოებაში, რომელშიც საქართველოს მდიდარი ტრადიცია გააჩნია. ამგვარი ნაწარმის ექსპორტი ჯერ კიდევ ჩასახვის სტადიაშია, თუმცა მას ფართო პერსპექტივები გააჩნია. ერთ კერამიკის მწარმოებელ საწარმოს, თელთის თავის პროდუქცია გერმანიაში გააქვს, თუმცა, იგი მხოლოდ ექვეორტაქტების საფუძველზე ამზადებს პროდუქციას და ერთ მყიდველზეა ამოკიდებული. ეს მაგალითი იმაზე მიუთითებს, რომ საწარმოებს გააჩნიათ საწარმოო სიმძლავრეები, მაგრამ აკლიათ პროდუქციის განვითარებისა და მარკეტინგის უნარი, რაც ასე აუცილებელია საქსპორტო წარმოებისათვის.

უახლოეს მომავალში საპროდუქციო ნაპროექტებისა და ელექტროენერჯის ძირითადი სატრანსპორტო მიმართულებების განხილვა

მეორე მაგალითია შპს „გუბა“, რომელიც ერთი წლის წინ დაარსდა ერთი ქართველი დეკორატორისა და ერთი ფრანგი მენარმის მიერ. მათ ლიონის სტრუქტურისა და ტრადიციული სადურგლო ნაწარმის კომბინაციის გზით მტკბარ ორიგინალური ავეჯის ნიმუშები შეიმუშავეს. წარმოებამ, რომელშიც მ პირია დასაქმებული, მოსახლე მნიშვნელოვანი საბაზრო წილის მოპოვება უცხოელ მოქალაქეებს შორის (გასაღებული პროდუქციის 90 პროცენტი), რაც აშკარად მიუთითებს საქსპორტო პოტენციალზე. ქართველ მენარმებს, თუ მომავალში მიუწვდებიან ხელი საკრედიტო და საბაზრო ინფორმაციაზე, შეუძლიათ უკეთ ისარგებლონ კვლავიციური მუშახელით და მოძებნონ გზები უცხოური ბაზრებისკენ.

საქართველო მრავალი დასახელების საქონლის სატრანსპორტო დერეფანს წარმოადგენს და იმედი აქვს, რომ მომავალში ნავთობისა და ელექტროენერჯის ძირითადი სატრანსპორტო მაგისტრალი გახდება. 1997 წლის ნოემბერში ხელმოწერილი მემორანდუმის საფუძველზე აზერბაიჯანი თურქეთს ელექტროენერჯის სწორედ საქართველოზე გავლით მიჰყიდის. მას შემდეგ, რაც საქართველოში 500 კილოვანი ელექტრო-გადამცემი ხაზი აშენდება, რაც ორი წლის შემდეგ მოხდება, ამ ენერჯის 20 პროცენტს მიიღებს, რაც,

დაახლოებით, 100 მილიონ დოლარს უდრის. თურქეთს ასევე აინტერესებს რუსეთის ელექტროენერჯისა და გაზის ტრანზიტით, რაც საქართველოს გავლით უნდა მოხდეს.

ჩვენ ვაჩვენებთ გამოყენებული ტურისტული პოტენციალი გაგვიჩნია. ტურიზმის საფუძველს იძლევა მისი უძველესი ისტორია, აღმოსავლური და დასავლური კულტურის სინთეზი, რბილი კლიმატი და ლამაზი ლანდშაფტი. ამ დარგში ინვესტიციების მოზიდვას ტურიზმის განვითარების კარგად მოფიქრებული გრძელვადიანი პროგრამა შეუწყობს ხელს.

პირველყოფილია საქიროა ქვეყანაში ტურისტებისათვის სტაბილური (უშიშარი) მდგომარეობის ჩამოყალიბება და ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარება. საქართველოში სამოტი და კულტურული ტურიზმის მტკი შესაძლებლობაა, რადგან შავი ზღვის სანაპირო ზოლში სეზონი მცირე დროით (თითქმის ერთი თვით) არის შეზღუდული.

მრავალი ექსპერტის მიერ ტურიზმი საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე რეალურ საქსპორტო მომსახურებად აღიქმება. ამის დასადასტურებლად ისიც საკმარისია, რომ 1997 წელს წინა წელთან შედარებით ტურისტული მომსახურების ექსპორტმა 520%-იანი ზრდა განიცადა და 46.9 მილიონმა დოლარმა შეადგინა. 1997 წელს ასევე მნიშვნელოვანი ზრდა განიცადა ტურისტული მომსახურების იმპორტმა და 10 მილიონდამ 156,1 მილიონ დოლარამდე ავიდა.

ტურიზმი საქსპორტო დარგია და უნდა იყოს ჩაყენებული სხვა საქსპორტო საქონელთან ანალოგიურ სიტუაციაში.

კანონით „ტურიზმის შესახებ“ ტურისტული მომსახურება, როგორც საქსპორტო დარგი არ იბეგრება დღე-ით. მაგრამ ასეთი რამ არ არის გათვალისწინებული „საგადასახადო კოდექსით“ ამას ემატება ისიც, რომ არსებობს საკურორტო და სასტუმრო ადგილობრივი გადასახადების „საქართველოს საგადასახადო კოდექსი“; კარი XIII, მუხლი 211 მიხედვით განასაზღვრულია შემდეგი: „საკურორტო გადასახად ფიზიკური პირები

ტურიზმის ხელშეწყობა საქსპორტო სასტუმროები უნდა განთავსდეს უფლებანი დაგაბაზული ღირებულების გადასახად-დისაბაზ

იხიდან საკურორტო ადგილებში დასვენების (მკურნალობისა) და საკურორტო მომსახურების მიღებისათვის. გადასახადის ზღვრული ოდენობა განისაზღვრება ერთ კაცზე 10 ლარით“. იგივე კარის მუხლი 212 განსაზღვრულია: „სასტუმროს გადასახადს იხდიან ის იურიდიული და მენარმე

ფიზიკური პირები, რომლებიც შესაბამისი ქალაქის (რაიონის) ტერიტორიაზე ფიზიკურ პირებს სათანადო ანაზღაურების ფასად გადასცემენ დროებით საცხოვრებელ ფართს სასტუმროებში, პანსიონატებში, მოტელებში, კემპინგებში და სხვა ანალოგიურ ობიექტებში. სასტუმროს გადასახადის განაკვეთის ზღვრული ოდენობა განისაზღვრება დროებითი

საქსპორტო და სასტუმრო ადგილობრივი გადასახადები პირდაპირი ხელის შეშლელი ფაქტორია ტურიზმის განვითარების

საცხოვრებელი ფართობის სარგებლობის ფასის არა უმეტეს 2 პროცენტით“.

ჯანდაცვის სფერო პრიორიტეტად უნდა ჩაითვალოს, როგორც საქსპორტო მომსახურება. საქართველოში არსებობს მაღალკვალიფიციური სამედიცინო პერსონალი. ცალკეულ სფეროებში ისინი ცნობილი იყვნენ საბჭოთა კავშირის მასშტაბით (მაგალითად: ონკოლოგია, ტრავმატოლოგია, დიაგნოსტიკა). ასევე ჯანდაცვის სფეროს განვითარებას შეუძლია ხელი შეუწყოს ისეთი სამკურნალო კურორტების არსებობამ, როგორებიცაა აბასთუმანი, ბორჯომი და სხვა. გარკვეული რეგიონალური მასშტაბით (კავკასია პირველ ეტაპზე) საქართველომ უნდა მოიზიდოს ამ დარგის მომხმარებლები.

ტურიზმისა და თუ სხვა საქსპორტო დარგის გასაგვითარებლად საქიროა ინვესტიციების მოდინება. უცხოელი ინვესტორები, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საკითხს ხვალისდელი გლობალური ბაზრების სექტორში განიხილავენ, ჯერ სწავლობენ ბაზრებს და მხოლოდ ამის შემდეგ ეძებენ პროდუქციის ყველაზე მეტად კონკრეტულ ნარკად ადგილებს. ეს სრული სიმართლეა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან მიმართებაში. ქართველი ინვესტორები, მსგავსად სხვა ქვეყნების ინვესტორებისა, აქტიურად ეძებენ უცხოელ ინვესტორებს. პოლ-

ჯანდაცვის მომსახურების ექსპორტი ხელს უწყობს საპროდუქციო არსებული გადასახად-ლიფიციური სამედიცინო პერსონალის გამოყენებას და საკურორტო კურორტების არსებობას

ტიკური რისკების ფაქტორმა ჩვენთან, ისევე როგორც სხვა დამოუკიდებელ ქვეყნებში, ისეთივე მნიშვნელობა შეიძინა საქართველოს საქსპორტო კომპანიებისათვის და ქართული თუ უცხოური კაპიტალისათვის, როგორც უცხოური ინვესტიციებისათვის.

მთელი კავკასია (ჩრდილოეთ და სამხრეთ კავკასია) ინვესტორების მიერ შეფასებულია, როგორც მაღალი პოლიტიკური რისკის მქონე რეგიონი. ეს შეხედულება რამოდენიმე მოსაზრებაზეა დაფუძნებული:

- კავკასია „ნავთობის სწორკუთხედის“,

დედამიწის ყველაზე მდიდარი სანავთობე რეგიონის - საუდის არაბეთიდან ყაზახეთამდე, ჩრდილოეთ კუთხეს წარმოადგენს. უმსხვილესი სახელმწიფოების ინტერესები სწორედ ამ რეგიონში ეჯახება ერთმანეთს;

- კავკასიის უსტურული, ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნება.

კავკასია დერეფანს წარმოადგენს კასპისა და შავ ზღვებს შორის. იგი არის, აგრეთვე, ბუფერული ზონა ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს შორის. ოთხი ათასი წლის განმავლობაში ეომებოდნენ ერთმანეთს დიდი იმპერიები

კავკასიის ოკუპაციისა და მასზე კონტროლის დამყარების მიზნით. დღესაც კავკასია გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით სამიზნეს წარმოადგენს რუსეთის ფედერაციისათვის (კონტროლის დამყარება დსთ-სა და საკუთარ სამხრეთ საზღვრებზე, საქართველოს შავი ზღვის პორტებზე გასასვლელი, კონკურენცია საკუთარ და კასპიის ნავთობის საბადოებს შორის, კასპიის ნავთობის მაგისტრალზე კონტროლი), თურქეთისათვის (გასასვლელი კასპიის ზღვაზე და ნავთობის ტრანსპორტირება დასავლეთში, კულტურული სიახლოვე, კავკასიური დიასპორები საქუთოზე თურქეთში), დასავლეთის დიდი სახელმწიფოებისა (გასასვლელი კასპიის ნავთობზე) და, მცირე დონით, ირანისათვის (კულტურული სიახლოვე აზერბაიჯანთან და ფუნჯარა შერე სამყაროსთან ნახევარდღოკადის პირობებში).

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობის ეფექტურ გამოყენებაზე. ევროპაზიული კორიდორის რეალურად ამოქმედება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია უცხოური ფირმების, მათ შორის ტრანსნაციონალური კორპორაციების მოზიდვისათვის. ამასთან, არ ვგულსხმობთ მხოლოდ სატრანსპორტო გადაზიდვებს და

ნავთობსადენის გატარების საკითხს. ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება იმას, რომ საქართველო შეიძლება მათთვის ცენტრალური აზიის, რუსეთის სამხრეთ რეგიონებისა და შორეული აღმოსავლეთის ბაზრების ათვისებისათვის რეალურ პლატფორმად იქცეს. კერძოდ საქართველოში შეიძლება განხორციელდეს ამწყობი, შემფუთავი და ნაწილობრივი გადამამუშავების ობიექტები. მართალია, ასეთი

სანარმოები იმპორტის მაღალი შემადგენლობის გამო მცირე დამატებით ღირებულებას ქმნიან, მაგრამ სამაგიეროდ მაღალი პროდუქტიულობით ხასიათდებიან და ხელს უწყობენ სამუშაო

საქართველოში შიქლია ბანკითარღვს ახმუკი, შვიფუთავი და ნაწილოზრვი გაღაფუზავების სანარმოები

ადგილებს შექმნას, ამის გამო განვითარების პირველ ეტაპზე ნამდვილად საჭიროა. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა აქტიურად არის ჩარეული კავკასიაში მიმდინარე პროცესებში. რეგიონი უცხოელი ინვესტორების დიდი უმრავლესობის მიერ კვლავაც განიხილება, როგორც სახიფათო ზონა, სადაც შენელებული მოქმედების ბომბი მუშაობს.

საქართველოს გრძელვადიანი განვითარების პოტენციალი თვალსაჩინოა: უმოკლესი გზა კასპიის ნავთობის დასაველითსაკენ ტრანსპორტირებისათვის, ენერგეტიკის (მიდრონერგეტიკის) მასშტაბური პოტენციალი, მინერალური რესურსების მარაგები, ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა და სამეცნიერო კადრების მაღალი დონე.

ინვესტიციების მცირე მასშტაბები აქამდე დიდ უსიხლს იწვევდა. მაგრამ ამ ბოლო დროს პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა მოიმატა. არსებობს იმის იმედიც, რომ

გაიზრდება ადგილობრივი ინვესტიციების ნილიც, მიუხედავად იმისა, რომ მათი მოცულობა შიდა ვაჭრობაში აქამდე უმნიშვნელო იყო.

1995 წელს მისი შემოღების დღიდან ლარი დოლარის მიმართ პრაქტიკულად დაბალი იყო. რაც საგარეო ვაჭრობის პირობებში იმას იმსწავს, რომ ქართული საქონელი, როგორც შიდა, ისე გარე ბაზარზე, გაცილებით უფრო ძვირია და სხვა ქვეყნების პროდუქციასთან შედარებით ნაკლებად კონკურენტუნარიანია. თუმცა ამ ბოლო

უცხოელი ინვესტორების უზრავლესობის შიქრ საბართველო კვლავაც განიხილება, როგორც სახიფათო ზონა

დროს ლარის კურსი სწარაფად დაეცა, მაგრამ ექსპორტის გაუმჯობესება, მაინც არ გამოიწვია, რადგან ვალუტის გაუფასურების მიზეზი იყო რუსეთის კრიზისი და ამაზე გამოიწვია რუსეთში საქართველოდან ექსპორტის შემცირება. თუმცა ზოგიერთი ქვეყანასთან შეიწინებება ზრდა წინა წელთან შედარებით. მაგრამ ექსპორტის შემცირება მხოლოდ ამ კრიზისი ბრალიც არ არის, რადგან შემცირება აღინიშნა სხვა ქვეყნებთანაც, რომლებსაც მნიშვნელოვანი ექსპორტი აქვთ

საქართველოსთან. სახელმწიფო მოხელეთა და კერძო მენარმეთა დიდ ნაწილი იმ აზრისაა, რომ იმპორტის მოცულობა უნდა შემცირდეს, რათა დაეცეს შემოტანილი საქონლის კონკურენტუნარიანობა, შემცი-რდეს სავაჭრო დეფიციტი და გაუმჯობესდეს საგადაზღველო ბალანსი.

პროტექციონიზმის პროპაგანდას აქტიურად ეწევა ბევრი ოფიციალური პირი, კერძო მენარმე და სამეცნიერო სფეროს წარმომადგენელი. ზოგიერთი მათგანი მიზეზად ასახელებს დაბალ ხარისხიანი, ადამიანისათვის მავნე, საქონლის შემოსვლას ქვეყნის შიგნით. ამ შემთხვევაში შეიძლება გამოვიყენოთ ეკონომიკურ ლიტერატურაში ეცერთ წოდებული „სპეციფიკურობის მეთოდი“, რათა მივალნიოთ მაქსიმალურ შედეგს პრობლემის წყაროზე ზემოქმედებით. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში შეიძლება ავიჩნიოთ ორი გზა: ერთი, მოსახლეობის გათვითცნობიერება (მას-მედიის დახმარებით) ჯანმრთელობისათვის მავნე საქონლის შესახებ. ან მეორე - შემოვიღოთ ხარისხის ნორმები. ის საქონელი, რომელიც მათ ვერ დააკმაყოფილებს აეკრძალოთ ქვეყნის ტერიტორიაზე შემოღება. მაგრამ საინტერესოა თუ, რამდენად მოხდება საბაჟოზე აკრძალული საქონლის შემოტანის

როგორც მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს უფრო ეფექტური განდა იმ საბრუნის წარმოება, რომელიც არ იყო დაცული საბაჟო ტარიფებით

შეზღუდა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, ის ფაქტი, რომ, როგორც მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს იმ საქონლის წარმოება უფრო ეფექტური განდა, რომელიც საერთაშორისო კონკურენციაში იყო ჩართული. მაგალითად თურქეთში ზოგიერთი დარგის პროდუქციის წარმოება დაცული იყო საბაჟო ტარიფებით, ზოგიერთი კი ჩართული იყო უცხოურ საქონელთან კონკურენციაში. ეს უკანასკნელი უფრო კონკურენტუნარიანი განდენ და გავიდნენ მსოფლიო ბაზარზე თავიანთი ეფექტური წარმოებით. ინვესტიციების რეკლამას ისევე, როგორც გარდაამავალ ეტაპზე მყოფ ხარვა ქვეყნებში, საქართველოშიც უზარმაზარი მნიშვნელობა ენიჭება ექსპორტის განვითარების თვალსა-ზრისით. საქართველოს სამრეწველო სანარმოების ამჟამინდელი მდგომარეობა, როდესაც ისეთი წარმოებებიც კი, როგორც ღვინის ქარხნებია,

მოძველებული დანადგარებით მუშაობენ, დიდი რაოდენობით დაბანდებებს მოითხოვს. ფულის ერთ-ერთ წყაროს რეგისტრირებული სანარმოების მიერ ფასიანი ქაღალდების გაყიდვა წარმოადგენს. სამწუხაროდ, სამართლებრივი ბაზის არარსებულობა და ნდობის ფაქტორის უქონლობა ხელს უშლის აქტივობით ვაჭრობის დამკვიდრებას. მეორე წყაროს უცხოური ინვესტიციები წარმოადგენს. თუმცა, როგორც ქვემოთ არის აღნიშნული, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინება მინიმალურია. კიდევ ერთ წყაროს კომერციული ბანკები წარმოადგენენ, თუმცა, ეს უკანასკნელი ქართულ სანარმოებზე კრედიტების გაცემისაგან თავს იკავებენ. ამის მიზეზი რამდენიმეა: გარანტიების დაცვის სირთულე, სისტემატური რისკი, რეალისტური საექსპორტო პროექტების უქონლობა, დაბალი დონის მენეჯმენტი (ზოგი მენარმე სანარმოსა და პირად ანგარიშებს ერთმანეთისაგან ვერ არჩევს). ასეთ პირობებში ბანკებს უფრო სანარმოთა აქტივების შექმნა აინტერესებთ, ვიდრე მათთვის კრედიტების გაცემა.

ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკმა, TACIS -მა, IFC -მა და საერთაშორისო რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკმა რამდენიმე საკრედიტო ხაზი გაუხსნეს საქართველოს ბანკებს. მათ შორისაა ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის კრედიტი მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარებისათვის (რომლებშიც დასაქმებულია ოცნხვი 250-ზე ნაკლებია; თამბაქოსა და სპორტიანი სასმელებში მოვაჭრე სანარმოების გამოკლებით). ამ კრედიტების საპროცენტი განაკვეთი წელიწადში 20 და 24 პროცენტზე უფრის, რაც კრედიტის ვადაზე დამოკიდებულია. ასეთი პირობები ბევრად სჯობია კომერციული ბანკების განაკვეთებს, რომლებიც წელიწადში 40-60 პროცენტზე აღწევენ. მეორე მხრივ, ბანკები არ რისკებენ 2 წელზე მეტი ხნით გასცენ კრედიტები, ხლო კლიენტებს სწორად ქრთამის გადახდა უხდებათ, რათა ახირი შეღავათიანი კრედიტები მიიღონ. როგორც Tacis -ის მიერ ჩატარებულმა გამოკითხვამ აჩვენა მაქსიმალური განაკვეთი, რომლის საფუძველზეც შეუძლიათ სანარმოებს თავიანთი საექსპორტო საქმიანობის დაფინანსება, 10-დან 25 პროცენტამდე მერყეობს (საშუალო მაჩვენებელი 13 პროცენტია).

საქართველოს ექსპორტის მხარდამჭერი სახე-ღმწიფო პოლიტიკის ერთ-ერთი მიმართულება უნდა იყოს საექსპორტო წარმოების სუბსიდირება და დაკრედიტება. რადგან ქვეყნის ბიუჯეტი იმდენად მცირეა, რომ ვერ შეძლებს ამ პოლიტიკის გატარებას, საჭირო ხდება ხელის შეუწყობი უცხოური კრედიტების მოზიდვას. სახელმწიფოს თავისი გაანაწილებული შეუძლია მიიღოს

შეღავათიანი კრედიტები, ვიდრე კომერციულია და გახსნას საკრედიტო ხაზები (როგორებიცაა მაგალითად: ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის - მცირე ბიზნესის ხელშეწყობისა და განვითარების საერთაშორისო ასოციაციის სოფლის მეურნეობის კრედიტები).

დღეს საქართველოში არ არსებობს ექსპორტის დაკრედიტებისა და საექსპორტო კრედიტების დაზღვევის არანაირი სისტემა, გარდა ბანკის ჩვეულებრივი კრედიტებისა. არადა განვითარებად ქვეყნებშიც კი აქტიურად იყენებენ ამ მექანიზმებს საკუთარი ექსპორტის წახალისებლად, მაგალითად დღესათვის საექსპორტო კრედიტების დაზღვევას მთლიანად ახორციელებენ სამთავრობო ორგანიზაციები, ხლო ექსპორტის დაკრედიტებისას კერძო და სამთავრობო სტრუქტურები მხირად პარტნიორებად გვევლინებიან, ამიტომაც საქართველოში საჭიროა შეიქმნას ექსპორტის

მიზანრობა ხელი უნდა შეუწყოს უცხოური საკრედიტო ხაზების გახსნას სამაქორტო სანარმოების დაკრედიტების მიზნით

დაკრედიტებისა და ხელშეწყობის ცენტრი. საქართველოს ეკონომიკის მკვლევარი ექსპერტი ეკონომიკის მქონე ქვეყნები ეჯახებიან უზარმაზარ პრობლემებს, რომლებიც დაკავშირებულია მათი წარმოებისა და ექსპორტის დაფინანსებასთან. ამ პრობლემის დასაბამი ძირითადად წარსულშია, როდესაც დაფინანსება ცენტრალურად იტყებებოდა და ექსპორტის სანარმოებს „გადასაბამისად“ გარდა ამისა, დღესდღეობით საქართველოს კომერციული ბანკების უმეტესობა ჯერ კიდევ არ გააჩნია უნარი მოეხმას თავის კლიენტებს, როდესაც საქმე ეხება საგარეო ვაჭრობის ოპერაციებს.

კერძო ბანკების უმეტესობას არ შეუძლია ან არც ექვმის აორესპონდენტების ფართო ქსელის შექმნის პოტენციალი საზღვარგარეთ, განსაკუთრებით ექსპორტის გასაღების ქვეყნებში აკრედიტების გახსნისა და/ან დამტკიცების მიზნით.

მათი შტატის უმეტესობა არც კი იცნობს ექსპორტის ანბანურად მარტრე საფინანსო დაკრედიტებს და პროცედურებს, რომლებიც საჭიროა დაინერგოს კონკურენტუნარიანი მომსახურების გასანვად.

როდესაც ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი და მსოფლიო ბანკი სასოფლო-სამეურნეო დარგისათვის ან საქართველოს მცირე და საშუალო ზომის სანარმოებისათვის გამოჰყოფდა ძლიერად სუბსიდირებული კრედიტული ლიზინგებს, მათ მიერ შეთავაზებული პროცენტული განაკვეთით 8-12

მისი მოკლე დროში მოგვარება არ მოხერხდება. ტერითის მოსკოვადე მატარებელი გადაზიდვის საშუალებად 25 დღე სჭირდება, ევროპამდე - დაახლოებით 20 დღე, ხოლო თურქეთამდე - სულ 2 დღე.

საექსპორტო საქონლის გადატანის კარგ მაგალითად გამოდგება ქართული ღვინის ტრანსპორტირება, რომელიც მოყვანილი ყავთ TACIS-ის ექსპერტებს.

Chalice Wine -ს საქართველოს ეკონომიკაში ყველაზე დიდი ინვესტიცია აქვს დაბანდებული ენერჯეტიკის დარგებს თუ არ მივიღებთ მხედველობაში. ეს არის ძლიერი ერთობლივი კანარმო, რომლის დამუშავებლები არიან საომანია „სამეზა“ და აშშ-ის კონსორციუმი, რომლის ერთ-ერთი წევრი აშშ-ს, ყოფილი სახელმწიფო მდივანი ჯორჯ შულცია. ღვინის წარმოება და ექსპორტი საქართველოში ყველაზე მნიშვნელოვანი საქვე. სატრანსპორტო ხარჯები დაირყოს საცობების იმპორტი პორტუგალიდან, იარსიყებისა ფინეთიდან და ბოთლებისა თურქეთიდან. მაგრამ ნამდვილი თავის ტკივილი Chalice Wine -ის ხელმძღვანელმა ღვინის ექსპორტმა გაუჩინა. კომპანის სამიზნეს რუსეთის ბაზარი წარმოადგენდა (პროდუქციის 95 პროცენტი). ტრადიციული და უმოკლესი გზა აფხაზეთის გავლით დაკეტილია. კიდევ ერთი გზა - სამხრეთის გავლით - ასევე ჩახუტული იყო საომარი მდგომარეობის გამო. საქართველოს სამხედრო გზა ზამთრობით იკეტება ზვავსამშროების გამო. შავი ზღვის მარშრუტი უკრაინის ან რუსეთის გავლით გრძელიც არის და, ამავე მიზეზით ძვირიც. ღვინო ყაზახეთის გზით შეიძლება გაიგზავნოს რუსეთში, მაგრამ ეს გზა მეტისმეტად გრძელია. დაბოლოს, Chalice -ი ვერ მისცემს თავს უფლებას ღვინის ბოთლზე 4-5 დოლარზე მეტი ფასი დაადოს. რუსეთის ბაზარი სასვე ასეთივე ხარისხის იმპორტული ღვინით კიდევ უფრო იავ ფასებში.

GWS ერთობლივმა წარმომ, რომლის წევრი Pemod Ricard -იც არის, ეს პრობლემა ნაწილობრივ ქართული ღვინის პოლანდია ჩამოსხმით გადაჭრა. საქართველოში ხარისხიანი ღვინის ბაზარის გაჩენასთან ერთად, ფორმამ ჩამოსხმა ისევ საქართველოში დაიწყო, საიდანაც, შვიკ ზღვის გავლით, გააქვს იგი რუსეთში (70 პროცენტი). Pemod Ricard -ის წარმომადგენლობის რუსეთში გახსნით, ფორმა უკეთ შეძლებს რუსეთის ბიუროკრატიული ბარიერების დაძლევას. იგი უფრო მაღალი ხარისხის ღვინოებსაც შეიძლება, რომლის ფასი დაახლოებით მდოლარია ბოთლზე. თუკი მომსახურების ექსპორტს

საქართველო, თავისი მდებარეობის უპირატესობიდან გამომდინარე, შეუძლია სერიოზული კონკურენცია გაუწიოს სტამბულის აეროპორტს

ტრანსპორტს. ამ მხრივ ქართული ავიაკომპანიების ხელში არსებული მოძველებული საჰაერო ხომალდები სერიოზულ დაბრკოლებას წარმოადგენენ ამ დარგის განვითარებისათვის და ამიტომაც მნიშვნელოვანი ინვესტიციების საჭირო თვითფრინავების პარკის განსახლებულად. საქართველოს, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კი თბილისის აეროპორტს, თავისი მდებარეობის უპირატესობიდან გამომდინარე, შეუძლია სერიოზული კონკურენცია გაუწიოს სტამბულის აეროპორტს და საერთოდ თურქულ ავიაკომპანიებს, რომლებიც მზავიერა გადაყვანის საქმეში სატრანზიტო ფუნქციას ასრულებენ. იმისათვის, რომ თბილისის აეროპორტმა მსგავსი ფუნქცია შეიძინოს, საჭიროა ქართული ავიაკომპანიების ხელში არსებობდეს თანამედროვე ტიპის საჰაერო ხომალდები, ამას კი სერიოზული ინვესტიციები ესაჭიროება.

მომავალში არანაკლები როლის შესრულება

* ექსპორტის ხელშეწყობის სტრატეგია და პოლიტიკა. დეკლარაციის ანგარიში, საქართველოს ეკონომიკის ურთიერთობის სამინისტრო, TACIS-ის ევროპის საექსპერტო სამსახური, 1998 წელი. აპრილი, გვ. 31

შეუძლია რკინიგზასაც, რომელიც უკვე დღეს ემსახურება კავკასიის და შუა აზიისათვის განუყოფელი ტვირთების ტრანსპორტირებას.

მოსალოდნელია, რომ უკვე წელს მილადენებით მომსახურება საქართველოს ერთ-ერთ ძირითადი საექსპორტო საქმიანობა გახდება. ამის საფუძველს იძლევა ის სამშუაგები, რომლებიც აქამდე ჩატარდა და ამჟამადც მნიშვნელოვან პერბაიჯანული ნავთობის ტრანსპორტირების უზრუნველსაყოფად. არსებულ მარშრუტებს შორის საქართველოც ორი გადის, ერთი ენ. ჯეიჰანის მარშრუტი და მეორე ენ. დასავლური მარშრუტი, ბაქოდან სუფსის ტერმინალამდე (რომელიც უკვე ამოქმედდა). ამ მარშრუტებიდან ერთ-ერთის ამოქმედება მეტად სასარგებლო იქნება ქვეყნისათვის და მას ექნება არა მხოლოდ მრეწველობის განვითარების ზემოქმედებაც ქვეყნის ეკონომიკაზე. ნავთობსადენებთან ერთად მოსალოდნელია გაზსადენების ამოქმედებაც. ამჟამად ხორციელდება გაზის ტრანზიტის რუსეთიდან სომხეთში. მზადდება პროექტი თურქეთისათვის რუსეთის გაზის მისაწოდებლად. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ნავთობთან ერთად აზერბაიჯანიდან შესაძლებელია გაზის მიწოდება ევროპის ქვეყნებისათვის საქართველოს გავლით. არსებული საშუალებებიდან გამომდინარე საქართველოს ნლიერად შესაძლებელია ექნება 12-15 მლრდ. კუბური მეტრი გაზის გატარება.

საქართველოში არ მოპოვება ისეთი ინდუსტრიული ცენტრები, რომელთა ბაზაზეც მრეწველობის ახალი, კონკურენტუნარიანი დარგების განვითარება გახდებოდა შესაძლებელი. ინფორმაცია საექსპორტო ბაზრების შესახებ ერთ-ერთი პრობლემატურია საკითხისა ექსპორტორებისათვის, დღეისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია ქართველ მენარმეთათვის მარკეტინგულ საქმიანობას დახმარებაც. ადგილობრივ მენარმეებს ძალიან უჭირთ უცხოეთის ბაზრის გამოკვლევა, ამიტომ სამთავრობო სტრუქტურებმა მაქსიმალურად უნდა შეუნყონ ხელი ამ საქმეში. ადრე ეს ფუნქცია საჯარო წარმომადგენლებს უნდა შესრულებინათ, რასაც ამ უკანასკნელებმა თავი ვერ გაართვეს. დღეს ეს როლი უნდა იკისრონ საქართველოს საელჩოებმა უცხოეთში. მათ მიერ მარკეტინგულ საქმიანობის შედეგები ყველა მენარმისათვის ერთნაირად ხელმისაწვდომი და რაც მთავარია უფასო უნდა იყოს. აცილებლად საჭიროა საერთაშორისო მარკეტინგის გამოცდილი სპეციალისტების დახმარებით სემინარების ჩატარება. უნდა გაიზარდოს ქართველ მოხელეთა და მენარმეთა კვალიფიკაცია და ცოდნა საჯარო ბაზრის გამოკვლევას და საქონლის გასაღების თანამედროვე მეთოდების შესახებ. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს „საერთაშორისო საჯარო ცენტრთან“

(ITC) ურთიერთობებს, რადგან ეს ორგანიზაცია ფლობს საერთაშორისო ბაზრების შესახებ ინფორმაციას მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, ანარმოვებს სხვადასხვა ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას და საჯარო რეიტიუნის გამოკვლევას.

გასულ წლამდე საქართველოს უცხოეთის ქვეყნებში 40 საჯარო წარმომადგენელი ჰყავდა. მოგვიანებით მათი ადგილები გაუქმდა და ისინი ვაჭრობის საკითხებში მრჩეველებმა შეცვალეს, რომლებიც საქართველოს საელჩოებში მუშაობენ. ამ მრჩეველებს საჯარო საქმეთა სამინისტრო ნიშნავს, თუმცა ანგარიშებს ისინი ვაჭრობის სამინისტროსაც აბარებენ.

ეკონომიკის სამინისტროს გადანაცვლებით უახლოეს მომავალში საჯარო პუნქტების შექმნა გათვალისწინებულია.

საექსპორტო ბაზრებზე არ არსებობს ისეთი ორგანიზაცია, რომელიც სისტემატურ, მუდმივად განახლებად და ყოვლისმომცველ ინფორმაციას (ამოქმედების ნორმებისა და სტანდარტების, მოთხოვნის, ფასების, იმპორტიორებისა და საბაზრო არხების შესახებ) მიაწვდიდა საექსპორტო კომპანიებს. ასეთი ინფორმაცია ძალზე მნიშვნელოვან დაბანდებს წარმოადგენს, როგორც ქართველი, ისე ნებისმიერი სხვა ექსპორტორებისათვის.

სიახლოვის მიუხედავად, საბჭოთა კავშირი, ცენტრალური ტენდენციების შიშით, ხელს არ უწყობდა რეგიონის ინტეგრაციას. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველომ მრავალ ეკონომიკურ ხელშეკრულებას მოაწერა ხელი, მათ შორის, შეთანხმებებს თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ დასო-ს ქვეყნების უმრავლესობასთან (იხ. ცხრილი №13). 1993 წლის 24 სექტემბერს საქართველომ ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას ეკონომიკური კავშირის შექმნის შესახებ (ხელშეკრულება დასო-ს ეკონომიკური კავშირის შესახებ), მაგრამ პარლამენტს მისი რატიფიკაცია ჯერაც არ მოუხდენია. გარდა ამისა, საქართველომ ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას დასო-ს თავისუფალი საჯარო სოფლის შესახებ, რომლის საფუძველზეც სატრედი ვალდებულებას იღებენ დაანესონ საქართველო საიმიპორტო და საექსპორტო ბაჟი, მოსაკრებლები ან სხვა ამგვარი შეზღუდვები საქონელზე, რომელიც ერთი მხარის ტერიტორიაზე არის წარმოებული და მეორე მხარის ტერიტორიაზე შესასვლელად არის განსაზღვრული.

სამწესად, ზოგიერთი ხელშეკრულების რატიფიკაცია ჯერაც არ განხორციელებულა. გარდა ამისა, შეთანხმებები რუსეთის ფედერაციასთან იშვიათად მუშაობს. მაგალითად, ხელშეკრულება ორბაიჯან დაბეჭდვის თავიდან აცილების შესახებ, რომლის თანახმად დღე მხოლოდ დანიშნულების ქვეყანაში უნდა იქნას

გადახდილი, რუსეთის ფედერაციის მიერ არ სრულდება. ზოგადად თუ ვიმსჯელებთ, რუსეთის ფედერაციის ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ ამ ფედერაციის „სუბიექტები“ სრულიად არ ემორჩილებიან ფედერაციის სახელის დადებულ ხელშეკრულებებს.

1996 წლის 22 აპრილს საქართველომ გააფორმა ხელშეკრულება ევროკავშირთან „პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ“. ამ ხელშეკრულების

ექსპორტიორების ბაზრების შესახებ

ეკონომიკური ასპექტი, რომელიც საქართველოსათვის ყველაზე ხელსაყრელი სავაჭრო პარტნიორის სტატუსის მინიჭებაში მდგომარეობს, ძალაში შევიდა „შუალედური ხელშეკრულების“ ხელმოწერის დღიდან. ევროკავშირის ბაზრებზე საქართველოს ქვობაზე დაფუძნებული თავისუფალი გასასვლელი გაუწიდა.

საქართველო სარგებლობს შეღავათების საერთო სისტემის (Generalized System of Preferences) უპირატესობებით, რომლებიც მას მიანიჭეს ისეთმა ქვეყნებმა, როგორებიცაა ევროკავშირი, კანადა, იაპონია, ჩეხეთის რესპუბლიკა, სლოვაკეთის რესპუბლიკა, შვეიცარია და ამერიკის შეერთებული შტატები. ცენტრალური ევროპის ქვეყნებთან საქართველის არა აქვს დადებული ხელშეკრულება თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ. თუ ყველაფერი კარგად განვითარდა, 1999 წლის დასაწყისში საქართველო მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრი გახდება.

საქართველო წარმოადგენს ორგანიზაცია „შავი ზღვის ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის“ (BSEC) წევრ ქვეყანას, რომელიც 1992 წელს დაარსდა.

TACIS -ის ექსპერტების მიერ ჩატარდა ექსპორტიორთა სოციალგოგირი გამოკითხვა, რომლის შედეგებსაც ეხლა განვიხილავთ.

იმ სფეროებს შორის, რომელიც გაუმჯობესებას მოითხოვს, ყველაზე ხშირად საქართველოს ეკონომიკაში საპროცენტო განაკვეთების უკიდურესად მაღალი დონის შემცირებას ასახელებენ. სატრანსპორტო საშუალებების უკმარისობა და სიძვირე მეორე ადგილზე დგას. მესამე ადგილზე არტელამა „დამზადებული საქართველოში“. სხვა საკითხები განსაზღვრულია, როგორც დაბალი ხარისხის პროდუქტები. ზოგი მათგანი მართლაც პრობლემას წარმოადგენს, თუმცა, ექსპორტიორები ეჭვობენ, რომ ხელისუფლებას ძალხუ მათი მოგვარება.

არსებობს, აგრეთვე, ექსპორტიორების ორი კონტრასტული ჯგუფი: ისინი, რომლებიც უცხოელი პარტნიორების წყალობით ფინანსურ სიმძიმეს არ განიცდიან და ისინი, რომლებსაც გადარჩენისათვის ფინანსური სახსრებისათვის ბრძოლა უხდებათ. პირველ ჯგუფში

გაერთიანებულ ექსპორტიორებს საქონელი დღეს არანაწევრ ქვეყნებში გააქვთ და ექსპორტის მართვა თავიანთ უცხოელ პარტნიორებზე აქვთ გადაბარებული. მათ უზრავლესობას ინფორმაცია ან ექსპორტის მართვის დარგში მომზადება არ სჭირდება, თუმცა, არსებობენ ისეთებიც, რომელთაც კარგად ესმის, რომ უცხოელ პარტნიორებზე მეტისმეტად დიდი დამოკიდებულება სისუსტეს წარმოადგენს.

უპირავლესობა უცხოეთის ინფორმაციას არ ფლობს.

ამდენად მათ ძალზე მცირე რაოდენობის წინადადებები გააჩნიათ ექსპორტის განვითარებასთან დაკავშირებით. მეორე ჯგუფში გაერთიანებული საწარმოები ძალზე რთულ მდგომარეობაში იმყოფებიან და ერთადერთ იმედად რაიმე საექსპორტო-საკრედიტოსისტემის შექმნა ესახებათ, რომელიც მათ მუშაობის საშუალებას მისცემდა. სატრანსპორტო ხარჯების (დღეს-ს-ს ქვეყნებში) შემცირებასთან ერთად, მათი დანადაგარების გასახლებლად, ისინი შესძლებენ თავიანთი უწინდელი პოზიციების დაბრუნებას დაღს-ს ბაზარზე. სინამდვილეში ეს უწინდელი პოზიციები ძალზე მცდარი მეგზური შეიძლება გახდეს მომავლისაკენ მიმავალ გზაზე.

ამ კონტექსტის გამო, ადგილობრივი ექსპორტიორების უმრავლესობა უცხოეთის ბაზრების შესახებ ინფორმაციას სრულებითაც არ თვლის საგადადებულად. რაც შეეხება დღეს-ს ბაზარს, აშვარი პოზიცია შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ექსპორტიორები კარგად იცნობენ თავიანთ ყოფილ მომხმარებლებს. მაგრამ ასეთი პასუხის უფრო რეალური მიზეზი ის არის, რომ ექსპორტიორებს არა აქვთ საექსპორტო საქმიანობის ექსპერტიზის გამოცდილება. საბჭოთა პერიოდის განმავლობაში საბაზრო ინფორმაცია საერთოდ არ არსებობდა, როგორც მართვის ინსტრუმენტი: კითხვაზე, თუ როგორი იყო მათი წილი საქართველოს ბაზარზე, რომდენიმე ფირმამ საერთოდ ვერ გასცა პასუხი. რაც შეეხება არა დღეს-ს ბაზარზე მოქმედ ექსპორტიორებს, ინფორმაცია ბაზრის შესახებ საკმარისად იქნა მიჩნეული იმ ექსპორტიორების მიერ, რომლებიც სტატისტიკური მონაცემები გააჩნდათ გასაყიდ საქონელთან დაკავშირებით. სინამდვილეში საბაზრო სტატისტიკა სრულებითაც არ არის საკმარისი ინფორმაცია. მაგრამ, რამდენადაც ეს ექსპორტიორები საქონლის რეალიზაციის თვალსაზრისით უცხოელი პარტნიორების იმედად არიან დარჩენილნი, მათ სრულებით არ იციან, თუ რა სახის საბაზრო ინფორმაციასააჭირო წარმატების უზრუნველსაყოფად.

დაგნოსტიკაში განსაზღვრულია საექსპორტო სტრატეგიის ზოგიერთი ძირითადი ფაქტორი,

მართალია, დიდ დროს მოითხოვს, მაგრამ მათი მნიშვნელობა აშკარაა:

- უფრო კონკურენტუნარიანი გაცვლის კურსი;
 - სატრანსპორტო პრობლემების დაძლიება მატური და მოლიტიკური გზით მოგვარება;
 - საქართველოს კასხის ნაეთობის მთავარი სატრანსპორტო მაგისტრალი უნდა გახდეს.
- დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ძალიან მაღელ საქართველომ თავისი ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მოახდინა. ამჟამად იგი მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრობას ესწრაფვის. ამასთანავე გამოირიცხული არც პროტექციონისტური რეაქცია, რადგან საქართველო დიდ და მზარდ სავაჭრო დეფიციტს განიცდის. იმპორტულ საქონელზე საბაზო ტარიფების გაზრდის შემთხვევაში საქართველო რამოდენიმე რისკის წინაშე დადგება:

- თუ პროტექციონიზმის ხარისხი მაღალი აღმოჩნდა, ადგილობრივ ბაზარზე ადგილობრივი პროდუქცია მოპოვებს გაბატონებულ პოზიციას, რაც ორგარე ზიანს მიყენებს, როგორც მომხმარებლებს, ისე ექსპორტს: ზოგიერთი საექსპორტო სანარბოს მასალების ფასი გაიზარდება (მინიმუმ დღევანდელ ვითარებაში, როდესაც საქსპორტო საბაზო რეჟიმი ცუდად მუშაობს), ხოლო ინვესტიციები და სხვა რესურსები არასწორი მიმართულებად გადახანტილება (მაკლებად ნაყოფიერ დარგებს გაუნაწილებდა);
- თუ პროტექციონიზმის ხარისხი დაბალი იქნება, ზიანი მხოლოდ მომხმარებელთა ხარჯების გაზრდით შემოიფარგლება.

ამავე დროს არსებობს დეფიციტის დაძლევის სხვა საშუალებაც: ისეთ პატიარა ქვეყანას, როგორც საქართველოა, შეუძლია წარმოების სექციის ზაციის მაღალი ეკონომიკის ნაყოფიერების უფრო მაღალ დონეს მიღწეის დარგებში, რომლებშიც კონკურენტუნარიანია. ეს გულისხმობს თავისი ბაზრების გახსნას სხვა ისეთ ქვეყნებში წარმოებული საქონლისათვის, რომლებსაც, უპირატესობა გააჩნია საქართველოსთან შედარებით როგორც კონკურენტს.

ექსპორტზე ორიენტირებული ზრდა სრულებითაც არ გულისხმობს, რომ ხელისუფლებამ მინცდამინც laissez faire -ის მოდელის შვავსი პოზიცია დაიკავა. პირიქით, ხელისუფლებამ აქტიური როლი უნდა ითამაშოს საექსპორტო განვითარების სტრატეგიის შექმნაში. საერთაშორისო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ იმ ქვეყნების უმრავლესობა, რომლებიც წარმატებით ახორციელებენ თავიანთი პროდუქციის ექსპორტს, აქტიურად უწყობენ ხელს საექსპორტო პროგრამების განვითარებას

(მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია დღესდღეობით გმობს ისეთ პოლიტიკას, რომელიც მათ მსოფლიო ბაზრების დაპყრობაში დაეხმარება). განვითარებული ქვეყნების მაღალტექნიკური ექსპორტი მუდამ საკვებობდა და მომავალშიც ისარგებლებს მთავრობის მხრიდან პირდაპირი თუ აპირადპირი დახმარებით (ამის მაგალითია მასიური R&D პროგრამები, რომლებიც ხშირად თავდაცვით ხელშეკრულებების, სამედიკალინო-კვლევით პროგრამების, ეკონომიკური და სამრეწველო დაზღვევის, ინტენსიური ტიუნების გაფონვის, მასიური ინფრასტრუქტურული ინვესტიციების, საგადასახადო სტიმულების,

ექსპორტი ეროვნულ პრიორიტეტად უნდა იქნას მამოცხადებელი საბერთველ პრაზიდენტისა და პარლამენტის მიერ.

საინვესტიციო და ტრეინინგული გრანტების ქვეშ არის ხოლმე შენიღბული. სამწუხაროდ, ასეთი ინსტრუმენტები ხშირად ძალზე ძვირი ჯდება და გარდაამავალ ეტაპზე მყოფ ისეთ ქვეყანას, როგორც საქართველოა, მათზე ხელი ვერ მიუწვდება. ყველა ეს „სუბსიდი“ ძალზე ძვირია საქართველოს არ გააჩნია ნაყოფიერი ბაზა საიმისოდ, რომ უზრუნველყოს ისინი, თუ არ შევთვლით საერთაშორისო პოლიტიკას და/ან ჩვეუაითიან კრედიტებს. ამიტომაც ჩვენ ყურადღებას მხოლოდ ისეთ პოლიტიკასა და ინსტრუმენტებზე გავაზივილებთ, რომლებზეც საქართველოს ხელი მიუწვდება.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში განეწინანების თვალთახედვით საქართველოს არ მართებს ექსპორტიორების მიმდინარე ხარჯების დაფინანსება, ხოლო საექსპორტო ფასები არ უნდა ჩამოუვარდებოდეს შიდა ბაზარზე არსებულ ფასებს (დემონინგის დეფინიცია). ამ ძირითადი შეზღუდვების გარდა არაპირდაპირი საექსპორტო სუბსიდიები მისაღებია. ექსპორტის ხელშეწყობა, როგორც ქვემოთ არის შემოთავაზებული, პროტესტს არ იწვევს. ამის მსგავსად, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წესების თანახმად, ასევე დასაშვებია ზოგიერთი სახის საგადასახადო შეღავათები, რომელიც ქვეყნის შიგნით სუბსიდიებად არის მიჩნეული. მისაღებია საექსპორტო კრედიტებიც, თუ მთავრობა, რომელიც სესხს გასცემს, ამას ბერნის კავშირის შეთანხმების საზღვრებში აკეთებს.

დღევანდელ პირობებში, როდესაც ქვეყანას ასე ესაჭიროება ექსპორტის განვითარება, საქართველოსათვის ყველაზე უფრო ოპტიმალური იქნებოდა ექსპორტისათვის „წულყოფანი დაფერის“ დაწესება.

ყველა სახის საიმპორტო საქონლის გათავისუფლება ბაჟისგან (პირველ ეტაპზე ძირითადი ფონდების მაინც);

• საბაუო მომსახურებისთვის მოსაკრებლის გაუქმებას, რომელიც ამჟამად საბაუო ღირებულების 0,3 პროცენტს უდრის;

• სანარმოთა გადასახადის გაუქმება ან, სულ მცირე, მინიმუმამდე დაყვანა საქესპორტო სანარმოებისათვის.

საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, საბაუო და

სავადასახადო დანაკარგებს, რომლებსაც ექსპორტის ხელშეწყობის რეჟიმის პირობებში ვე-

ბულობთ, მთლიანად ანეიტრალებს საბიუჯეტო შემოსავლები, რომლებსაც სახელმწიფო ექსპორტისა და ეკონომიკური ზრდის შედეგად მიღებულია.

საქართველოს მთავრობის საქესპორტო დარგების ხელშეწყობის სტრატეგია შეიძლება იყოს სავადასახადო სისტემის სრულყოფა და თავისუფალი ეკონომიკური ზონები. ამ სავადასახადო თუ სხვა შეღავათებმა შეიძლება უფრო მეტი უპირატესობა მოიტანოს ვიდრე, რომელიმე დარგის სუბსიდირებაში.

საქართველოს მომავალი საერთაშორისო სპეციალიზაცია, რათა დაეყრდნოს მხოლოდ შერჩეულ საქონელთა ჯგუფებს უპირველეს ყოვლისა, უნდა განისაზღვროს და განაწილდეს მსოფლიო ვაჭრობის მიმართულებები და განვითარების ტენდენციები, შეედაროს ისინი საქართველოს რესურსებსა და პროდუქციის წარმოების პოტენციურ შესაძლებლობებს და მხოლოდ შემდეგ უნდა დაიწყოს ექსპორტის ხელშეწყობის შესაბამისი ინოვაციის გატარება.

გრძელვადიანი საქესპორტო სტრატეგიის შესამუშავებლად საჭიროა საქართველოს მთავრობამ განიოს ხარჯები (საკუთარი

ფინანსური ხელი უნდა შეუწყოს დარგების მფლობელთა სახელმწიფო შესწავლას, რათა განისაზღვროს პრიორიტეტები.

სახსრებით ან უცხოეთიდან მოზიდული გრანტებითა და შეღავათიანი კრედიტებით) იმ დარგების ფუნდამენტალური ანალიზისათვის, რომლებსაც დღესდღეობით ამა თუ იმ სფეროს წარმომადგენლების მიერ მიჩნეულია პრიორიტეტულად. ეს კი უნდა ხდებოდეს დარგში არსებული მდგომარეობის შედარებით ძველთან, თურა შეიცვალა და რამდენად. ასევე აუცილებელია მოხდეს შედარება ამ დარგის პროდუქციის ექსპორტორი ქვეყნისა საქართველოსთან.

ამჟამად საქართველოში არ არსებობს დარგის ფუნდამენტალურ გამოკვლევაზე დაყრდნობილი ანალიზი და ექსპერტების მიერ გამოთქმული მოსაზრებები უფრო მეტად ინოვაციურია.

რათა მომავალში შეიქმნას გრძელვადიანი საქესპორტო სტრატეგია პირველყოფილისა აუცილებელი ხდება ფუნდამენტალური შესწავლა იმ დარგების, მინც რომლებიც ყოფილი საბჭოთა კავშირის დროს პრიორიტეტულად ითვლებოდა, რადგან მაშინდელ საქართველოს რესპუბლიკას საბჭოთა სივრცეში სულ სხვა მდგომარეობა ეკავა,

დღესდღეობით მთავრობის ექსპორტის ყველაზე კარგი დახმარება იქნება ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისათვის ხელშეწყობა

ვიდრე მსოფლიო სისტემაში. საბჭოთა კავშირის დროს საქართველო წარმოდგენილი იყო, როგორც „სამხრეთული“ ქვეყანა, სადაც ინარმოებოდა ისეთი სუბტროპიკული ხილი თუ სხვა პროდუქტები, როლის წარმოება სხვა რესპუბლიკებში არ ხდებოდა. დღესდღეობით კი საქართველოს სულ სხვა მისია აქირია და მისის სტრატეგია უნდა შეიცვალოს. ის წარმოადგენს აბრეშუმის გზის ერთ-ერთ დამაკავშირებელ რგოლს (რომელზეც ნინ გვექონდა საუბარი).

ზემოთ ნახსენები ფუნდამენტალური ანალიზის ჩასატარებლად შესაძლებელია და კარგი იქნება შეიქმნას „საექსპორტო პრიორიტეტების კვლევის ინსტიტუტი“.

დღესდღეობით მთავრობის ექსპორტის ყველაზე კარგი დახმარება იქნება ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისათვის ხელშეწყობა. რადგან ამჟამად საქართველოში გამოიყოფა ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების პრიორიტეტი. ამასთან, მისი გაუმჯობესება ხელს უწყობს ნებისმიერი დარგის განვითარებას.

ამისათვის, საჭირო ხდება სახელმწიფოს ხელი არსებული ინფრასტრუქტურის დასავლური

სტანდარტებისადმი მიახლოება (საავტომობილო, სარკინიგზო გზები და სხვა), ხოლო, რომლის განვითარების საშუალებაც სახელმწიფოს არა აქვს, უნდა მოხდეს მისი პრივატიზება (მაგალითად, თელასის გაყიდვა), რათა კერძო ინვესტიციებმა შეასრულონ ეს სამუშაოები.

ექსპორტის განვითარებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ახალ უცხოურ ინვესტიციებს ენიჭება. ახალი უცხოელი ინვესტორები არა მხოლოდ ახალ მოწყობილობებსა და ტექნოლოგიებს ჩამოიტანენ, არამედ ახალ კონკურენტუნარიან პროდუქციასაც შეიმუშავებენ, ქართველ პარტნიორებს მართვის „ნოუ-ჰაუს“ გადასცემენ და უცხოეთის ბაზრებზე გასასვლელს უზრუნველყოფენ.

სამუშაო ძალის დაბალი ღირებულება ის

ხელსაყრელი ფაქტორია, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საქესპორტო სტრატეგიის შემუშავების პროცესში. ამის მიუხედავად, უფრო შორეულ პერსპექტივაში აუცილებელი გახდება უფრო კვალიფიცირებული კადრების მომზადება. დამოუკიდებელმა საქართველომ მეცნიერულად კარგად განათლებული შრომითი რესურსები მიიღო მეკვიდრეობაში, რომლებსაც, მგორის მხრივ აკლიათ ცოდნა ახალ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებით.

გარდა ამისა, არსებობს თანამედროვე ექსპორტიორების მომზადების გადაუდებელი აუცილებლობა. უნდა ყოველმხრივ ხელი შეწყოს ბიზნესის მართვის სფეროში ოფიციალური განათლებისა და პრაქტიკული ექსპორტის საკითხებში კადრების მომზადების ორგანიზებას. ეს საქართველოს ექსპორტის ხელშეწყობის ორგანიზაციის პრიორიტეტად უნდა იქცეს.

მენარმეთა აზრით შეზღუდული მოთხოვნისა და ფასების პირობებში ეკონომიკურად სუსტი საქართველოს წარმოების ხარჯები აღემატება საბაზრო ფასებს და აქედან გამომდინარე მენარმეთა აზრით არამომგებიანი ხდება. ამჟამინდელი ჩამორჩენილი ტექნიკა—ტექნოლოგიების, დაბალი მუშათა კვალიფიკაციის, სუსტი მენეჯმენტის, მწირი ფინანსური რესურსების პირობებში სამამულო პროდუქციის გაძვირება, ანუ მოხალე საბაზრო ფასები ადგილობრივ მენარმეს მისცემს საშუალებას დაფაროს ხარჯები, მიიღოს მოგება და თანდათანობით ჩაება საფასო კონკურენციაში. ამგვარი მიდგომა, მათი აზრით, უნდა იქნეს გამოყენებული არა ყველა დარგის, არამედ პრიორიტეტული მნიშვნელობის პროდუქციის მიმართ. მენარმეთა აზრით, ამგვარი პროტექციონისტული პოლიტიკით კონკურენცია კი არ შეიზღუდება სამამულო ბაზრზე, არამედ მასში ეროვნული მენარმეების ფართო ჩართვით კიდევ უფრო გაძვირდება. რაც ჩვენს ეკონომიკას უფრო მეტ დინამიკურებას მიანიჭებს.

მაგრამ აქ არსებობს შემდეგი პრობლემები:

• არ გაგვაჩნია უსტაბილური განსაზღვრული დარგობრივი პრიორიტეტები. სწორედ ამით შეიძლება აიხსნას ის ფაქტი რომ საქართველოში დღეს არ ტარდება არანაირი სარეგულაციო პოლიტიკა. ეკონომიკური რეფორმის ორიენტირის აკეთებს საბაზრო ძალების ამოქმედებაზე, პრივატიზაციაზე, უცხოურ ინვესტიციებსა და მათ შესაბამისად ჩამოყალიბებულ დარგობრივ სისტემაზე.

• ტარიფების მომატიება ხელს შეუშლის საქართველოს შიგნით გაწვევრიანებას.

• ტარიფების განაკვეთების ზრდამ მხოლოდ მაშინ შეიძლება გამოიღოს ეფექტი, როცა კონკრეტული გათვლების საფუძველზე ნაჩვენები

იქნება რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში ადგილობრივი წარმოება სატარეფორმაციო პროცესის გარეშე შეძლებს იმპორტთან კონკურენციას, ან ეფექტურობის იმ დონეს მიაღწევს, როცა საერთაშორისო ბაზარზეც გახდება კონკურენტუნარიანი. ამ შემთხვევაშიც ზოგიერთ პრიორიტეტულ დარგში არამიზანშენილიად მიგაჩნია მაღალი დამავალი ტარიფის შემოღება და ეკონომიკური სტიმულირების და მენარმეთა დახმარების სხვა მეთოდების გამოყენება.

• პროტექციონიზმი ქმნის არაეფექტური სანარმოებისათვის იმიდელურ პირობებს, ხელს უშლის მწარმოებლობის ზრდას, ზიანს აყენებს მომხმარებელთა ინტერესებს, აძვირებს საქონელს, ქმნის მძლავრი ლობისტური დაჯგუფების ჩამოყალიბების საშუალებას, რომლებიც მომავალში არ დაუშვებენ ტარიფების შემცირებას.

• მაღალი სატარიფო განაკვეთების შემოღება დამატებით პრობლემებს შეუქმნის ხელისუფლებას მოლაპარაკებების დროს მოითხოვოს საგარეო ვაჭრობის შეღავათიანი პირობები პარტნიორი ქვეყნებისადმი.

• საქართველო პატარა ქვეყანაა, ამიტომ ქვეყნის მომავალი დამოკიდებულება იქნება მის საგარეო-სავაჭრო პოზიციებზე. თუ ორიენტირს იმპორტის შეცვლაზე გადაკეთებთ, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ასეთი სანარმოები მინც მოითხოვს უცხოურ დანადგარებსა და ნედლეულს, ანუ იმპორტს გარდაუვალია და თუ ექსპორტს არ გვექნა, იმპორტი მინც გვექნება და აქედან გამომდინარე, საგარეო ვაჭრობის სალომ მინც უარყოფითი იქნება. ამიტომაც ექსპორტისა და არა თქმა უნდა, იმპორტის მოცულობის ზრდა ეკონომიკის განვითარების აუცილებელი პირობაა. დღეს საქართველოს ეკონომიკას აუცილებლად სჭირდება თანამედროვე უცხოური მანქანა-დანადგარებისა და ნახევარფაბრიკატების იმპორტი საკუთარი წარმოებისა და ექსპორტის კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად, თანაც თუ ექსპორტი არ გვექნა ვერც, საციოცხლოდ აუცილებელი საიმპორტო საქონელის (მაგალითად: ნავთობპროდუქტები, ხორბალი) შემოტანას და ვაფინანსებთ და ვერც საგარეო ვალებს დავფარავთ*.

უკვე იქნა აღნიშნული პრიორიტეტული დარგების დახმარების იდეის მიზანშენილიობა, მაგრამ ამის გასაკეთებლად პირველ რიგში უნდა განვსაზღვროთ ასეთი დარგების ნუსხა. დღეს საქართველოში დარგობრივი პრიორიტეტების არჩევანს, ჩვენი აზრით, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ისეთ კრიტერიუმებზე, როგორებიცაა:

- 1. ენერგო და მასალა ტევადობის შემცირება;
- 2. საქესპორტო პოტენციალის გაუმჯობესება;

* საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია, თბ., 1998

3. შიდა ბაზრის მოთხოვნილება შეფასება; 4. მოცემული დარგის გავლენა მეურნეობის სხვა სფეროებზე ანუ კლასტერიზაცია.

მოცემული კრიტერიუმების ჩამონათვალი და თითოეული მათგანის მნიშვნელობა ყველა ქვეყნისათვის ინდივიდუალურია და დამოკიდებულია ობიექტურ და სუბიექტურ მომენტებზე. პრიორიტეტების განსაზღვრის პრობლემა მთელი სიმწვავით დგას საქართველოს ხელისუფლების წინაშე. სამთავრობო სტრუქტურების პრიორიტეტულ დარგებად ასახელებენ სოფლის მეურნეობას, კვების მრეწველობას, მომსახურებას. ეს ისედაც ნათელია. აუცილებელია უფრო მეტი კონკრეტული პოლიტიკისა და ქვედარგების მიხედვით, ამისთვის კი საჭიროა ქვეყნის ეკონომიკის ყველა სფეროს, დღევანდელი მდგომარეობისა, არსებული პოტენციალის და მსოფლიო ბაზარზე მომხდარი ცვლილებების ყურადღებით შესწავლა. ზემოთ ხსენებული კრიტერიუმების საფუძველზე პრიორიტეტების გამოვლენით მთავრობამ შეიძლება წინასწარ განსაზღვროს, თუ რომელი დარგის განვითარება არის ყველაზე საჭირო და რაც მთავარია, ყველაზე უარესპექტიული და შესაბამისად გაატაროს მისი მხარდაჭერი სამრეწველო პოლიტიკა. ასეთი ხელშეწყობის ერთერთ გზას კი წარმოადგენს სუბსიდირება. დღეს საქართველოში ადგილი აქვს მეჩაიობის წარმოების სუბსიდირებას პირდაპირი სუბსიდირების სახით. დაგეგმილია შეღავათიანი კრედიტების გაცემაც. ეს პროცესი უახლოეს მომავალში უნდა გაგრძელდეს, რადგან ტექნოლოგიების უქონლობის, გასაღების ბაზრების დაკარგვისა და მუდმივ პროცენტიალი კრედიტების პერიოდში სუბსიდირება იქცა სოფლის მეურნეობის დახმარების ეფექტურ იარაღად.

საქართველო პატარა ქვეყანაა, ამიტომ ექსპორტის სერიოზული გაფართოების გარეშე წარმოუდგენელია ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანა. თუ საქართველო აქტიურად არ ჩაება მსოფლიო ეკონომიკურ პროცესებში არავითარი ეკონომიკური პროგრესი არ მოხდება. თუ საკონო ბაზრებზე გვესურვს გავსვლა უნდა გავითვალისწინოთ ამ მიმართებით ჩვენი უარყოფითი და დადებითი მომენტები: კერძოდ,

- საქართველოს არ გააჩნია კაპიტალი,
- მენარმეთა ფენა ძალიან სუსტია,
- არ გვაქვს ინფორმაცია მსოფლიო ბაზრის კონიუქტურაზე.
- ძალიან დაბალია მენეჯმენტის და მარკეტინგის ცოდნის დონე,
- ძალიან სუსტია უცხოელ სავაჭრო პარტნიორებთან კავშირები,
- უცხოურ ბაზრებზე გასასვლელი არხები შეუსაბამოა,
- ჩვენს სავაჭრო მარკეტს არაეინ იცნობს,
- ძალზე ძლიერია ბიუროკრატიული აპარატი.

მეორეს მხრივ, საქართველოში სერიოზული ტექნიკური და ინჟინერული კადრები არსებობენ, აზნებობს სხვადასხვა კვალიფიკაციის მუშა-ხელი, გაგვანჩია საუკეთესო გოგრაფიული მდგომარეობა, რაც იმას გვაფიქრებინებს რომ უცხოური კაპიტალის მოზიდვისა და საგარეო ბაზრების უკეთესი შესწავლის პირობებში შესაძლებელია მსოფლიო ბაზრებზე გავსვლა და ექსპორტის გაფართოება.

საგარეო ვაჭრობის წინაშე არაერთი სერიოზული პრობლემა დგას, რომელთა გადასაჭრელად სახსრთაფო ზომებია მისაღები, რათა შემდგომში უფრო მწვავე სირთულეების წინაშე არ აღმოვჩნდეთ. საჭიროა შემუშავდეს იქნას ისეთი სტრატეგია, რომელიც ხელს შეუშლის იმპორტის კატასტროფული ტემპებით ზრდას და ხელს შეუწყობს ექსპორტის გაფართოებას. ამ მიზრად გიგანტური წარმოების განვითარება უპირველეს პრიორიტეტად უნდა განისაზღვროს და თანაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ დარგებს, რომლებთანაც შეუძლიათ სერიოზული საექსპორტო შემოსავლების მოუტანონ ქვეყანას მომავალში. ასევე საჭიროა გამოვლინდეს ახალი საექსპორტო პროდუქციის სახეები. მეტი ყურადღება დაეთმოს პროდუქციის ხარისხს, როგორც ექსპორტის გაფართოების უპირველეს გარანტიას. საჭიროა გამოვლინდეს იქნას და შესაბამისი პროპაგანდა გაუკეთდეს ქართული პროდუქციის განსაკუთრებულ თვისებებს (სხე მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტისას აქცენტი შეიძლება გაკეთდეს იქნას მის ეკოლოგიურ სისუფთავეზე. ქიმიური სასუქების მიმართ უნდა იმუშაოს შეიძლება გარკვეული პერსპექტივები შეუქმნას ეკოლოგიურ სოფლის მეურნეობას. თურქეთი უკვე ყიდის საქართველოში თავის არაეკოლოგიურ კარტოფილს, თუმცა, საქართველოსაგან ეკოლოგიურ კარტოფილს ყიდულობს. ყველაფერ ზემოთქმულის გათვალისწინებით შეიძლება აღინიშნოს, რომ გონივრული საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის შემთხვევაში საქართველოს გააჩნია რეალური შანსი აქტიურად ჩაერთოს მსოფლიოს ეკონომიკურ თანამშრომლობაში.

საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის ერთერთი შემადგენელი ნაწილი უნდა იყოს ასევე იმპორტ-შემცვლელი სტრატეგია. თუკი საქართველოში იმპორტირებული პროდუქციის ნუხასა გადავიხდებოდით, ჩანს, რომ ბუერი მათგანი იმ საქონელთა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელთა წარმოებაც (რძე, კარაქი, ცხიმიანი და სხვა) ადგილობრივად შეიძლება და თანაც უკეთესი ხარისხით.

აღნიშნული პროდუქციის წარმოების გაფართოებით შესაძლებელია მიღწეულ იქნას მათზე ადგილობრივი მოთხოვნის ნაწილობრივი დაკმაყოფილება და შესაბამისად იმპორტის

შეზღუდვა. იმისათვის, რომ საქართველომ, როგორც დამოუკიდებელმა ქვეყანამ თავისი კუთვნილი ადგილი დაიმკვიდროს საერთაშორისო თანამშრომლობაში და გახდეს მსოფლიო ეკონომიკის ერთერთი შემადგენელი უჯრედი, საჭიროა უკვე დღევანდელ ეტაპზე დაისახოს განსაზღვრული სტრატეგია, რომლის მიზანმიმართული შესრულების შედეგად მიღწეულ იქნება ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის მაქსიმალური გამოყენება. უპირველესი საკითხი, რომელიც ამ შემთხვევაში წამოიჭრება არის საქართველოს ეკონომიკის სწორი დარგობრივი სტრუქტურის ჩამოყალიბება და მისი განვითარების მიმართულებების და საშუალებების განსაზღვრა. მომგებიანი დარგობრივი სტრუქტურის ჩამოყალიბება შესაძლებელია მხოლოდ თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკისათვის დაშასხათივითი ტენდენციებისადმი მხარის ახშირ. საქართველოს ეკონომიკას ორიენტაცია უნდა ჰქონდეს აღებული ისეთ დარგებზე, რომლებიც ნაკლებ ფიზიკურ რესურსებს და მეტ ტექნიკა და მეცნიერტევად რესურსებს მოითხოვენ. თანამედროვე ეტაპზე საჭიროა განსაზღვრულ იქნეს გრძელვადიანი და მოკლევადიანი პრიორიტეტები. როდესაც მოკლევადიან პრიორიტეტებზე ვსაუბრობთ აქ პირველ რიგში უნდა გავითვალისწინოთ სოფლის მეურნეობის დარგები, რომლებიც ადრეულ წარსულში საქართველოს ეკონომიკის მსხვილ შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენდნ და რომელთა ექსპორტირებასაც ქვეყანა აწარმოებდა. კერძოდ ეს დარგებია ჩაის წარმოება, ღვინო და ღვინომასალები, ციტრუსები და სხვა. გრძელვადიან ჭრილში აუცილებელია, რომ ეკონომიკამ გეზი აიღოს უფრო პროგრესულ დარგებზე უარის თქმა ზემოთ ჩამოთვლილ სოფლის მეურნეობის დარგებზე. ვინაიდან აგრარული ქვეყანა და განვითარებადი ქვეყანა დღევანდელ მსოფლიოში ასოცირდება ერთმანეთთან. გრძელვადიანი პრიორიტეტული დარგების განვითარების კვალობაზე უნდა დადგინდეს მისდებარე ზემოთ ჩამოთვლილი შედარებით არამომგებიანი დარგების შეზღუდვა და რესურსების ახალ მომგებიან დარგებში გადაადინება ანუ ქვეყნის ეკონომიკის უმატორიენტირება, რაც შედარებით ეფექტიანელოდ განხორციელდება. როდესაც პრიორიტეტებზე ვსაუბრობთ, ამოსავალი პრინციპი მათი განვითარებისათვის იქნება სანყის ეტაპებზე არსებული სირთულეების მაქსიმალურად შემსუბუქება და მუდმივი სახელმწიფო მხარდაჭერა და ზრუნვა. მსოფლიო ეკონომიკის ტენდენციებიდან გამომდინარე

აქცენტი უნდა იქნას გადატანილი ახალ დარგებზე, რომლებიც საქართველოში ჯერ-ჯერობით არ ფუნქციონირებს და არსებულ ზოგიერთ დარგზე. ახალი დარგებიდან ყველაზე მეტი მოთხოვნილი მსოფლიო ბაზარზე სარგებლობს კომპიუტერული მომსახურება, კერძოდ პროგრამული მომსახურება, მონაცემთა დამუშავება და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური და საკონსულტაციო მომსახურება. აღნიშნული დარგის განსვითარებლად საქართველოს ყველაფერი პირობა გააჩნია. ამასთან კომპიუტერული მომსახურებასპეციფიკური ხასიათის დარგია, რაც გამოიხატება მისი არნახული ტემპებით პროგრესირებაში. ამ დარგს დიდი ხნის ისტორია არ გააჩნია და შესაბამისად მისი შესწავლა დიდ სირთულეებთან არ არის დაკავშირებული. ხოლო გემოცილებმა ამ დარგში არ შეიძლება ჩაითვალოს უპირატესობად, ვინაიდან აქ ყველაფერს წყვეტს რაციონლიზატორული საქმიანობა და სიახლეთა დანერგვის უნარი, რის საფუძველსაც გამჭრიახი გონებისა და დიდი ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანები წარმოადგენენ. კომპიუტერული მომსახურების დარგის განვითარებას საქართველოში არ დასჭირდება დიდი სახსრები, ვინაიდან ამისათვის არ არის საჭირო გრანდიოზული მშენებლობების ან თუნდაც გემების შექმნა. აღნიშნული დარგის უპირატესობად უნდა ჩაითვალოს, რომ იგი მოითხოვს შედარებით მცირე დანახარჯებს, მაშინ როდესაც შემოსავალი მისგან იმეორებულა იქნება. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტსაც, რომ ეს დარგები მთლიანად საზღვარგარეთის ბაზრებზე იქნება მიმართული, ადვილი მისახვედრია, რომ შემოსავალი ძირითადად უცხოურ ვალუტაში იქნება.

კომპიუტერული მომსახურება ერთი კომპონენტი უნდა გახდეს ქვეყნის მომავალი დარგობრივი სტრუქტურისა სხვა მსგავსს, ახალ მეცნიერტევად დარგებთან ერთად. რაც შეეხება უკვე არსებული, ტრადიციული დარგების განვითარებას, აქ სტრატეგია შეიძენიერი უნდა იყოს: საჭიროა თითოეული დარგის შიგნით ამორჩეულ იქნას წარმოების განსაზღვრული ვინორ სფერო, საჭიროა აღმოჩინდეს იქნას ნიშა თითოეული დარგის შიგნით, რომლითაც საქართველო საერთაშორისო სავაჭრზე გავსვლას შეძლებს და ქვეყანას დამატებით საკულტო შემოსავლებს მოუტანს. თითოეული დარგის შიგნით გარკვეული ნიშის მოძებნა და მასზე ორიენტაციის აღება უნდა გახდეს ამოსავალი ნერტილი ზოგადი ეკონომიკური სტრატეგისა.

ექსპორტის გაფართოებისთვის შექმნილია გარკვეული ხელშეწყობი პირობები კერძოდ თავად ექსპორტი და მის დასამზადებლად გამიზნული ნედლეული და ნახევარფაბრიკატი

* საქართველოს საგარეო ვაჭრობის, სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, ბიულეტენი №14 - თბ. 1998

განთავისუფლებულია საბაჟო გადასახადისაგან და იბეგრება დღგ-ს ნულოვანი განაკვეთით. ამასთან ერთად ექსპორტი განთავისუფლია სააქციზო გადასახადისაგან. ყოველივე ამან ხელი უნდა შეუწყოს ექსპორტის მკვეთრ ზრდას.

დღეს საქართველოში სხვადასხვა ორგანიზაციები უშვებენ სხვადასხვა სახის ბიულეტენებს ქვეყნის სოციალ-ეკონომიკური ცხოვრების შესახებ. საჭიროა ქვეყნის პოტენციურად კონკურენტუნარიანი დარგების და პროექტების შესახებ ცალკეული ბროშურების შედგენა და საელჩოების მეშვეობით უცხოურ სამეწარმეო წრეებში გავრცელება.

ჩვენი აზრით სახელმწიფო სტრუქტურებისა და დაწესებულების საქმიანობა ისე უნდა იყოს მონეობილი, რომ ერთის მხრივ ნაკლებად ჩაეროიონ უშუალოდ სამეწარმეო საქმიანობაში და მეორეს მხრივ, შესაფერისი საკანონმდებლი ბაზის შექმნით, საკონსულტაციო საქმიანობით, უცხოური ბაზრების ათვისებაში აქტიური

დახმარებით, ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებით, უცხოელი პარტნიორების მოზიდვით ხელი შეუწყოს მენარმეებს ახალი ბაზრების ათვისებასა და ახალი სავაჭრო კონტაქტების დამყარებაში. სახელმწიფო სტრუქტურების ამოცანას საგარეო ვაჭრობისა და უცხოეთთან კონტაქტების გაფართოების მაქსიმალური ხელშეწყობა უნდა წარმოადგენდეს და არალიცენზირების დარიგება და სხვა ხელშემშლელი მარგულირებელი ნორმების შემოღება. ეს უკანასკნელი ხომ საბოლოო ჯამში კორუფციასთან და ბიუროკრატიულ წინააღმდეგობებთან არის დაკავშირებული. ამიტომაც საგარეო ვაჭრობის მაქსიმალური ხელშეწყობისთვის საჭიროა პირველ რიგში არსებული კანონმდებლობის სრულყოფა, საგარეო ვაჭრობის სფეროში მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადება, სახელმწიფო სტრუქტურებში ანაზღაურების დონის ზრდა და კორუფციის ხარისხის მკვეთრი შემცირება.

ცხრილი №2

საქართველოს 10 ძირითადი საქსპორტო სასაქონლო ჯგუფი

1996	1997	1998 წელი	მლნ. აშშ დოლარი	%	მლნ. აშშ დოლარი	%	მლნ. აშშ დოლარი	%
ქსპორტი, სულ მათ შორის:	ქსპორტი, სულ მათ შორის:	1998 წელი	230,1	100	194,0	100	22,3	11,5
ნავთობი	ქსპორტი		22,6	9,8	15,1	7,8		
ჩაი	ნავთობი		17,6	7,6	10,7	5,5		
ფოლადის პროდუქცია	ფოლადის პროდუქცია		15,5	6,7	9,8	5,1		
სალონის კონსტრუქციები	ფეროშენი		14,4	6,3	9,5	4,9		
კლექტროენერჯია	ნავთობპროდუქტები		13,9	6	9,4	4,9		
სასუქები	ჩაი		13,8	6	8,8	4,5		
დაბეჭდილი წიგნები	სასუქები		13,4	5,8	7,1	3,6		
ცენტრები	ნავთობი		12,3	5,3	6,4	3,3		
ფეროშენი	ფერო		9,3	4	5,7	2,9		
ნავთობპროდუქტები	თევზი და ფოლადი		8,71	3,79	89,3	46		
დანარჩენი პროდუქცია	დანარჩენი პროდუქცია							

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი.

ტრანსფერების პოლიტიკა

■ დავით ლომიძე

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკურმა, სოციალურმა და პოლიტიკურმა პროცესებმა, ნათლად დაგვიანახა, თურა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონალურ და ადგილობრივ ფინანსებს.

ქვეყნის რეგიონალური, ტერიტორიული ერთეულების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება შეუძლებელია ფინანსო ურთიერთობათა სრულყოფის გარეშე, რომლითაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს ქვეყნის ცალკეული ტერიტორიებისა და რეგიონების ეკონომიკური გამოთანაბრება.

ამიტომ, სწორედ ადგილობრივ ფინანსებს განსაკუთრებული როლი აკისრია ტერიტორიული ერთეულების რეგიონალური პოლიტიკის განხორციელებაში. აღნიშნული გამოხატულია ფინანსური რესურსებით დახმარების განვითარების ტერიტორიული ერთეულებისათვის, რომლებიც თავიანთი ბუნებრივი პირობებითა და მდებარეობით, ან სხვა ობიექტურ მიზეზთა გამო ჩამორჩებიან ქვეყნის განვითარების მიღწეულ საშუალო დონეს. ამ დროს ცენტრალური მთავრობა მოვალეა საჭირო დახმარება გაუწიოს ასეთ რეგიონებს წინასწარ შედგენილი

თანამედროვე ეტაპზე, როდესაც ძველანაში მიმდინარეობს დეცენტრალიზაციის პროცესი, ადგილობრივ ფინანსებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ ტერიტორიული ერთეულების რეგიონალური პოლიტიკის განხორციელებაში

პროგრამების ფარგლებში.

დღეს საქართველოში მიმდინარეობს ინტეგრაციული პროცესები ევროსტრუქტურებში და თუ ჩვენ გადავხედავთ ევროპაში აღიარებულ „ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობას“ (პრეამბულა, თავი 9, პუნქტი 5, სტრასბურგი, 15.10.1985), იქ ნათლად არის განსაზღვრული:

1998 წელს წინა წელთან შედარებით საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ტერიტორიულ ერთეულებზე გადარიცხული ტრანსფერები შემცირდა 1,5-ჯერ და შეადგინა 29 720,4 ათასი ლარი, ხოლო გაზრდასთან შედარებით შესრულდა 61,6 პროცენტით

„ფინანსურად უფრო სუსტი ადგილობრივი ხელისუფლების დაცვა მოითხოვს ფინანსური განონანსოების პროცედურის შემუშავებას ან გათანაბრების სპეციალური ზომების მიღებას

მმართველობის უფრო მაღალ დონეებზე. მაგრამ ასეთმა პროცედურამ ან ზომებმა არ უნდა შეზღუდოს ის უფლებები, რომლებიც ადგილობრივ ხელისუფლებას თავის გავლენის სფეროში აქვს“.

დღეს, როდესაც ქვეყანაში მიმდინარეობს დეცენტრალიზაციის პროცესები, პარლამენტის მიერ მიღებულია კანონი „ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ“ და ასევე მიღების პროცესშია კანონი „ადგილობრივი ბიუჯეტების შესახებ“. ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის მიერ შესასრულებელი ფუნქციების უზრუნველსაყოფად საჭიროა მათ ჰქონდეთ სტაბილური და საკმარისი შემოსავლის წყარო. მათ შორის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ტრანსფერებს და მათ განაწილებას, როგორც ქვეყნის სხვადასხვა ტერიტორიული ერთეულების უთანაბრო ეკონომიკური და სოციალური განვითარების შედეგად წარმოქმნილი დისპროპორციის დაძლევისა და ერთიანი სოციალური პოლიტიკის გატარების მიზნით.

მაკროეკონომიკური თვალსაზრისით, ტრანსფერების სტრუქტურის ცვლილება ძლიერ ზეგავლენას ახდენს ეკონომიკურ სისტემაზე. ტრანსფერების მოცულობის ზრდა იწვევს წმინდა გადასახადების შემცირებასა და ზრდის მოხმარებას. როგორც წესი, წმინდა გადასახადების შემცირებას უფრო მცირე მულტიპლიკატურ ეფექტს იძლევა, ვიდრე მისი ინვესტიციები და ხარჯები.

ამ თვალსაზრისით, თუ ვიმჯელებთ 1998 წელს წინა წელთან შედარებით, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ტერიტორიულ ერთეულებზე გადარიცხული ტრანსფერები შემცირდა 1,5 ჯერ და შეადგინა 29 720,4 ათასი

ლარი (იხ. ცხრილი №1). აღნიშნული არა გამართლებული ნაბიჯია დღევანდელ ეტაპზე მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური დეცენტრალიზაციის პირობებში, მაგრამ ეს უმთავრესად წლის განმავლობაში არსებული საბიუჯეტო საფასისადრო კრიზისის უნდა მივანეროთ.

ამ მხრივ მეტად საინტერესოა, თუ რა იყო დაგეგმილი ტრანსფერების განაწილებისას და როგორ შესრულდა ტერიტორიულ ერთეულებზე გადასაცემი ტრანსფერი ცალკეული მხარეების მიხედვით. კანონის „საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ მუხლი მე-5 თანახმად: დამტკიცდა საქართველოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკებისა და საქართველოს სხვა ტერიტორიულ ერთეულების ბიუჯეტებისათვის მიზნობრივი ტრანსფერები 1998 წლისათვის სულ 48 260 ათასი ლარის ოდენობით, (იხ. ცხრილი №2) აქედან, 14 340 ათასი ლარი უშვით ოჯახების დასახმარებლად. ტრანსფერების საერთო მოცულობიდან განისაზღვრა:

- 1. აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტისათვის - მიზნობრივი ტრანსფერი 4.820 ათასი ლარის ოდენობით;
- 2. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტისათვის - მიზნობრივი ტრანსფერი 4.077 ათასი ლარის ოდენობით;

მოდით განვიხილოთ და გავაანალიზოთ ტრანსფერების შესრულების მაჩვენებლები თითოეული მხარის მიხედვით:

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა
აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისათვის, როგორც ზემოთ აღნიშნულ 1998 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა განესაზღვრა 4 820 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №1). აქედან სპეც. ტრანსფერი - 1 051 ათასი ლარი, მათ შორის 500 ათასი ლარი - აფხაზეთში გენოციდის შედეგად დაზარალებული ოჯახების დახმარებისათვის, 350 ათასი ლარი - კოდორის ხეობის მოსახლეობისათვის პირველადი მოხმარების საკონსოლიდაცია სურსათის შესაძენად, 81 ათასი ლარი - კოდორის ხეობაში აღდგენითი სამუშაოებისათვის და 120 ათასი ლარი - კოდორის ხეობის მიმართულელები ავიარეისების სუბსიდირებისათვის.

ამავე წელს აფხაზეთის ავტონომიურმა რესპუბლიკამ მიიღო სულ ტრანსფერის სახით 4 081 ათასი ლარი ანუ გეგმის 84,7%. მათ შორის სპეც. ტრანსფერი შესრულდა 81,7%-ით და შეადგინა 859 ათასი ლარი. თუ შევადარებთ 1998 წელს წინა წელს მიღებულ საერთო ტრანსფერის მოცულობას, მაჩვენებელი 1,5-ჯერ არის გაზრდილი, რაც კარგ მომენტად შეიძლება ჩაითვალოს.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა
აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკას 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან უნდა გამოეყოფა 4 077 ათასი ლარის მოცულობის ტრანსფერი. აქედან სპეც. ტრანსფერი - 400 ათასი ლარი მათ შორის 300 ათასი ლარი - აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში შავი ზღვის ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის და 100 ათასი ლარი - თბილისი-ბათუმის ავიარეისების სუბსიდირებისათვის. ფაქტიურად გეგმა 100%-ით შესრულდა (იხ. ცხრილი №1). თუ გავითვალისწინებთ, რომ გადარიცხული ტრანსფერებიდან ჩაეთვალა (ტრანსფერში) 2 911 ათასი ლარი. მათ შორის: ტრანსფერში - 1493 ათასი ლარი, სოციალურ (ოჯახური) ღონისძიებების დაფინანსებაში - 1 018 ათასი ლარი და სპეც. ღონისძიებების დაფინანსებაში - 400 ათასი ლარი. 1998 წელს მიღებული საერთო ტრანსფერი წინა წლის იგივე მაჩვენებლის 63%-ს შეადგენს.

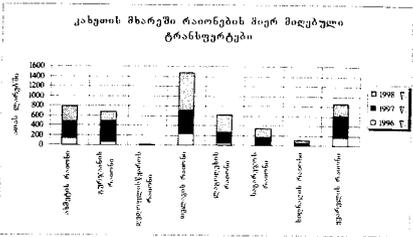
თბილისი
რაც შეეხება საქართველოს დედაქალაქს 1996 წელს საერთოდ არ მიუღია ტრანსფერი, ხოლო 1998 წელს დაგეგმილი იყო 4 454 ათასი ლარი, რაც წინა წელთან შედარებით შემცირებულია 3-ჯერ. მათ შორის სპეც. ტრანსფერზე დაიგეგმა - 950 ათასი ლარი, ქ. თბილისში მშენებელი საბინაო ფონდის კაპიტალური შეკეთებისათვის. წინა წლის მაჩვენებელი შესრულდა 24,6%-ით და შეადგინა 1 095 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1), მათ შორის სპეც. ტრანსფერში ჩაეთვალა 70 ათასი ლარი.

კახეთის მხარე
კახეთის მხარეში 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში გათვალისწინებული იყო 3 520 ათასი ლარის მოცულობის ტრანსფერის მიღება (რაც წინა წელთან შედარებით გაზრდილია 1,6-ჯერ). მათ შორის განათლების ღონისძიებების დაფინანსებისათვის - 1 490 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №2), აქედან 50 ათასი - თელავის რაიონის ობოლ და მშობლთა მზრუნველობას მოკლებულ ბავშვთა სკოლა-ინტერნატის დაფინანსებისათვის. ხოლო სპეც. ტრანსფერში კახეთის მხარისათვის გათვალისწინებული იყო 563 ათასი ლარი. აქედან: 230 ათასი ლარი, მათ შორის - 100 ათასი ლარი - ახმეტის რაიონის პანკისის ხეობის მდინარეების (ალაზანი, ილტო) ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის, 50 ათასი ლარი - მოსახლეობის წყალმომარაგების რეაბილიტაციისათვის, 50 ათასი ლარი - კულტურის სახლის კაპიტალური შეკეთებისათვის და 30 ათასი ლარი ომალას მიმართულელები ავიარეისების სუბსიდირებისათვის;

100 ათასი ლარი, გურჯაანის რაიონში წყალსადენის რეკონსტრუქციისათვის; 53 ათასი ლარი, მათ შორის 50 ათასი ლარი ქ.

საგარეო წყალსადენის შიდა ქსელის რეკონსტრუქციისათვის და 3 ათასი ლარი საგარეოს რაიონის სოფელ პატარძელის მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის;

დიაგრამა №1

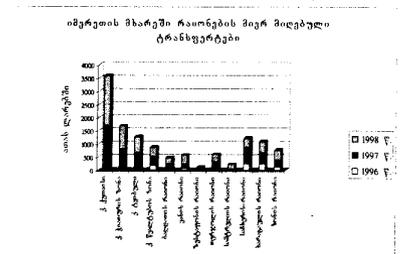
180 ათასი ლარი, ყვარელის რაიონში მდინარე დურუჯის კალაპოტის განმენდის სამუშაოებისათვის.

1998 წელს მხარეში მისაღები საერთო ტრანსფერის შესრულების მაჩვენებელი იყო 59,1% და შეადგინა 2 081 ათასი ლარი. აღნიშნულ მხარეში მისაღები ტრანსფერის შესრულების ყველაზე დიდი მაჩვენებელი ჰქონდათ: ლაგოდეხს (100%-ით) და თელავს (78,5%-ით). ასევე ამ ორ რაიონს, უმთავრესად, წინა წელთან შედარებით გაზარდათ საერთო ტრანსფერის მოცულობა (იხ. დიაგრამა №1).

იმერეთის მხარე

1998 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან იმერეთის მხარისათვის გათვალისწინებული იყო მთლიანი ტრანსფერი 9 508 ათასი ლარის ოდენობით. საიდანაც განათლების ღონისძიებათა

დიაგრამა №2

დაფინანსებისათვის დაგეგმილი იყო 5 847 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №2). მათ შორის:

400 ათასი ლარი - ქ. ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, 400 ათასი ლარი - ნ. მუსხელიშვილის სახელობის ტექნიკური უნივერსიტეტის, 50 ათასი

ლარი - ქ. ქუთაისის ყრუ ბავშვთა სკოლა-ინტერნატისა და 30 ათასი ლარი - გუმბათის დამხმარე სკოლა-ინტერნატის დაფინანსებისათვის;

ასევე 40 ათასი ლარი - ქ. ჭიათურის დამხმარე სკოლა-ინტერნატის დასაფინანსებლად. ხოლო სპეც. ტრანსფერით გათვალისწინებული იყო 1030 ათასი ლარის გამოყოფა. აქედან: 120 ათასი ლარი, ჭიათურის ზონაში მიწისძვრის დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის; 60 ათასი ლარი, ტყიბულის ზონაში განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

50 ათასი ლარი, ბაღდათის რაიონში კულტურის სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

100 ათასი ლარი, ზესტაფონის რაიონში სოფელ სვირის საშუალო სკოლის კაპიტალური შეკეთებისათვის;

50 ათასი ლარი, თერჯოლის რაიონში სოციალური სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

290 ათასი ლარი, მათ შორის 190 ათასი ლარი - სამტრედიის რაიონში ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის, 60 ათასი ლარი - საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის და 40 ათასი ლარი წყალსადენის რეკონსტრუქციისათვის;

260 ათასი ლარი, მათ შორის 160 ათასი ლარი - საჩხერის რაიონში მიწისძვრის დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის და 100 ათასი ლარი - განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

100 ათასი ლარი, ხონის რაიონში წყალსადენის მშენებლობისათვის.

ცენტრალური ბიუჯეტიდან იმერეთის მხარის ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა შესრულდა 60,3%-ით და შეადგინა 5 732 ათასი ლარი (იხ. დიაგრამა №2). აქედან ტრანსფერში ჩაეთვალათ: ვანს - 50 ათასი ლარი, ოჯახურ დახმარებებში სამტრედიას - 100 ათასი ლარი, სპეც. ტრანსფერში თერჯოლას - 25 ათასი ლარი, ტყიბულს - 140 ათასი ლარი საბანკო კრედიტში.

მხარეში მთლიანი ტრანსფერის მაჩვენებლის შესრულების ყველაზე საუკეთესო მაჩვენებელი ჰქონდათ: ქ. ჭიათურას - 96,6%-ი, ვანს - 84,6%-ი, ხოლო ყველაზე სავალალო მაჩვენებელი იყო ქ. ზესტაფონში - 6%-ი (იხ. ცხრილი №1).

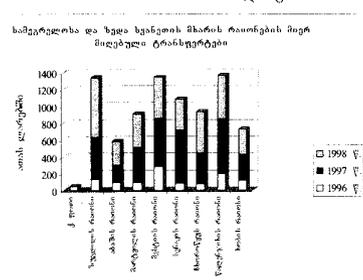
სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის მხარე სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან 1998 წელს დაგეგმილი იყო 6 137 ათასი ლარის მოცულობის ტრანსფერის

დადაცემა (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 2 968 ათასი ლარი. მათ შორის:

35 ათასი ლარი - მარტვილის რაიონის სალხინოს სანატორიული სკოლა-ინტერნატის დაფინანსებისათვის;

35 ათასი ლარი - წალენჯიხის რაიონის სანატორიული სკოლა-ინტერნატის დასაფინანსებლად.

დიაგრამა №3

ხოლო მხარეში სპეც. ტრანსფერისათვის დაიგეგმა 1740 ათასი ლარი. აქედან:

350 ათასი ლარი, ქ. ფოთში შავი ზღვის ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის;

640 ათასი ლარი, მათ შორის 200 ათასი ლარი - ქ. ზუგდიდისა და ზუგდიდის რაიონში (ახალი კახათი, დარჩელი, ლურჯა) საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღსადგენად, 130 ათასი ლარი - მისწავლე ახალგაზრდობის სახლის, 90 ათასი ლარი - სახელმწიფო თეატრის შენობის, 80 ათასი ლარი - დადიანის სასახლის კაპიტალური შეკეთებისათვის, 80 ათასი ლარი - ზუგდიდი-ანაკლიის გზის მშენებლობისათვის და 60 ათასი ლარი - ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის;

60 ათასი ლარი, მათ შორის 30 ათასი ლარი - აბაშის რაიონში საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების და 30 ათასი ლარი - ხანძრის შედეგად დაზიანებული სოციალური სფეროს ობიექტების აღდგენისათვის;

70 ათასი ლარი, მათ შორის 60 ათასი ლარი - მარტვილის რაიონში საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის და 10 ათასი ლარი - მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის კაპიტალური შეკეთებისათვის;

10 ათასი ლარი, მესტიის რაიონში სოფელ ჭუბერის საშუალო სკოლის კაპიტალური შეკეთებისათვის;

240 ათასი ლარი, მათ შორის 100 ათასი ლარი - სენაკის რაიონში მდინარე ტეხურაზე

(ძველი სენაკი - მეორე ნოსირის ტერიტორია) ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის, 70 ათასი ლარი - სახელმწიფო თეატრის შენობის კაპიტალური შეკეთებისათვის და 70 ათასი ლარი - საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის;

100 ათასი ლარი, მათ შორის 50 ათასი ლარი - ჩხორწყუს რაიონში ადმისტრაციული შენობის სარემონტო სამუშაოებისათვის და 50 ათასი ლარი - ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის;

240 ათასი ლარი, მათ შორის 120 ათასი ლარი - წალენჯიხის რაიონში საომარი მოქმედების დროს დაზარებული ადმინისტრაციული და განათლების სფეროს ობიექტების სარემონტო-აღდგენითი სამუშაოებისათვის, 100 ათასი ლარი - წყალსადენის მშენებლობისათვის და 20 ათასი ლარი - საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის;

30 ათასი ლარი, მათ შორის 20 ათასი ლარი - ხობის რაიონში საომარი მოქმედების დროს დაზარებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის და 10 ათასი ლარი - განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის.

სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან მისაღები საერთო ტრანსფერის მოცულობა 1998 წელს შესრულდა 58,4%-ით და შეადგინა 3 585 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1). ამ მხრივ მეტად ჩამორჩენა იყო ქ. ფოთზე - 11%, ხოლო ყველაზე მაღალი შესრულების მაჩვენებელი ჰქონდა: ჩხორწყუს - 91% და მესტიას - 72,5%.

რაც შეეხება მხარეში 1998 წლის ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებული ტრანსფერი წინა წლის შესაბამის მაჩვენებლის 98%-ს შეადგენს (იხ. დიაგრამა №3).

შიდა ქართლის მხარე

შიდა ქართლის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა კანონის მიხედვით განისაზღვრა 1 826 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან სპეც. ტრანსფერზე მოდიოდა 110 ათასი ლარი. მათ შორის:

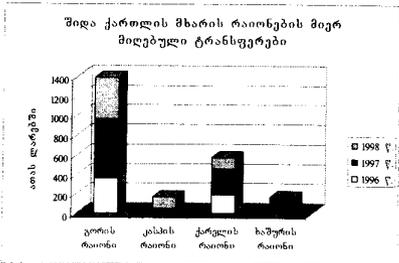
50 ათასი ლარი, გორის რაიონში სოციალური სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

60 ათასი ლარი, მათ შორის 50 ათასი ლარი - კასპის რაიონში წყალსადენის სათავე ნაგებობის მშენებლობისათვის და 10 ათასი ლარი - ნაპირსამაგრი სამუშაოებისათვის.

შიდა მხარის რაიონების მიერ 1998 წელს მისაღები ტრანსფერი შესრულდა 3,6%-ით და შეადგინა 671 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1). ამასთან დადარიცხული ტრანსფერიდან ჩაეთვალათ (ტრანსფერში): ოჯახურ დახმარებებში კასს - 68 ათასი ლარი, ქარელს - 35

ათასი ლარი, ხოლო შესრულებს ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი, ჰქონდა ხაშურს - 8,6% 1998 წელს ცენტრალური ბიუჯეტიდან შიდა ქართლის მხარეში მიღებული ტრანსფერის

დიაგრამა №4

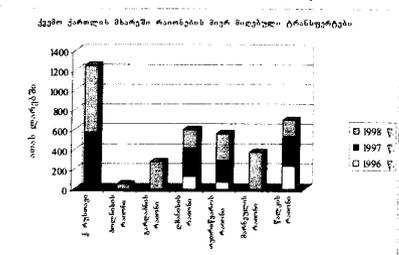
მოცულობა წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით შემცირდა 1,6-ჯერ (იხ. ცხრილი №3 და დიაგრამა №4).

ქვემო ქართლის მხარე

ქვემო ქართლის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიულ ერთეულების ბიუჯეტებისათვის 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერი განისაზღვრა 3 411 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 765 ათასი ლარი. მათ შორის: 50 ათასი ლარი - გარდაბნის რაიონის მარტყოფის ობოლ და მშობელთა მზრუნველობას მოკლებული ბავშვთა სკოლა-ინტერნატის დაფინანსებისათვის.

ხოლო სპეც. ტრანსფერებზე დაიგეგმა 862 ათასი ლარი. მათ შორის:

დიაგრამა №5

300 ათასი ლარი, ქ. რუსთავეში წყალსადენის რეკონსტრუქციისათვის;

174 ათასი ლარი, მათ შორის 100 ათასი ლარი - ბოლნისის რაიონში განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის, 70

ათასი ლარი მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის (სოფელი დისკული - 60 ათასი ლარი, ხატისსოფელი - 10 ათასი ლარი) და 4 ათასი ლარი - სოფელ დისკული საცხოვრებელი სახლების გადახურვისათვის;

50 ათასი ლარი, მათ შორის 45 ათასი ლარი - გარდაბნის რაიონში მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის (სოფელი კრწანისი) და 5 ათასი ლარი - სოფელ ვაზინაში საცხოვრებელი სახლების გადახურვისათვის;

70 ათასი ლარი, დმანისის რაიონში წყალსადენის რეკონსტრუქციისათვის;

155 ათასი ლარი, მათ შორის 100 ათასი ლარი - თეთრიწყაროს რაიონში ქ. თეთრიწყაროა და დაბა მანგლისის წყალსადენების შიდა ქსელების, აგრეთვე ჯორჯია შვილის საკრებულოს სოფლების წყალსადენების შეკეთება-ადგენისათვის და 55 ათასი ლარი - სოფლების სამღერეთის (35 ათასი ლარი), გოლდეთისა (10 ათასი ლარი) და ხაიშის (10 ათასი ლარი) მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის;

113 ათასი ლარი, მათ შორის 89 ათასი ლარი - მარნეულის რაიონის მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის (სოფელი ახალი დოიკისი - 48 ათასი ლარი, სოფელი ხიხანი - 41 ათასი ლარი) და 24 ათასი ლარი საცხოვრებელი სახლების გადახურვისათვის (სოფელი ახალი დოიკისი - 16 ათასი ლარი, სოფელი ხიხანი - 8 ათასი ლარი).

1998 წელს ქვემო ქართლის მხარეში გადასაცემი ტრანსფერი შესრულდა 58,1%-ით და შეადგინა 1982 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1). აქედან გადარიცხული ტრანსფერებიდან (ტრანსფერში) ჩაეთვალათ: ოჯახზე დახმარებებში მარნეულს - 250 ათასი ლარი, გარდაბანს - 80 ათასი ლარი. გადასაცემი ტრანსფერის შესრულების მხრივ მხარეში ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი ჰქონდა ბოლნისს - 12,6%.

1998 წელს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ქვემო ქართლის მხარეში გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 1,4-ჯერ (იხ. ცხრილი №3). ეს უმთავრესად იმით აიხსნება, რომ 1997 წელს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტრანსფერი საერთოდ არ ჰქონდა გამოყოფილი: ბოლნისის, გარდაბნისა და მარნეულის რაიონებს (იხ. დიაგრამა №5).

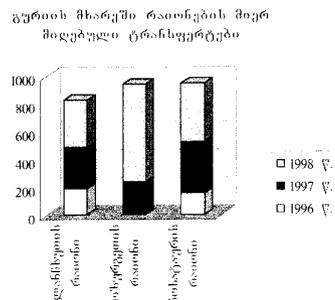
გურიის მხარე

გურიის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა განისაზღვრა 2 234 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 1 250 ათასი ლარი. სპეც. ტრანსფერები უნდა მიეღოთ 505 ათასი ლარი. მათ შორის:

70 ათასი ლარი, ლანჩხუთის რაიონში აცანის საშუალო. სკოლის აღდგენით-სარემონტო

სამუშაოებისათვის; 435 ათასი ლარი, მათ შორის 270 ათასი

დიაგრამა №6

ლარი - ოზურგეთის რაიონში სტიქიის შედეგად დაზიანებული ობიექტების აღდგენისათვის, 75 ათასი ლარი - სახელმწიფო თეატრის შენობის კაპიტალური შეკეთებისათვის, 35 ათასი ლარი - სოფელ კონჭკათის ადმინისტრაციული შენობის აღდგენისათვის, 25 ათასი ლარი - განათლების სფეროს ობიექტების და 5 ათასი ლარი - ქალაქის სახავეშო ბაღის შეკეთებისათვის, 25 ათასი ლარი - კულტურის სფეროს სუბსიდირებისათვის.

1998 წელს გურიის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან რაიონებზე გადასაცემი ტრანსფერი შესრულდა 65,8%-ით და შეადგინა 1 471 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1).

აქედან ტრანსფერებში ჩაეთვალათ: ოზურგეთს - 225,9 ათასი ლარი, ლანჩხუთს - 100 ათასი ლარი, ჩხოატაურს - 50 ათასი ლარი.

რაც შეეხება წინა წელთან შედარებას, გურიის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებული ტრანსფერის მოცულობა გაიზარდა 1,6-ჯერ (იხ. ცხრილი №3 და დიაგრამა №6). ხოლო ოზურგეთის რაიონში მოდის - 2,9-ჯერ.

სამცხე-ჯავახეთის მხარე

სამცხე-ჯავახეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა განისაზღვრა 2 932 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 1 797 ათასი ლარი, მათ შორის:

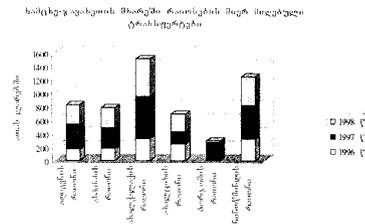
25 ათასი ლარი - ასპინძის რაიონის საბავშვო სახლის დაფინანსებისათვის;

35 ათასი ლარი - ქ. ახალციხის დამხმარე

სკოლა-ინტერნატის დაფინანსებისათვის. ხოლო სპეც. ტრანსფერისათვის დაიგეგმა 315 ათასი ლარი. მათ შორის:

15 ათასი ლარი, ასპინძის რაიონის სოფელ

დიაგრამა №7

ივერიის მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის;

200 ათასი ლარი, მათ შორის 70 ათასი ლარი - ახალქალაქის რაიონში განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის, 80 ათასი ლარი - მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის (სოფელი ოკამი - 5 ათასი ლარი, სოფელი აზნა - 10 ათასი ლარი, სოფელი აფნია - 20 ათასი ლარი, სოფელი გოგაშენი - 20 ათასი ლარი, სოფელი პტენა - 20 ათასი ლარი, სოფელი ჩუჩხა - 5 ათასი ლარი) და 50 ათასი ლარი - საცხოვრებელი სახლების გადახურვისათვის (სოფელი ოკამი - 20 ათასი ლარი, სოფელი აზნა

საპარტიველოში დღეს არსებული ტრანსფერების განაწილება, სახელმწიფოს მხრიდან, არაპირდაპირ სტრატეგიასა და პოლიტიკას არ ემყარება

- 3,6 ათასი ლარი, სოფელი აფნია - 12 ათასი ლარი, სოფელი გოგაშენი - 12 ათასი ლარი, სოფელი პტენა - 2,4 ათასი ლარი);

50 ათასი ლარი, ქ. ახალციხის წყალსადენის შიდა ქსელების რეკონსტრუქციისათვის;

50 ათასი ლარი, ნინოწმინდის რაიონში წყალსადენის მშენებლობისათვის. 1998 წელს სამცხე-ჯავახეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან მისაღები ტრანსფერი შესრულდა 61,7%-ით და შეადგინა 1 810 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1). აქედან ყველაზე პატარა შესრულების მაჩვენებელი მოდის ბორჯომზე - 16,4%.

წინა წელთან შედარებით 1998 წელს მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებული ტრანსფერის მოცულობა შემცირდა 1,3-ჯერ (იხ. დიაგრამა №7).

მცხეთა-მთიანეთის მხარე

მცხეთა-მთიანეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის 1998 წელს გადასაცემი

ტრანსფერი განისაზღვრა 3 166 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 1017 ათასი ლარი. მათ შორის 35 ათასი ლარი - ახალგაზრდის რაიონის საბავშვო სახლის დაფინანსებისათვის.

ხოლო სპეც. ტრანსფერისათვის განისაზღვრა 1545 ათასი ლარი. მათ შორის:

250 ათასი ლარი, მათ შორის 100 ათასი ლარი - დუშეთის რაიონში განათლების სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის, 70 ათასი ლარი - ადმინისტრაციული შენობის აღდგენისათვის და 80 ათასი ლარი - არხობ-

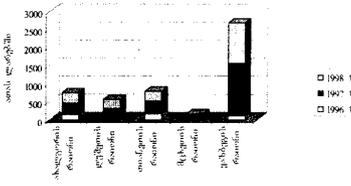
მიზნობრივი ტრანსფერები რეგიონალური პოლიტიკის ერთ-ერთი საშუალებაა

შატაილის მიმართულებით ავიარეისების სუბსიდირებისათვის;

245 ათასი ლარი, თიანეთის რაიონში წყალსადენის აღდგენა-რეკონსტრუქციისათვის;

40 ათასი ლარი, მცხეთის რაიონში დიგრამა №8

მცხეთა-მთიანეთის მხარეში რაიონებს შორის მიღწეული ტრანსფერები

სოციალური სფეროს ობიექტების კაპიტალური შეკეთებისათვის;

1010 ათასი ლარი, მათ შორის 1000 ათასი ლარი ყაზბეგის რაიონის მოსახლეობის მიერ მოხმარებული ბუნებრივი გაზის სუბსიდირებისათვის და 10 ათასი ლარი - ნაპირგაყვანის სამუშაოებისათვის.

1998 წელს მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან გადასაცემი ტრანსფერების მოცულობა შესრულდა 63,1%-ით და შეადგინა 1998 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1). აქედან გადარიცხული ტრანსფერებიდან ჩაეთვალათ (ტრანსფერში): სპეც. ტრანსფერში ყაზბეგს - 700 ათასი ლარი. მხარეში ტრანსფერების შესრულების ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი მოდიოდა მცხეთაზე - 8,4%.

მცხეთა-მთიანეთის მხარეში 1998 წელს მიღებული ტრანსფერის მოცულობა წინაწელთან შედარებით შემცირდა 1,3-ჯერ (იხ. დიაგრამა №8).

რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის

მხარე

რაჭა-ლეჩხუმის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიულ ერთეულთა ბიუჯეტებისათვის 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერი განისაზღვრა 2 175 ათასი ლარის ოდენობით (იხ. ცხრილი №2). აქედან განათლების ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის დაიგეგმა 1017 ათასი ლარი, ხოლო სპეც. ტრანსფერისათვის - 1545 ათასი ლარი. მათ შორის:

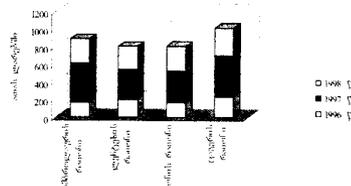
230 ათასი ლარი, მათ შორის 150 ათასი ლარი - ქ. ამბროლაურის რაიონში სკოლის, ხოლო 80 ათასი ლარი - მინისტერის დროს დაწარმებული სოციალური სფეროსა და საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის;

50 ათასი ლარი, ლენტეხის რაიონში ნაპირგაყვანის სამუშაოებისათვის;

40 ათასი ლარი, ონის რაიონში მინისტერის დროს დაწარმებული სოციალური სფეროსა და საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის.

1998 წელს რაჭა-ლეჩხუმისა და ზემო დიგრამა №9

რაჭა-ლეჩხუმისა და ზემო სვანეთის მხარეში რაიონებს შორის მიღწეული ტრანსფერები

სვანეთის მხარეში ცენტრალური ბიუჯეტიდან გადასაცემი ტრანსფერის მოცულობა შესრულდა 52,3%-ით და შეადგინა 1 137,4 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1 და დიაგრამა №9). აქედან ტრანსფერში ჩაეთვალათ: სპეც. ტრანსფერში ლენტეხს - 7350 ლარი, ცაგერს - 20 ათასი ლარი.

რაც შეეხება ერთ სულ მოსახლეზე ტრანსფერების განაწილებას, საქართველოს საშუალო მაჩვენებელმა 1998 წელს შეადგინა 5,5 ლარი - ეს წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებლის 67% შეადგინა (იხ. დიაგრამა №10). აქედან მხარეების მიხედვით ყველაზე დიდი მაჩვენებელი ჰქონდათ: რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარეს - 20,7 ლარი, მცხეთა-მთიანეთის მხარე - 14,3 ლარი და აჭარის ა.რ. - 10,2 ლარი.

1998 წელს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებზე გადასაცემი ტრანსფერების გვემის შეუსრულებლობის პირობებში წინაწელთან შედარებით

ერთ სულ მოსახლეზე ტრანსფერების ზრდის მაჩვენებლები ჰქონდათ: ქვემო ქართლს - 1,4 ჯერ და გურიას - 1,6 ჯერ.

მიუხედავად იმისა, რომ 1998 წელს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის გადასაცემი ტრანსფერების გვემა, წლის განმავლობაში მიმდინარე საფინანსო კრიზისის პირობებში, 61,6%-ით შესრულდა, ის მაინც ვერ უზრუნველყოფდა რეგიონალური ეკონომიკის გამო-

საპარტიო საიონებს შიგნით შემოსავლების განაწილებაში სრული განუპირობება და ამისათვის სახელმწიფოს მხრიდან აუცილებელია ეს ყველაფერი დროულად და სრულად გათვალისწინებით

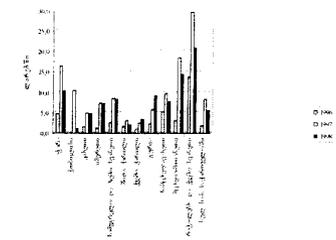
თანაბრებას. ამისათვის საჭიროა: რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონეების დახარისხება, გამოთანაბრებისთვის ერთიანი მექანიზმის შემუშავება.

აუცილებელია ამის შესახებ იქნას მიღებული კანონი, რომელიც არ არსებობს უნდა იქნეს მიღებული, რომელიც არ არსებობს. აღსანიშნავია, რომ ტრანსფერების განაწილება მხოლოდ მოლაპარაკების საგანია ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის.

ამასთან სიმის კითხვა: რას უნდა ეყარებოდეს

დიაგრამა №10

საქართველოს რაიონების მიხედვით ტრანსფერების განაწილება

ტრანსფერების განაწილება? ჩემის აზრით თანამედროვე ეტაპზე ტრანსფერების განაწილებამ და გადანაწილებამ უნდა უზრუნველყოს:

1. ქვეყნის უსაფრთხოება
2. საქართველოს მოქალაქეების კეთილ-

დღეობა

3. ქვეყნის ერთიანი ეკონომიკური ზრდა
ამ მხრივ უნდა გამოიკვეთოს სახელმწიფო პოლიტიკა, თუ რისი გავლენა სურს. ასევე აუცილებელია შემუშავდეს შესაბამისი სტრატეგია და ტაქტიკა, თუ როგორ უზრუნველყოს რეგიონალური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება და საერთო სახელმწიფოებრივი ფუნქციები მხარეებში. ამის განხორციელების მთავარი ინსტრუმენტი, ჩემის აზრით, მიზნობრივი ტრანსფერი უნდა იყოს.

სახელმწიფოსაგან დასახადო შემოსავლებიდან მიღებული სახსრების წილის, ტრანსფერების, სხვა საგადასახადო დარგ-საგადასახადო შემოსავლების გაყოფა

სახელმწიფო მნიშვნელობის ქალაქებისა და რაიონების ბიუჯეტებსა და სახელმწიფო მნიშვნელობის ქალაქის რაიონების, რაიონული

ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებზე 1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერების განაწილება ოჯახურ დასამართლებელ განყოფილებაში 14 340 ათასი ლარად, რომელსაც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფო დასამართლებელ განყოფილებაში მყოფი ოჯახებისთვის, შერსულა მხოლოდ 30 პროცენტი

დაქვემდებარების ქალაქის, თემის, სასოფლო და სადაბო ბიუჯეტებს შორის ხდება სახელმწიფო მნიშვნელობის ქალაქის და რაიონის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებისა და შესაბამისი ტერიტორიული ერთეულების თვითმმართველობის ორგანოების შეთანხმებით. რაც მიზანშეუწონვად მიმაჩნია. ჩემის აზრით, ეს ყველაფერი უნდა მონესრიგდეს საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტებით. თუ არა და ასეთი მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის დეცენტრალიზებული ხერხები გამოიწვევენ ინფლაციას, უმუშევრობის ზრდასა და საფინანსო ბაზარზე განუკითხაობას.

თუ ჩვენ გადავხედავ, საქართველოს ფინანსთა მინისტრის 1998 წლის 30 მარტის №75 ბრძანებას: „ოჯახებისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების და საქართველოს სხვა ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების შედგენისა და შესრულების წესების შემუშავების საფუძველი“, იქ ნათლად ჩანს, თუ როდის და რამიზნობრივობით გამოეყოფა ადგილობრივი ბიუჯეტების ტრანსფერები. მაგრამ საკითხავია აღნიშნულმა როგორ უნდა შეასრულოს ტერიტორიული გამოთანაბრება და ერთიანი ეკონომიკური ზრდა. ამ კითხვაზე პასუხი არ არსებობს, რადგან

ტრანსფერების განაწილებას არავითარი საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტი არ განსაზღვრავს.

ხშირია ტრანსფერების არამიზნობრივი გამოყენება, რაც კანონის უხეში დარღვევაა

მოვიყვან ზოგიერთ ციკლას ამ ბრძანებიდან:

„2.7 საბიუჯეტო რეგულირება ხორციელდება სხვადასხვა დონის ბიუჯეტებს შორის საბელმწიფო შემოსავლების განაწილებით. შემოსავლების უკმარისობის შემთხვევაში შედა დონის ბიუჯეტიდან ქვედა დონის ბიუჯეტს შეიძლება გამოეყოს მიზნობრივი ტრანსფერი და თუ არის თავისუფალი საბიუჯეტო სახსრები - საბიუჯეტო სესხიც.

საქართველოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის გადასაცემი მიზნობრივი ტრანსფერების განსაზღვრის წესი რეგულირდება ცალკე ნორმატიული აქტით.

საქართველოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან ავტონომიური რესპუბლიკების, ცენტრალური დაქვემდებარების ქალაქებისა და რაიონების ბიუჯეტებზე გადასაცემი ტრანსფერების ოდენობა განისაზღვრება საქართველოს პარლამენტის მიერ. ავტონომიური რესპუბლიკების, ცენტრალური დაქვემდებარების ქალაქებისა და რაიონების ბიუჯეტებიდან ცენტრალური დაქვემდებარების ქალაქებისა და რაიონების ბიუჯეტებიდან სოფლის, თემის, დაბის და რაიონის დაქვემდებარებაში არსებული ქალაქის (ქალაქის რაიონების) ბიუჯეტებზე გადასაცემი ტრანსფერების ოდენობას განსაზღვრავს ავტონომიური რესპუბლიკების, ცენტრალური დაქვემდებარების ქალაქებისა და რაიონების სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი მმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოები.

ტრანსფერებს აქვს მიზნობრივი დანიშნულება და ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების საკუთარ შემოსავლებთან ერთად ხმარდება განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, კულტურის და სოციალური სფეროს სხვა დანერგებულების დატული მუხლების (ხელფასი, სტიპენდია, სოციალური დახმარება, დანაზარჯი კვებაზე, მედიკამენტის შექენაზე, ჯანდაცვის პროგრამებზე და ანალოგიურ სხვა სოციალურ მიზნებზე. აგრეთვე სტიქიური უბედურებების შედეგების სალიკვიდაციოდ კონკრეტული ღონისძიებებისა და მიზნობრივი პროგრამების დაფინანსებას.

მიზნობრივი ტრანსფერები აუთვისებლობისა და არადანიშნულებისამებრ გამოყენების შემთხვევაში უდავო წესით ექვემდებარება უკან დაბრუნებას. მიღებული ტრანსფერების მიზნობრივი გამოყენება ცალკეული სესხისა და ღონისძიებების მიხედვით აისახება ბიუჯეტის შესრულების სადეკუმო და ბუღალტრულ

ანგარიშებებში“.

„5.3 ამასთან რაიონის ტერიტორიაზე განლაგებული სოფლის, თემის, დაბისა და რაიონის შეზღუდვების შემავალი ქალაქის სოციალურ-ეკონომიკური გამოთანაბრებისა და ძირული რგოლების მმართველობის ორგანოების ფინანსური დაინტერესების მიზნით სახელმწიფო გადასახადებიდან ანარცხების ეკონომიკური ნორმატივები, როგორც წესი, უნდა განისაზღვროს ერთიანი კვლასათვის. ცალკეულ კონკრეტულ შემთხვევაში დასაშვებია ამ ნორმატივების დიფერენცირება შემოსავლებისა და ხარჯების მოცულობიდან გამომდინარე. ასეთ მარეგულირებელ გადასახადებზე მოგებისა და საშემოსავლო გადასახადებთან ერთად შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მინის გადასახადი“.

„6.4 მიზნობრივი ტრანსფერის გამოყენების კონკრეტულ მიმართულებებს საბიუჯეტო დანერგებულებისა და ღონისძიებების მიხედვით, თავისი კომპლექსების ფარგლებში, საქართველოს კანონით განსაზღვრული წესით დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ წარმომადგენლობითი ორგანოები“.

„6.13 სოციალური დახმარებები და ხარჯები. საქართველოს პრეზიდენტის 31.12.97 წლის №780 ბრძანებულებით 1998 წლის 1 იანვრიდან უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახებისათვის გათვალისწინებული სახელმწიფო დახმარებები ყოველთვიურად გაიცემა მხოლოდ არამომუშავე, მარტოხელა, უმწეო მდგომარეობაში მყოფი პენსიონერებისაგან შემდგარ ოჯახებზე, რომელთაც არა ჰყავთ კანონით გათვალისწინებული მარჩენალი, ამ უკანასკნელთა საცხოვრებელი ადგილის მიუხედავად.

მოსახლეობის სხვა კატეგორიისგან შემდგარი უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახების სახელმწიფო სოციალური დახმარება გაიცემა ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების მიერ ამ მიზნით შექმნილი სპეციალური კომისიების გადაწყვეტილების საფუძველზე.

სოციალური დახმარება დახვედრას არ ექვემდებარება. ეს დახმარება 1998 წლიდან გაცივება ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებიდან საჭიროების შემთხვევაში, ამ მიზნით საქართველოს ცენტრალური ბიუჯეტიდან გამოყოფილი მიზნობრივი ტრანსფერების ხარჯზე“.

ამ ბრძანებიდან გამომდინარე, საკითხავია, თუ რას ნიშნავს „შემოსავლების უკმარისობის“ შემთხვევაში შედა დონის ბიუჯეტიდან ქვედა დონის

ბიუჯეტს შეიძლება გამოეყოს მიზნობრივი ტრანსფერი“. ეს საკითხი უნდა იყოს მკაცრად განსაზღვრული, თორემ ამ მხრივ ყოველთვის იქნება თივებობისა და კორუფციის საშუალება. ასევე, არ შეიძლება არ ითქვას, რომ არ შესრულდა საქართველოს პრეზიდენტის 31.12.97 წლის №780 ბრძანებულება 1998 წლის 1 იანვრიდან უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახებისათვის გათვალისწინებული სახელმწიფო დახმარებების ყოველთვიურად გაიცემაზე. ეს მაჩვენებელი გეგმასთან შედარებით 30,2 %-ით შესრულდა და, ნაცვლად 14 340 ათასი ლარის, შეადგინა 4 332 ათასი ლარი (იხ. ცხრილი №1).

კოლეგიალური ავარი ძვირფასი ცდილობს უფრო ბაბაქიეროს რეპრონალური გამოთანაბრება და დააბალანსოს გადასახადები, რომლებსაც იღებს სხვადასხვა დონის ხელისუფლების ორგანოები

ამასთან, ქვეყანაში ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც აღმასრულებელი ორგანოები, როგორც ცენტრალურ დონეზე, ისე ტერიტორიული ერთეულების დონეებზე არღვევენ საკანონმდებლო ორგანოების მიერ მიღებულ სამართლებრივ აქტებს და ადგილი აქვს ფინანსური რესურსების არამიზნობრივ და არაკანონიერ ხარჯვას.

„კონსტროლის პალატის 1997 წლის ბიუჯეტის შესრულების ანგარიში“, რომლის მიხედვითაც: 1997 წლის ცენტრალური ბიუჯეტის ხარჯების ანალიზით კონსტროლის პალატამ დაადგინა, რომ არ შესრულდა სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ კანონის მე-5 მუხლის მოთხოვნები. საანგარიშო პერიოდში კანონის, აგრეთვე საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებებისა და განკარგულებების შესაბამისად ავტონომიური რესპუბლიკების და სხვა ტერიტორიული

ერთეულებზე ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტრანსფერები გეგმის ფარგლებში იქნა გადარიცხული და მათვე მიეცა მოკლევადიანი საბიუჯეტო გახსრებიც, მაშინ, როდესაც სხვა რაიონებში განათლებისა და სპეციალური ღონისძიებებით გათვალისწინებული გეგმიური ხარჯების დაფინანსებაც ვერ მოხერხდა.

დადგენილი იქნა ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებული ტრანსფერების არამიზნობრივი ხარჯების ფაქტებიც. კერძოდ, ხაშურის რაიონში განათლების ღონისძიებების დაფინანსებისათვის გათვალისწინებული -119 ათასი ლარის ოდენობის ტრანსფერებიდან, 22,3 ათასი ლარი გა-

დარიცხულია სხვადასხვა საბიუჯეტო ორგანო-ზაციებზე, ხოლო სურამის ზაგმუთა სახლის კაპიტალური რემონტის სამუშაოებისათვის გათვალისწინებული 30

ათასი ლარის სპეციალური ტრანსფერიდან არამიზნობრივადა გახარჯული 20 ათასი ლარი, მათ შორის 15 ათასი ლარი რაიონის კამეოების ნებართვით გადარიცხულია ხაშურის მერიაზე სესხის სახით.

ჩხოროწყუს რაიონში განათლების სფეროს მუშაკების ხელფასებისათვის მიღებული ტრანსფერების თანხიდან 19,2 ათასი ლარი კანონის დარღვევით, არამიზნობრივად, ჩაერიცხა სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამმართველოს. ამავე რაიონს სამმართველოში ქმედების დროს დამწვარი საცხოვრებელი სახლების აღდგენისათვის გათვალისწინებული 3ქონდა სპეციალური ტრანსფერი 50 ათასი ლარის ოდენობით. რაიონის გამგებობამ რაიმე ოფიციალური ნებართვის ან ტრანსფერის დანიშნულების შეცვლის თაობაზე კანონით გათვალისწინებული გადაწყვეტილების მიუ-

თანამდებრივი ეტაპზე აზგ-ში ფინანსური სუბსიდირების, დოტაციებისა და კრედიტების რელი ადგილობრივი მართვის ორგანოებისათვის თანდათან მცირდება

ღებლად, ჩამორიცხული თანხა 50 ათასი ლარი ისევ სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამმართველოს გადაურცხა. მასალები შემდგომი რეაგირებისათვის გადაეცა სამხარეო პროკურატურას.

ადიგენის რაიონში ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებული ტრანსფერების დროებით არადანიშნულებით იყო გამოყენებული. კერძოდ, იანვრში მიღებული 35 ათასი ლარიდან 15 ათასი ლარი მმართველობაში არამიზნობრივად. მათ შორის 9 ათასი ლარი ჩაერიცხა რაიონის მმართველობას, საიდანაც 5,5 ათასი ლარი

უფრო მეტიც, ცალკეულ ტერიტორიულ

შეძენილ იქნა მსუბუქი ავტომობილი. თანამედროვე ეტაპზე სახელმწიფოთა დიდ ნაწილში შეიმჩნევა ეკონომიკური და სოციალური პროცესების რეგონალიზაცია. ხელისუფლებისა და მმართველობის ცენტრალური ორგანოები სახელმწიფოს ფუნქციების მნიშვნელოვან ნაწილს მმართველობის ადგილობრივ ორგანოებს გადასცემენ მათზე დაფინანსების შესაბამისი წყაროს მიმავრებით. სწორედ ეს განაპირობებს ადგილობრივი ფინანსების როლის გაძლიერებას და სამოქმედო ზონის გაფართოებას.

რეგონალური ფინანსების მეშვეობით ბევრი ქვეყნის სახელმწიფო ხელისუფლება წარმატებით ახორციელებს სოციალური გამოთანაბრების პოლიტიკას. ადგილობრივი ბიუჯეტის ასიგნებებით წარმოებს ტერიტორიული ერთეულების განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, კულტურის, სპორტის, მოსახლეობის კომუნალური მომსახურების ხარჯების დაფინანსება.

ზოგიერთ ქვეყანაში ადგილობრივი ბიუჯეტების მეშვეობით ხორციელდება საშუალო-სპეციალური და უმაღლესი სასწავლებლების ღონისძიებათა დაფინანსება. მუნიციპალური დონეზე მიმდინარეობს სამართალდამცავი ორგანოების, ბუნების დაცვის და ეკოლოგიური ღონისძიებათა დაფინანსება. ასევე, სახელმწიფო ხარჯების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება არის ხარჯები ინფრასტრუქტურაზე. აქ გადასწავლითა სახელმწიფო კაპიტალური დაბანდებათი, რომელიც ქვეყნის შენონასწორებული ეკონომიკური ზრდისათვის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს.

განვითარებული ქვეყნების სახელმწიფო ხელისუფლება ტრანსფერებისა და გადასახადების გადანიშნულებას დახმარებით აღწევს ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონეთა გამოთანაბრებას, რომლებიც გარკვეული ისტორიული და ბუნებრივი პირობების გამო ჩამორჩენილთა რიგებში აღმოჩნდნენ ქვეყნის სხვა რეგიონებთან შედარებით.

მოდით განვიხილოთ ზოგიერთი განვითარებული ქვეყნის მაგალითზე, თუ ამ სახელმწიფოებში როგორია დეცენტრალიზაციის ხარისხი და როგორ ხდება შემოსავლებისა და ხარჯების განაწილება.

ექვს დიდ ფედერალური სახელმწიფოში (ავსტრალია, ავსტრია, გერმანია, კანადა, ამერიკის შეერთებული შტატები და შვეიცარია) ადგილობრივი ხარჯების წილი საერთო

სახელმწიფო ხარჯების მოცულობაში მერყეობს 7%-დან (ავსტრალიაში) 26%-მდე (შვეიცარიაში); შტატებისა და პროვინციების ხარჯების წილი საერთო ფედერალურ ხარჯების მოცულობაში მერყეობს 16%-დან (ავსტრალიაში) 48%-მდე (კანადაში). იმ სახსრების წილი, რომელსაც რიცხავს შემდგომი ხელისუფლების ორგანოები ადგილებზე, მერყეობს ადგილობრივი შემოსავლების საერთო მოცულობის 16%-დან (შვეიცარიაში) 48%-მდე (კანადაში). საერთო ფინანსური რესურსების მოცულობიდან შტატებისა და პროვინციების მიერ ფედერაციიდან მიღებული დოტაციის წილი მერყეობს 16%-დან (გერმანიაში) 50%-მდე

აშშ-თან შედარებით, გერმანიაში ადგილობრივი ბიუჯეტის ფორმირებისა ფედერაციული მთავრობა უფრო მთავრად არის ჩართული, რათა ეზავნოს მთელ ტერიტორიაზე უზრუნველყოფოს ერთიანი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. ასევე, სახელმწიფო უფრო კისრულვს თივამის შორის საბადასახადო შემოსავლების განაწილებას ფუნქციასაც

(ავსტრალიაში). ზემოთხსენებულ ყოველ ქვეყანას ამ მხრივ გააჩნია მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკა.

საერთოდ, ავსტრალიასა და გერმანიაში შემოსავლების გამოთანაბრებითი გადანიშნულება ხორციელდება დიდი მასშტაბებში; კანადაში მას პროვინციის საზღვრებში აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა; აშშ-ში რეგიონებს აძლევენ საშუალებას, თვითონ იზრუნონ თავის თავზე.

ამერიკის შეერთებული შტატები
ისტორიულად აშშ შეიქმნა, როგორც ძლიერი დეცენტრალიზებული სახელმწიფო, სრულდამოუკიდებლობას მიღწეულ კოლონიებს შორის პოლიტიკური კავშირის საფუძველზე, რომლებმაც გაერთიანებისას შეინარჩუნეს თავიანთი უფლებების კონსტიტუციური გარანტიები.

ეკონომიკური და სოციალური რეგულირების სფეროში აშშ-სთვის დამახასიათებელია სახელმწიფოს ფუნქციების დეცენტრალიზაციის მაღალი დონე. შტატებსა და მართვის ადგილობრივ ორგანოებს გააჩნიათ დამოუკიდებელი ბიუჯეტების ფორმირების, საკუთარი გადასახადებისა და სხვა სახის შემოსავლების დაწესებისა და თავიანთ ტერიტორიაზე ეკონომიკური და სოციალური საქმიანობის რეგულირების უფლებები.

მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ ბიუჯეტების ფორმირებისას მათი ძირითადი შემოსავლის წყარო არის ადგილობრივი გადასახადები, ფედერალური მთავრობა მაინც აძლევს სუბსიდიებსა და დოტაციებს. ამ ნაკადის მნიშვნელოვანი ზრდა XX საუკუნის მეორე

ნახევარში შეიმჩნეოდა. შტატებისათვის ფედერალური სუბსიდიების სწრაფმა ზრდამ (1960 წელს 7 მლრდ. აშშ დოლარიდან - 1980 წელს 83 მლრდ. აშშ დოლარამდე) აშშ-ს მთელი ფედერალური სისტემის ფუნქციონირებაზე წინააღმდეგობრივი გავლენა მოახდინა. ერთის მხრივ, გაფართოვდა ეკონომიკური კავშირები სახელმწიფო აპარატის სხვადასხვა დონეებს შორის. მეორეს მხრივ — ხდებოდა ფედერალური მთავრობის შეჭრა რეგულირების იმ სფეროში, რომელიც წარსულში შტატებისა და ადგილობრივი ორგანოების პრეროგატივას წარმოადგენდა. ამან გამოიწვია პოლიტიკური დაძაბულობა ფედერალურ მთავრობასა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის.

თანამედროვე ეტაპზე აშშ-ში ფედერალური სუბსიდიების, დოტაციებისა და კრედიტების როლი ადგილობრივი მართვის ორგანოებისათვის თანდათან მცირდება. აღნიშნული ადგილობრივი ბიუჯეტების თვითდაფინანსების ზრდაზე მიაჩნებოდა. ეს დაკავშირებულია „ახალი ფედერალიზმის“ პოლიტიკასთან, რომლის მიზანია ფედერალური მთავრობის თვით-ჩამოცილება ადგილობრივი პრობლემების გადაჭრისადმი. ამავე დროს, ადგილობრივი მართვის ორგანოები ეწვევიან უფრო ენერგიულ მარშრუტზე საქმიანობას: ფართოდება ფასიანი მომსახურება, დგინდება დამატებითი მოსაკრებლები (მაგალითად: ხიდებით, გვირაბებით, ავტოსადგომებით სარგებლობისთვის), ჩნდება ადგილობრივი გადასახადების ახალი სახეები, საგადასახადო ბაზის გაფართოებისათვის ხდება ახალი სამეურნეო ობიექტების მშენებლობის სტიმულირება და სხვა.

მოდით, მოკლედ შევეხოთ ვაშინგტონის შტატის ადგილობრივი ბიუჯეტის კანონს:

კუნქტი 10.
ბიუჯეტის შემადგენლები: ასი-გნებები-ტრანსფერები-დამატებითი ასიგნებები.

დეტალურად
და კლასიფიცირებული და საგრაფოს კონსოლდირება საჭიროს მიერ მიღებული ხარჯები წარმოადგენენ საგრაფოს ასიგნებების მომდევნო საფინანსო წლისათვის.

საგრაფოს ყველა დანესტებული ხელმძღვანელი შეზღუდული უნდა იქნას ხარჯების განვლაში ან ვალდებულია ადგაში და უნდა ჩაეტოვოს შესაბამისად ასიგნებების მოცულობასა და კლასებში. მას შემდეგ რაც საბჭო რიგითი ან სპეციალურ შეკრებაზე ოფიციალურად მიიღებს რეზოლუციას და გაფორმებს ოქმს, შეიძლება გაკეთდეს ტრანსფერები ან დაზუსტებები დეპარტამენტებს შორის ან

ბიუჯეტის დამატებითი ასიგნებები გაუთვალისწინებელი ფედერალური ან შტატის ფონდებში.

ამისათვის საჭიროა შემდგომი პირობა: საბჭო უნდა გამოაქვეყნოს შტატობინება, რომელიც მითითებული იქნება შეკრების ადგილი და დრო, რომელზეც მოხდება დამატებითი ასიგნებების რეზოლუციის მიღება, და ასიგნების მოცულობა. განცხადება უნდა გამოქვეყნდეს საგრაფოს ოფიციალურ გაზეთში კვირაში ერთხელ შეკრებამდე ორი კვირის მანძილზე.

აშშ-ში თვითმმართველობის ყველა ერთეული, მათ შორის ქალაქებიც, თავის გადასახადებს თვითონ ადგენენ. ამიტომ სხვადასხვა ქალაქების ბიუჯეტების შემოსავლებისა და ხარჯების ფორმირებაც ერთმანეთისგან საკმაოდ განსხვავდება. მაგალითად, ბოსტონი (მასაჩუსეტსის შტატი) თავის ბიუჯეტის 80 %-ს აკლავს საკუთარი წყაროების ხარჯზე, ხოლო კოლუმბუსათვის (ოჰაიოს შტატი) ანალოგიური მაჩვენებელი მხოლოდ 6 %-ს შეადგენს. ბოსტონისა და პროვინდენსისათვის (როდ-აილენდის შტატი) ქონებრივი გადასახადი ადგილობრივი შემოსავლების თითქმის ერთაქვით წყაროა, ხოლო ნიუ-იორკისათვის იგი შეადგენს 48 %-ს, საკრამენტისათვის (კალიფორნიის შტატი) - მხოლოდ 4,6 %-ს. ქალაქ ქალასაში შემოსავლების 70 %-ზე მეტი მოდის გაყიდვიდან გადასახადებზე. მაშინ, როცა აშშ-ს ქალაქების ნახევარი საერთოდ არ ახდენენ ასეთ გადასახადს.

პირდაპირი ფედერალური დახმარება (სუბსიდიები) სხვადასხვა ქალაქებისათვის შეადგენს მათი ადგილობრივი შემოსავლების 3-დან 70 %-მდე (ნიუ-იორკისათვის ფედერალური დახმარება ადგილობრივი შემოსავლის 8 %-ს

შვეიცარიაში ტრანსფერების მთავარი მიზანია სახელმწიფო უზრუნველყონ ერთიანი მოსახლეობა, სოლო მთავრობით მთელი მოცულობის 27 პროცენტს იყვანონ შემოსავლების გამოთანაბრებაზე

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა ადგილობრივი მმართველობა გერმანიაში კომუნალური მმართველობით იწოდება. ამერიკის შეერთებულ შტატებთან შედარებით ადგილობრივი ბიუჯეტების ფორმირებისას ფედერაციული მთავრობა უფრო მეტად არის ჩართული, რათა მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე უზრუნველყოფოს ერთიანი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. ფედერალურმა მართვამ

უზრუნველყო სახელმწიფო ამოცანების შესრულების პროცესში საქალაქო და სასოფლო-სამეურნეო სექტორების ჩართვა. სახელმწიფომ იკისრა თემებს თემების ჩართვა.

სახელმწიფო შემოსავლებისა და დავაზვარის სისტემის განვითარების უწყვეტი პროცესი

საგადასახადო შემოსავლების განვითარების უწყვეტი პროცესი, რაც ნიშნავს მხარეთა პეროგატივიანობას.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კომუნალური ორგანოების ფინანსები დამოუკიდებელი სისტემაა. კომუნალური ბიუჯეტი არ შედის მხარის ბიუჯეტში, რომელიც თავის მხრივ, ასევე არ ერთიანდება ფედერალურ ბიუჯეტში.

კომუნალური ბიუჯეტების ძირითად წყაროს წარმოადგენს საკუთარი საგადასახადო შემოსავლები, ფედერაციისა და მხარეების რეგულარული დოტაციები და კრედიტები.

გერმანიის ფინანსური პოლიტიკით დაწესებული მმართველობის ადგილობრივი ორგანოების მატერიალური დახმარების მიზანია მხოლოდ მათი ეკონომიკური პრობლემების გამოთანაბრება. თანაც, მხარეები დებულობენ ბრუნვის გადასახადის 37 %-ს, რომლის 75 % ნაწილზედაც მხარის ცალკეულ ტერიტორიებს შორის, მოსახლეობის რეკონსტრუქციის შესაბამისად, დარჩენილი 25%—მათი ფინანსური შესაძლებლობის პოტენციალის გათვალისწინებით.

საგადასახადო შემოსავლების განაწილება ფედერაციას, მხარეებსა და თემებს შორის ძალზე დახლართულია. მათ შორის ყოველთვის წარმოიქმნება მწვავე საკითხები, რომლებიც ნაწილობრივ წყდება ყოველწლიური დამატებითი შეთანხმებების შედეგად. თემებს გააჩნიათ ორი სახის საგადასახადო შემოსავლები: შემოსავლები, რომელიც მხოლოდ თემებს ეკუთვნის და შემოსავლები, რომელიც ნაწილდება ფედერაციას, მხარეებსა და თემებს შორის.

თემების, მხარეებისა და ფედერაციის ბიუჯეტებში საგადასახადო შემოსავლების ხედვითი წილის შედარება საერთო ხარვეზთან, რომლებიც ნაწილდება ფედერაციის, მხარეებსა და თემებს შორის, შემდეგ სურათს იძლევა: თემების წილი ყველა დანახარჯებში დაახლოებით 25%—ა, მხარეების - 30 %, ფედერაციისა - 45 %, საგადასახადო შემოსავლების ხარვეზი დანახარჯების დაფარვის წილი თემებისათვის შეადგენს - 26 %-ს, მხარეებისათვის - 62 %-ს და ფედერაციისათვის - 69 %-ს.

თემების ბიუჯეტების ფორმირებაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ცენტრალური ხელისუფლების სუბსიდიებს. ფაქტურად, საქმე ეხება საგადასახადო შემოსავლების გადანაწილებას.

თემების შემოსავლების ნაწილი, საკუთარი

გადასახადები და სახელმწიფო სუბსიდიები, 60 %-ს აღემატება. სუბსიდიების პრაქტიკა მითითებს ფინანსური საშუალებების განმეგობლების

ცენტრალიზაციის პროცესზე, რაც აძლიერებს კომუნალური ორგანოების საქმიანობის პირდაპირი ადმინისტრირებისა და კონტროლის შესაძლებლობას. გერმანიაში სუბსიდიებს აქვს სპეციალური დანიშნულება. მათი სიდიდე, მეტწილად, დამოკიდებულია არა თემების მცხოვრებთა რიცხვზე, არამედ თემების ფინანსურ ბაზაზე, არამედ სახელმწიფოს საერთო ეკონომიკურ პოლიტიკაზე, რომელიც ხორციელდება კერძო კალთა და პირინთილური ფინანსური გათანაბრების საშუალებით. სუბსიდიები განსაზღვრავენ თემების ეკონომიკური საქმიანობის მიმართულებებს, გამოხატავენ ფედერაციისა და მხარეების ხელისუფლებისაგან მათი ეკონომიკური და ფინანსური დამოკიდებულების მაღალ დონეს.

დღისათვის თემების მთელი ხარჯების 4/5 განისაზღვრება ფედერალური და მხარეთა კანონმდებლობით. ქალაქებში, კი ადგილობრივი ბიუჯეტის 6 % რჩება კომუნალური ორგანოების თავისუფალ განკარგულებაში.

შევიცარია
როგორც ბევრი თვისის შევიცარია ფედერალურ სახელმწიფოებს შორის ყველაზე დეცენტრალიზებული ქვეყანაა, სადაც ცენტრალური ხელისუფლების ფუნქციები მინიმუმამდე დასული.

კანტონების ბიუჯეტების შემოსავლები ფორმირდება: საშემოსავლო გადასახადი (32%), ფედერალური ტრანსფერი და ზოგიერთი ფედერალური შემოსავლების წილი (27%), არასაგადასახადო შემოსავლები (19%) და სხვა პირდაპირი გადასახადები სანარმოებზე და ქონებაზე (18%). ხოლო ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების შემოსავლების წყაროებად ითვლება: პირდაპირი გადასახადი (50%), არასაგადასახადო შემოსავლები (32%), ზემდგომი აღმასრულებელი ორგანოებიდან ჩამორიცხული ტრანსფერები და წილი ფედერალური შემოსავლებიდან (18%).

კანტონებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების ბიუჯეტებში ტრანსფერების უდიდესი ნაწილი და ფედერალური ბიუჯეტიდან გამოყოფილი რესურსების წილის მიზანმიმართულება იძლევა იმის საშუალებას, რომ შევიცარიის ფედერალურ

საფინანსო-საბიუჯეტო სისტემაში მთავარი მიზანი იყოს რეგიონებში შემოსავლების გამოთანაბრება.

საერთოდ ასეთი რესურსების განაწილება ეფუძნება სხვადასხვა ფორმულას. ამ განაწილების მთავარი მიზანია - კანტონებში უზრუნველყონ ერთნაირი დონის მომსახურება. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსახლეობას დაანკება გადასახადების მთელი სიმძიმე. შევიცარიაში კანტონები ფედერალური ტრანსფერების 27 %-ს ძირითადად იყენებენ შემოსავლების გამოთანაბრებითი გადანაწილებისათვის.

ერთი შეხედვით შევიცარიის შემოსავლების გამოთანაბრებითი სისტემა მუშაობს ეფექტურად. 1960 წლიდან დღემდე კანტონებს შორის ერთსულ მოსახლეზე შემოსავლის დონეთა განსხვავება მნიშვნელოვანდ შემცირდა. ამასთან უფრო მშვედარი კანტონებიდან წინააღმდეგობრივი დამოკიდებულება შემოსავლების ასეთი გადანაწილებისას მინიმუმამდე არის დაყვანილი.

ხოლო ევროპის უმრავლესი უნიტარული სახელმწიფოთათვის, ხარჯების თვალსაზრისით, ძირითადია: რეგიონებს შორის ეკონომიკური უთანაბრობის კომპენსაცია, სოციალური დაზღვევა, ჯანმრთელობის დაცვა და განათლება. ამდენად ამ ფუნქციების შესრულება უშეტესად დამოკიდებულია რესურსების გადანაწილებაზე. ის ფაქტი, რომ ცენტრალური მთავრობა ისწრაფვის ყველა რეგიონს მისცეს საშუალება განახორციელოს ერთნაირი მომსახურება და ერთნაირი განაკვეთით ამოიღოს გადასახადები - ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, იძლევა რეგიონების მატერიალურ გამოთანაბრებას. ბევრის აზრით, რეგიონებს შორის განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის და სხვა სოციალური სფეროს დარგების გაერთიანების მიზნით ვასუსხობს საზოგადოების ინტერესებს ში.

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების თანახმად და ზოგიერთი მეცნიერ-მკვლევარის აზრით დეცენტრალიზაციის ძირითად უპირატესობას, ის რომ წარმოშვას ადგილობრივი

ფასი საპარტივლო ადგილობრივი თემების ადმინისტრაციისა და მმართველობის ნარმო-დგინილი აღნიშნულა მიხაბრეაული საკუთარი ფინანსური ბაზის გარეშე

მმართველობის ორგანოების ეფექტური მუშაობა. ბიუროკრატული სტრუქტურა პატარა მასშტაბით მუშაობს უფრო ეფექტურად, რადგანაც არ ვლინდება „პირამიდის ეფექტი“.

ქვეყანაში სახელმწიფო გაცემებზე მოსახლეობის მოთხოვნებისა რაოდენობრივი შეფასების ყოველი ცდა დიდ სიძნელეთან არის დაკავშირებული. ეს სიძნელეები უპირველეს ყოვლისა, იქცეა გამომდინარეობს, რომ სახელმწიფოს მიერ მოსახლეობისათვის გაღებულ

საზოგადოებრივ კეთილდღეობას არ გააჩნია საბაზრო ფასები და მისი რეგულირება არ ხდება მინორდა-მოთხოვნის მოდელით.

საბიუჯეტო პროცესის მიზანია: მოახდინოს ხარჯებისა და შემოსავლების სწორი განაწილებაზე კონცენტრირება, ისინი მიმართოს მიზნობრივად. აგრეთვე მათი გამოყენების კანონიერების დაცვა და ეფექტურობა.

ზოგიერთი საბიუჯეტო საკითხის პოლიტიკური მდგომარეობა ამცირებს მათი განხილვის და გადახედვის მიმზიდველობას. ფისკალური პოლიტიკის ერთერთი ძირითადი მიზანია შეინარჩუნოს ბალანსი საზოგადოებრივ სექტორსა და კერძო სექტორს შორის ქვეყნის ეკონომიკაში, მათ მიერ გამოყენებულ რესურსებს შორის დაიცვას სასურველი თანაფარდობა.

სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების შემცირების პირობებში სახელმწიფო ხელისუფლება, ზოგიერთი ჯგუფის პოლიტიკური ზნელობის, იძულებული გახდა ბიუჯეტის სტაბილურობის ნაწილი გადაეცა ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისათვის. ამის შედეგად ადგილობრივი ბიუჯეტიდან ფინანსირდება უმრავლესობა სახელმწიფო ხარჯებისა, რომლებსაც გააჩნია ადგილობრივი და საერთო ეროვნული მნიშვნელობა. მათ შორის არის ხარჯები - განათლების, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის მოთხოვნილებებზე.

ასეთი დეცენტრალიზაციის ტენდენცია არ შეხება გარდამავალი ეკონომიკის უმრავლეს ქვეყანათა სახელმწიფო შემოსავლებს.

ეს უმთავრესად საქარო გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, სადაც ლიბერალიზაცია ბაღებს დეცენტრალიზაციისა და რეგიონალური დიფერენციაციის ტენდენციას.

80-იანი წლების ბოლოს გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ევროპის ქვეყნების ბიუჯეტის ტრანსფერები ოჯახებზე და სანარმოებზე წარმოადგენდა შშპ-ის 10-30%-ს. საბაზრო ეკონომიკის განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით გაზრდილი ეს მაჩვენებელი უმთავრესად მოდიოდა სანარმოებზე გაცემულ ტრანსფერების მოცულობაზე (იხ. ცხრილი №4).

ამ ქვეყნებში მიმდინარე რეფორმების ძირითადი საკითხი არის დეცენტრალიზაციის მასშტაბი, რომელიც სახელმწიფოზე და მთავრად და მთავრად შეთავსებულია პოლიტიკურ-ეკონომიკურ ცვლილებებთან.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ისმის კითხვა: რამდენად მიზანშეწონილია დასავლეთის გამოცდილების პირნაწილად გამოყენება? პასუხი ცალსახაა. ამით დიდ სასიკეთო შედეგებს არ უნდა ველოდოთ. დასავლეთ ევროპის გამოცდილება -

მართვის ადგილობრივი ორგანოების განვითარების თაობაზე საშუალებას მისცემს, საბაზრო ეკონომიკის გზაზე დამდგარჩვეს ქვეყანას იქონიოს ზოგადი წარმოდგენა დასავლეთ ევროპაში მმართველობის ადგილობრივი ორგანოების

სტრუქტურასა და ფუნქციონირებაზე, გამოყოს ზოგიერთის გამოცდილება, განსაზღვროს საერთო პრობლემები და შეიმუშაოს კონკრეტული წინადადებები საკუთარ ქვეყანაში მდგომარეობის მოსაწესრიგებლად.

სახელმწიფო ხარჯების დეცენტრალიზაციამ, გადასახადების ცენტრალიზებული მოხილიზაციის პირობებში, შეამცირა ბიუჯეტის დეფიციტი. ამასთან, ხარჯების ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებზე გადაკისრებით,

განაწილების განსაზღვრა და ასევე კანონში „საბიუჯეტო სისტემისა და საბიუჯეტო

რეგიონებისათვის გადასაცემი ტრანსფერები უნდა დაიწყო: მიზნობრივ ტრანსფერებად და სუბსიდიებად

უფლებამოსილების შესახებ“ დასავლეთის მონინავე ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინება. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საქართველოში სახელმწიფო ბიუჯეტის შედგენისას ცენტრალურ და ტერიტორიულ ერთეულებს შორის შემოსავლების განაწილებას საფუძველად დაედოს ტერიტორიული ერთეულების მონაწილეობის ხარისხი ამა თუ იმ გადასახადის ფორმირების საქმეში. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყნის მმართველი ორგანოები

ადმინისტრაციული ერთეულების ტრანსფერების წლიური მდინარე შედა პროექტში (პროცენტებში)

ტრანსფერტი უჯახებზე	მდგრადი	სახელმწიფო	უნჯეთი	პოლეთი	რუმინეთი	აუცილდა
სუბსიდი და მმინარე ტრანსფერტი საქარმებზე	15	19	16	17	1	13

ცენტრალურმა ხელისუფლებამ არ უზრუნველყო მათი შემოსავლების გაზრდა. იმ ვარაუდით, რომ ისინი თვითონ შეამცირებდნენ დანახარჯებს. ამან სეროზულად შეზღუდა ადგილობრივი ბიუჯეტები. ამის შედეგად დანახარჯებზე დაგროვდა დავალიანებები. ხოლო ზოგიერთმა ადგილობრივმა მმართველობის ორგანომმა სესხისათვის მიმართეს ფინანსურ სექტორს, რამაც ბევრი გაუგებრობა გამოიწვია.

ხარჯების დეცენტრალიზაციას, რომელსაც არ ახლავს საგადასახადო უფლება-მოსილებათა დეცენტრალიზაცია - მიცვაჯართ რეგიონებს შორის უფრო დიდ უთანაბრობამდე მაგალითად, რუსეთში ყველაზე მდიდარი ოლქი ხარჯავს 16-ჯერ უფრო მეტ სახსრებს (ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით), ვიდრე ყველაზე ღარიბი.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან და ასევე საქართველოში მოქმედი ორგანული კანონის „ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ“, თავი VI. ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ეკონომიკური საფუძვლები, მუხლი 35. ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლები, მეორე პუნქტის მიხედვით:

„ადგილობრივი გადასახადებისა და მსაკრებლების დიფერენცირება, მათგან მიღებული შემოსავლების გამოჯენა და შემოსავლების ჩარიცხვის პროპორცია სოფლის, თემის, დაბის, ქალაქისა და რაიონის ბიუჯეტებს შორის განისაზღვრება კანონით „საბიუჯეტო სისტემისა და საბიუჯეტო უფლებამოსილებათა შესახებ“. შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა — მართლაც აუცილებელია შემოსავლების

ოდენობით, არამედ რაიონის გამგეობის შეხედულებისამებრ, ამასთან ხშირ შემთხვევაში არარეალური იქნება.

ქვედა დონის ბიუჯეტების შესრულების ასეთი მანკიერი სტილი კანონის უმოქმედობასთან ერთად სოფლის, თემის, დაბისა და რაიონის შემადგენლობაში შემაველი ქალაქის მმართველობის ორგანოებს უსშობს ბიუჯეტის შემოსავლების მაქსიმალური და დროული მოხილიზაციისათვის დაინტერესებასა და სტიმულს.

პირველ რიგში საჭიროა რეგიონების მიხედვით ეკონომიკური და სოციალური განვითარების უმნიშვნელოვანესი და უახლოეს პერსპექტივაში გადასახადები პრობლემების ფორმირება, იმ მთავარი მიმართულებების განსაზღვრა, რომელთა მიხედვითაც უნდა წარიმართოს ტერიტორიული ერთეულების განვითარება მათი თავისებურებების გათვალისწინებით.

რეგიონების ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებისათვის აუცილებელია მათი განვითარების ტერიტორიული პროპორციების არსუყოფა და განვითარების დონეებში არსებული მკვეთრი განსხვავებების რამდენადმე გამოთანაბრება.

დღეს არსებული ტრანსფერების სისტემა ვერ პასუხობს თავის მიზნებსა და ამოცანებს. ჩემის აზრით, ცენტრალური ბიუჯეტიდან რეგიონებისათვის გადასაცემი ტრანსფერები უნდა

დაიყოს ორად: მიზნობრივი ტრანსფერებად და სუბსიდიებად. ხოლო რაც შეეხება 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში გათვალისწინებულს. ტრანსფერებს - იგი თავის მნიშვნელობით შედის მიზნობრივ ტრანსფერებში.

მიზნობრივი ტრანსფერებით უნდა მოხდეს სახელმწიფო პროგრამების განხორციელება, რაც ამაჟამად მოქმედებს. ხოლო სუბსიდიებს თავის შეხედულებისამებრ იყენებს და განკარგავს ადგილობრივი მმართველობის ორგანოები, რომლის განაწილება უნდა ემყარებოდეს რეგიონებს შორის შემოსავლების გამოთანაბრებას.

ამასთან ერთად, უნდა შემუშავდეს შესაბამისი გრაფიკი ან გეგმა, რომელშიც აისახება ტრანსფერების შემცირების ტენდენცია, ოღონდ მხოლოდ ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებზე შესაბამისი შემოსავლის წყაროს მიმართებით. ეს ყველაფერი ეტაპობრივად უნდა მოჰყვებოდეს რეგიონების განვითარებას და გამოთანაბრებას.

ასევე აუცილებელია სხვადასხვა დონის ხელისუფლებათა შორის ურთიერთობის სისტემა იყოს ტრანსფერენტული. ე.ი. მკაცრად უნდა იყოს განსაზღვრული, რომელი ხელისუფლების დონე პასუხობს ნებისმიერ დასმულ, კონკრეტულ მომსახურებასა და ამისათვის იგი აუცილებლად უნდა იყოს უზრუნველყოფილი შესაბამისი ფინანსური რესურსებით.

ცხრილი №1

ტერიტორიული ერთეულების დასახელება მხარეების მიხედვით	1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერტი				მთ შორის				1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერტების შესახებ (ათს ლარებში)				იანვარ-დეკემბერი პროცენტულად წლიურთან			
	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	
																დაბ.
აფხაზეთის ავტონომიური რაიონი	4820	3769	1051	3222	4081	3222	859	84,7	85,5	100,0	100,0	81,7				
აჭარის ავტონომიური რაიონი	4077	2500	1177	400	4077	2500	1177	100,0	100,0	100,0	100,0					
ქ. თბილისი	4454	0	3504	950	1095	300	795	24,6	8,6	83,7						
კახეთის მხარე	3520	1615	1342	563	2081	1480	346	255	59,1	91,6	25,8	45,3				
სამეგრეოს რაიონი	513	150	133	230	300	150	20	130	58,5	100,0	15,0	56,5				
ტყუარაის რაიონი	438	100	238	100	175	100	30	45	40,0	100,0	12,6	45,0				
დედოფლისწყაროს რაიონი	108	0	108		15		15	13,9								
თელავის რაიონი	962	725	237		755	725	30	78,5	100,0	12,7						
თლაკის რაიონი	351	190	161	53	351	190	161	100,0	100,0	100,0						
საგარეჯოს რაიონი	450	210	187		180	160	20	40,0	76,2	10,7	0,0					
სიღნაღის რაიონი	147	0	147		55		55	37,4								
ყვარლის რაიონი	551	240	131	180	250	155	15	80	45,4	64,6	11,5	44,4				
იმერეთის მხარე	9508	6157	2321	1030	5732	4932	530	270	60,3	80,1	22,8	26,2				
ქ. ქუთაისი	3222	2500	722		1890	1860	30	58,7	74,4	4,2						
ჭიათურის ზონა	895	566	209	120	865	566	209	90	96,6	100,0	100	75,0				
ტყელების ზონა	768	600	108	60	575	530	25	20	74,9	88,3	23,1	33,3				
წყალტუბოს ზონა	668	440	228		334	316	18	18	50,0	71,8	7,9					
ბაღდათის რაიონი	425	282	93	50	215	205	10	50,6	72,7	10,8	0,0					
განის რაიონი	396	280	116		335	280	55	84,6	100,0	47,4						
ხესტაფონის რაიონი	332	0	232	100	20		20	6,0								
თერჯოლის რაიონი	448	325	73	50	265	205	10	50	59,2	63,1	13,7	100,0				
სამტრედიის რაიონი	493	0	203	290	171		121	50	34,7							
საჩხერის რაიონი	687	284	143	240	320	250	10	60	46,6	88,0	7,0	23,1				
ხარაგაულის რაიონი	606	520	86	100	391	385	6	64,5	74,0	7,0						
ზონის რაიონი	568	360	108		351	335	16	61,8	93,1	14,8	0,0					

ცხრილი №1 (აგრესიები)

სამმართველოს და ზედა სკანდონის მხარე	1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერტი				მთ შორის				1998 წელს გადასაცემი ტრანსფერტების შესახებ (ათს ლარებში)				იანვარ-დეკემბერი პროცენტულად წლიურთან			
	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	სულ	ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	საქმე ტრანსფერტი	
																დაბ.
ქ. ზუგდიდი	500	0	150	330	55	2873	392	320	58,4	93,3	29,7	18,4				
ქ. ზუგდიდის რაიონი	1537	510	387	640	702	510	72	120	45,7	86,0	18,6	36,7				
აჭარის რაიონი	399	250	89	60	285	215	40	30	71,4	86,0	44,9	58,8				
მარტვილის რაიონი	579	370	139	70	392	370	22		67,7	100,0	15,8	0,0				
მესტიის რაიონი	665	610	45	10	482	470	12		72,5	77,0	26,7	0,0				
გუგუთის რაიონი	640	240	160	240	364	240	54	70	56,9	100,0	33,8	29,2				
სტეფანწავის რაიონი	543	350	93	100	494	350	64	80	91,0	100,0	68,8	80,0				
ხობის რაიონი	835	468	127	240	510	468	32	10	61,1	100,0	25,2	4,2				
ზაფხულის რაიონი	439	280	129	30	301	250	41	10	68,6	89,3	31,8	33,3				
ზაფხულის რაიონი	1826	580	1136	110	671	423	203	40	36,7	73,8	17,9	36,4				
მთის რაიონი	1121	500	571	50	423	338	30	15	37,7	71,6	8,8	30,0				
მთ შორის: ერედვისა და ქუთაისის თემები	559	500	59						0,0	0,0	0	0				
ქარელის რაიონი	228	0	168	60	113	117	70	47	43,7	87,5	25,0	41,7				
მთ შორის: აფხაზეთის თემი	38	80	8						0,0	0,0	0,0	0,0				
ხაშურის რაიონი	209	0	209		18		18		8,6							
ქ. რუსთავი	3411	765	1784	862	1982	601	1126	255	58,1	78,6	63,1	29,6				
ბორჯომის რაიონი	766	0	466	300	671	466	205	205	87,6	100,0	68,3					
გორის რაიონი	397	0	223	174	50		50		12,6							
ბორჯომის რაიონი	463	50	363	50	275	41	194	40	59,4	82,0	53,4	80,0				
დმანის რაიონი	421	240	111	70	178	170	8		42,3	70,8	7,2	0,0				
თფილისის რაიონი	588	325	108	155	268	240	18	10	45,6	73,8	16,7	6,5				
მარნეულის რაიონი	494	0	381	113	375		375		75,9	98,4	0,0					
წაფის რაიონი	282	150	132		165	150	15		58,5	100,0	11,4					
მთ შორის: მხარე	2234	1250	479	505	1471	1250	56	165	65,8	100,0	11,7	32,7				
დასავლეთის რაიონი	525	330	123	70	340	330	10		64,8	100,0	8,0	0,0				
სამცხეთის რაიონი	1210	500	275	435	706	500	41	165	58,3	100,0	14,9	37,9				
მთ შორის: მხარე	499	430	76		435	430	5		86,2	100,0	6,3					
სამცხეთა-მთიანეთის მხარე	2922	1917	700	315	1810	1631	127	52	61,7	85,1	18,1	16,5				
აფხაზეთის რაიონი	461	396	65	215	270	270	5		59,7	68,2	7,7					
მთის რაიონი	386	330	41	15	289	275	14		74,9	83,3	34,1	0,0				
ახალციხის რაიონი	870	466	204	200	553	466	45	42	65,6	100,0	22,1	21,0				
ხაზოჭალის რაიონი	563	350	163	50	255	245	10		45,3	70,0	6,1	0,0				
მთიანეთის რაიონი	122	0	122		20		20		16,4							
მთიანეთის რაიონი	580	375	105	50	418	375	33	10	78,9	100,0	31,4	20,0				
სამცხეთა-მთიანეთის მხარე	3166	1207	414	1345	1998	918	45	1025	63,1	76,1	10,9	67,0				
აფხაზეთის რაიონი	401	366	35		303	300	3		75,6	82,0	8,6					
ქუთაისის რაიონი	614	250	114	250	247	200	22	25	40,2	60,3	10,3	0,0				
თიანეთის რაიონი	704	411	48	245	290	285	5		41,2	69,3	10,4	0,0				
მცხეთის რაიონი	238	0	198	40	20		10		8,4							
მცხეთის რაიონი	1209	180	19	1010	133	133	5	1000	94,1	73,9	26,3	95,0				
მთიანეთის რაიონი	2175	1591	164	420	1374	1040	30	67,4	52,3	65,4	18,3	16,0				
სამცხეთა-მთიანეთის მხარე	700	420	50	230	279	270	9		39,9	64,3	18,0	0,0				
აფხაზეთის რაიონი	447	367	30	50	265,4	250	5	7,4	59,4	68,1	26,7	14,8				
თიანეთის რაიონი	444	367	37	40	280	235	5	40	63,1	64,0	13,5	100,0				
მთის რაიონი	584	437	47	100	313	285	8		53,6	65,2	17,0	20,0				
ცხუმის რაიონი	48260	24429	14340	9491	29720,4	20875	4332	4513,4	61,6	85,5	30,2	47,6				

საქართველოს 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან აგრეთვე მიღებული ტრანსფერებისა და საქართველოს სხვა ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებში გადახაჯები ტრანსფერები (ათას ლარებში)

ტერიტორიული ერთეულების დასახელება	სულ	მ ა თ					ს ო რ ი ს					1998 წლის I და III კვარტლებიდან ტრანსფერების საგრძობად
		გადასაცემის	გადასაცემის	გადასაცემის	გადასაცემის	გადასაცემის	სოციალური	სოციალური	სოციალური	სოციალური	სოციალური	
1 სუბსუბიექტის ავტონომიური რაიონი	4820	776	533	500	50	1910	1051	380	10	11		
2 ავტონომიური რაიონი	4077	2500				1177	400	1252				
3 ქ. თბილისი	4454					3594				1969		
4 კახეთის მხარე	3520	1490	0	125	0	1342	0	563	677	240		
5 ახმეტის რაიონი	513	150				133			107			
6 ტყეშელაშენის რაიონი	438	100				238			100		85	
7 დედოფლისწყაროს რაიონი	108					108					61	
8 თელავის რაიონი	962	600		125		237						
9 ლაგოდეხის რაიონი	351	190				161			53			
10 საგარეჯოს რაიონი	450	210				187					94	
11 სიღნაღის რაიონი	147					147						
12 ყვარლის რაიონი	551	240				131			180	86		
13 იმერეთის მხარე	9508	5847	50	200	0	2381	0	1030	1419	305		
14 ქ. ქუთაისი	3222	2300		200		722			423			
15 გორის რაიონი	895	566				209			120	175		
16 ტყეშელაშენის რაიონი	768	600				108			60	98		
17 ჭავჭავაძის რაიონი	668	440				228			151	151		
18 ბაგრატიონის რაიონი	425	282				93			50	84		
19 გზის რაიონი	396	280				116			88		175	
20 თერჯოლის რაიონი	332					232			100			
21 სამტრედიის რაიონი	448	265				133			50	89		
22 საჩხერის რაიონი	687	284				203			290	130		
23 ხარაგაულის რაიონი	606	470	50			143			260	105		
24 ხონის რაიონი	568	360				86			97			

ცხრილი №2 (გაგრძელება)

25 სამხრეთ-დასავლეთის მხარე	6137	2968	35	45	20	1319	10	1740	942	167
26 ქ. ზუგდიდი	500	510				150		350		167
27 აბაშის რაიონი	399	370				387		640	279	
28 მარტვილის რაიონი	665	300	35	45	10	45		70	102	
29 მესტიის რაიონი	640	340				160		10	98	
30 ცხენოსანის რაიონი	543	350				93		240	114	
31 ჩხოროწყუს რაიონი	835	468				127		100	87	
32 წყალტუბოს რაიონი	439	280				129		30	96	
33 ხობის რაიონი	1826	312	50	113	60	1136	45	110	68	661
34 გორის რაიონი	1121	250	43	107	60	571	40	50	60	282
35 შორის რაიონი	559	250	43	107	60	59	40	60	60	110
36 ქარაღაზის რაიონი	228	62	7	6		188	5	8	8	110
37 მთ შირის რაიონი	209	62	7	6		8	5	8	8	159
38 ქ. რუსთავი	3411	765	0	0	0	1784	0	862	245	1037
39 ბორჯომის რაიონი	397	330				466		300	367	
40 ბარდაბნის რაიონი	463	50				223		174	195	
41 ღვინის რაიონი	421	240				111		50	260	
42 თერჯოლის რაიონი	588	325				108		85	81	
43 მარნეულის რაიონი	494					381		113	275	
44 წაფლის რაიონი	282	150				132		79		
45 დარეჯანის რაიონი	2234	1250	0	0	0	479	0	505	372	0
46 თერჯოლის რაიონი	1210	500				125		70	105	
47 მთიანეთის რაიონი	469	420				275		435	196	
48 სურგულაძის რაიონი	2932	1797	70	50	0	700	0	315	594	81
49 ახალციხის რაიონი	461	326	40	30		65		59		
50 ახალციხის რაიონი	386	280	30	20		41		15	50	
51 ახალციხის რაიონი	870	466				204		200	213	
52 მთიანეთის რაიონი	363	330				163		50	147	
53 ნინოწმინდის რაიონი	530	375				122		50	125	
54 ახალციხის რაიონი	3166	1017	85	105	0	414	0	1545	229	109
55 ქუთაისის რაიონი	614	250	30	30		35		250	110	
56 თანათის რაიონი	704	321	40	50		184		245	52	
57 მცხეთის რაიონი	238		15	25		196		40		109
58 ცხენოსანის რაიონი	1209	140	15	25		19		1010	28	
59 ახალციხის რაიონი	2175	1274	135	160	12	164	10	420	226	0
60 დედოფლის რაიონი	700	330	40	50		50		30	61	
61 თანათის რაიონი	447	292	25	50		37		90	50	
62 თანათის რაიონი	444	265	30	50		30		40	40	
63 ცხენოსანის რაიონი	584	387	40	10		47		100	75	
სულ ჯამი	48260	19996	958	1298	142	14400	1975	9491	6404	4599

ტერიტორიული ერთეულების დასახელება მხარეების მიხედვით	ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის 1997 წელს გადასაცემი ტრანსფერტების შესახებ (ათას ლარებში)								
	1997 წელს გადასაცემი ტრანსფ.			გადარიცხულია 31 დეკემბრის მდგომარეობით			იანვარ-დეკემბერი %-ლად წლიურთან		
	მათ შორის			მათ შორის			მათ შორის		
	სულ	ტრანსფ.	სპეც. ტრანსფ.	სულ	ტრანსფ.	სპეც. ტრანსფ.	სულ	ტრანსფ.	სპეც. ტრანსფ.
I. აფხაზეთი	2786	2686	100	2706	2606	100	97,1	97,0	100
II. აჭარა	6506	3156	3350	6506	3156	3350	100,0	100,0	100
ცხინვალი	1000		1000	995,7	0	995,7	99,6		99,6
III. თბილისი	14045	6745	7300	12862,4	6012,1	6850,3	91,6	89,1	93,8
IV. კახეთის მხარე	2350	1950	400	2150	1950	200	91,5	100,0	50
1. ანტიპის რაიონი	394	294	100	344	294	50	87,3	100,0	50
2. გურჯაანის რაიონი	428	428		428	428	0	100,0	100,0	
3. დედოფლისწყაროს რაიონი	0			0	0	0			
4. თელავის რაიონი	489	489		489	489	0	100,0	100,0	
5. ღვინჯის რაიონი	218	218		218	218	0	100,0	100,0	
6. საგარეჯოს რაიონი	170	170		170	170	0	100,0	100,0	
7. სიღნაღის რაიონი	50	50		50	50	0	100,0	100,0	
8. ყვარლის რაიონი	601	301	300	451	301	150	75,0	100,0	50
V. იმერეთის მხარე	6116	4471	1645	5759,7	4471	1288,7	94,2	100,0	78,3
1. ქ. ქუთაისი	1805	1000	805	1700	1000	700	94,2	100,0	87,0
2. ქ. ჭიათურის ზონა	906	766	140	806	766	40	89,0	100,0	28,6
3. ქ. ტყეხუდი	823	423	400	681,7	423	258,7	82,8	100,0	64,7
4. ქ. წყალტუბოს ზონა	348	348		348	348	0	100,0	100,0	
5. ბაღდათის რაიონი	258	258		258	258	0	100,0	100,0	
6. ვანის რაიონი	146	146		146	146	0	100,0	100,0	
7. ზესტაფონის რაიონი	100	100		100	100	0	100,0	100,0	
8. თერჯოლის რაიონი	328	308	20	328	308	20	100,0	100,0	100
9. სამტრედიის რაიონი	50		50	50	0	50	100,0		100
10. სანჯერის რაიონი	634	404	230	624	404	220	98,4	100,0	95,7
11. ხარაგაულის რაიონი	441	441		441	441	0	100,0	100,0	
12. ზონის რაიონი	277	277		277	277	0	100,0	100,0	
VI. სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის მხარე	3787	2747	1040	3667	2697	970	96,8	98,2	93,3
1. ქ. ფოთი	0			0	0	0			
2. ზუგდიდის რაიონი	509	139	370	509	139	370	100,0	100,0	100
3. აბაშის რაიონი	208	158	50	208	158	50	100,0	100,0	100
4. მარტვილის რაიონი	424	374	50	424	374	50	100,0	100,0	100
5. მესტიის რაიონი	625	625		575	575	0	92,0		92,0
6. სენაკის რაიონი	697	377	320	627	377	250	90,0	100,0	78,1

7. ჩხოროწყუს რაიონი	364	314	50	364	314	50	100,0	100,0	100
8. წალენჯიხის რაიონი	652	502	150	652	502	150	100,0	100,0	100
9. ხობის რაიონი	308	258	50	308	258	50	100,0	100,0	100
VII. შიდა ქართლის მხარე	1074	1044	30	1074	1044	30	100,0	100,0	100
1. გორის რაიონი	606	606		606	606	0	100,0	100,0	
2. კასპის რაიონი	52	52		52	52	0	100,0	100,0	
3. ქარელის რაიონი	267	267		267	267	0	100,0	100,0	
4. ხაშურის რაიონი	149	119	30	149	119	30	100,0	100,0	100
VIII. ქვემო ქართლის მხარე	1391	1391	0	1391	1391	0	100,0	100,0	
1. ქ. რუსთავი	577	577		577	577	0	100,0	100,0	
2. პოლთისის რაიონი	0			0	0	0			
3. გარდაბნის რაიონი	0			0	0	0			
4. დმანისის რაიონი	290	290		290	290	0	100,0	100,0	
5. თეთრიწყაროს რაიონი	222	222		222	222	0	100,0	100,0	
6. მარნეულის რაიონი	0			0	0	0			
7. წალკის რაიონი	302	302		302	302	0	100,0	100,0	
IX. გურჯის მხარე	914	864	50	914	864	50	100,0	100,0	100
1. ღანახუთის რაიონი	298	298		298	298	0	100,0	100,0	
2. ოზურგეთის რაიონი	241	191	50	241	191	50	100,0	100,0	100
3. ჩოხატაურის რაიონი	375	375		375	375	0	100,0	100,0	
X. სამცხე-ჯავახეთის მხარე	2264	1864	400	2264	1864	400	100,0	100,0	100
1. ადიგენის რაიონი	370	370		370	370	0	100,0	100,0	
2. ასპინძის რაიონი	307	307		307	307	0	100,0	100,0	
3. ახალქალაქის რაიონი	622	322	300	622	322	300	100,0	100,0	100
4. ახალციხის რაიონი	193	193		193	193	0	100,0	100,0	
5. ბორჯომის რაიონი	269	269		269	269	0	100,0	100,0	
6. ნინოწმინდის რაიონი	503	403	100	503	403	100	100,0	100,0	100
XI. მცხეთა-მთიანეთის რაიონი	2602	1134	1468	2553	1134	1419	98,1	100,0	96,7
1. ახალგორის რაიონი	303	303		303	303	0	100,0	100,0	
2. დუშეთის რაიონი	361	261	100	312	261	51	86,4	100,0	51
3. თიანეთის რაიონი	343	343		343	343	0	100,0	100,0	
4. მცხეთის რაიონი	150		150	150	0	150	100,0		100
5. ყაზბეგის რაიონი	1445	227	1218	1445	227	1218	100,0	100,0	100
XII. რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის მხარე	1767	1487	280	1627	1487	140	92,1	100,0	50
1. ამბროლაურის რაიონი	546	346	200	446	346	100	81,7	100,0	50
2. ლენტეხის რაიონი	340	340		340	340	0	100,0	100,0	
3. ონის რაიონი	406	326	80	366	326	40	90,1	100,0	50
4. ცაგერის რაიონი	475	475		475	475	0	100,0	100,0	
სულ ჯამი	46602	29539	17063	44469,8	28676,1	15793,7	95,4	97,1	92,6

წყარო: ფინანსთა სამინისტრო

საზოგადოებრივი

◆ ჩვენს ბიულეტენებში არაერთხელ გაგვიშუქებია „ადგილობრივი დემოკრატიის განვითარების პროექტი“. აღნიშნულის პირველი ეტაპი, რომლის საქმიანობაც ფოკუსირებული იყო ადგილობრივ არჩევნებზე, წარმატებით დასრულდა. 1999 წლის იანვრიდან დაიწყო პროექტის მეორე ეტაპი, რომლის მიზანია ხელი შეუწყოს მმართველობის დემოკრატიული პრინციპების გავრცელებას, სამოქალაქო განათლებისა და ცნობიერების ამაღლებას. ამ მიზნით დაგეგმილია:

ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და თვითმმართველობის ორგანიზაციების სემინარ-ტრენინგების მოწყობა და მათთვის საჭირობოროტო საკითხებზე კონსულტაციების გაწევა. ადგილებზე კვლავ განაგრძობს ფუნქციონირებას საკონსულტაციო ბიუროები.

აღსანიშნავია ის, რომ ეს პროექტი ითვისწინებს მიკრო გრანტების პროგრამის განხორციელებას. მის ფარგლებში დასახულია რეგიონებში მომუშავე საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა თუ საინიციატივო ჯგუფებისათვის, კონკურსის საფუძველზე, მიკრო გრანტების გაცემა.

წარდგენილი განაცხადები უნდა შეესაბამებოდნენ პროექტის მიზნებსა და ამოცანებს /ადგილებზე არსებული სოციალური საკითხების გადაჭრის ხელშეწყობას, სათემო ორგანიზაციების განვითარებას/. სტრატეგიული პროგრამა შეესაბამება სოციალური განვითარების კომპანაგენის 1995 წლის სამიტის მიერ დადგენილ დებულებებს.

აღნიშნული პროგრამით დაფინანსებული პროექტები კონკურსის წესით გამოვლინდება. წარდგენილ განაცხადებს განიხილავს მიკრო გრანტების სამსახური, რომელიც შედგება პროექტში მონაწილე ორგანიზაციების წარმომადგენელთაგან.

◆ საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრში არსებული ადგილობრივი დემოკრატიის განვითარების პროექტის სამუშაო ჯგუფი მოხარულია გაცნობოთ, რომ ქ. ლაგოდეხიში 1999 წლის 13 იანვარს სასამართლო რეგისტრაციაში გაატარა რაიონში პირველი არასამთავრობო და არასამეწარმე ორგანიზაცია „საქართველოს სამოქალაქო განვითარების ასოციაცია“.

ასოციაციის მიზანია ადგილებზე დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და პრინციპების დამკვიდრებისა და განვითარების ხელშეწყობა, სამოქალაქო ცნობიერების ამაღლება, გარემოს დაცვა და ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

◆ ამა წლის 5 თებერვალს საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის მიერ ჩატარდა მორიგი სემინარი. კონფერენციაზე „ეკონომიკის, ფინანსებისა და სოციალური პოლიტიკის“ ჯგუფის მიერ განხილულ იქნა შემდეგი მოხსენებანი:

- ოჯახების შემოსავლები
- ლიცენზირების სისტემა
- საქართველოს ბიზნეს გარემო და უცხოური ინვესტიციები
- სახელმწიფო მსუბუქი ავტომანქანები

ფრიდრიხ ებერტის ფონდი

ფრიდრიხ ებერტის ფონდი წარმოადგენს დამოუკიდებელ საზოგადოებრივ-კულტურულ ორგანიზაციას, რომელიც მჭიდრო კავშირშია გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ პარტისთან. იგი დაფუძნებულ იქნა 1925 წლის 2 მარტს ვაიმარის პირველი პრეზიდენტის, სოციალ-დემოკრატების ლიდერის ფრიდრიხ ებერტის საპატივცემულოდ.

დღესდღეობით ფრიდრიხ ებერტის ფონდის თანამშრომელთა რიცხვი 540 კაცს შეადგენს. ფონდს ბიუროები გააჩნია მსოფლიოს 89 ქვეყანაში.

ფონდის მოღვაწეობის სფეროში შიშის:

- დემოკრატიული სულისკვეთებით საზოგადოების ყველა ფენის წარმომადგენელთა განათლება;
- ერთაშორისი თანხმობის ხელშეწყობა და განვითარებად ქვეყნებთან თანამშრომლობა;
- როგორც გერმანიაში, ასევე მის საზღვრებს გარეთ მცხოვრები ნიჭიერი სტუდენტებისა და ახალგაზრდა მეცნიერ-მუშაკებისათვის სტიპენდიების გამოყოფა;
- სამეცნიერო გამოკვლევების, კვლევითი სამუშაოების წახალისება;
- კულტურისა და ხელოვნების განვითარების ხელშეწყობა.

საქართველოში ფონდის წარმომადგენლობა 1994 წელს დაარსდა. ფონდი აქტიურად თანამშრომლობს როგორც სამთავრობო, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, განსაკუთრებით კი - ახალგაზრდულ ორგანიზაციებთან. კონფერენციების და სემინარების მონაწილეთ, სატელევიზიო პროგრამებითა თუ სპეციალისტების მომზადებით იგი ცდილობს თავისი წვლილი შეიტანოს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის გამოცდილების, ცოდნის გაცვლაში.

საქართველოში ფონდის საქმიანობის სფერო შემდეგ საკითხებს მოიცავს:

- დემოკრატიის მხარდაჭერა, ეთნიკური უმცირესობების და ქალთა მოძრაობის დაცვა;
- ეკონომიკური რეფორმა, სოციალური პოლიტიკა და გარემოს დაცვა;
- საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა.

ფრიდრიხ ებერტის ფონდი საქართველოში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს სემინარულ მუშაობას სხვადასხვა ასაკობრივ და პროფესიულ ჯგუფებთან, როგორებიცაა, მაგალითად; კონფლიქტების გადაწყვეტის ალტერნატიული გზების შემუშავების მიზნით ტრენინგ-სემინარების ჩატარება ლტოლვილებთან, ჟურნალისტებთან, პოლიციელებთან; მართვის, ეკონომიკის, სამართლის საკითხების ირგვლივ — ცალკეულ რეგიონების გამგებლებთან. ფონდის ხელშეწყობით ქვეყნდება მთელი რიგი პუბლიკაციები სხვადასხვა თემაზე, უმაღლეს სასაწავლებლებში ეწყობა ვიდეო-ლექციები, რომელთაც უძღვებიან გერმანიიდან მოწვეული მაღალკვალიფიკაციური სპეციალისტები.

ფონდთან მჭიდრო თანამშრომლობით საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის მიერ შემუშავებულ იქნა ისეთი მნიშვნელოვანი კანონპროექტები, როგორიცაა, გარემოსდაცვითი ნებართვისა და პოლიტიკური ორგანიზაციების შესახებ კანონპროექტი. აგრეთვე, ამავე ფონდის ფინანსური დახმარებით გახდა შესაძლებელი ცენტრში არსებული სამუშაო ჯგუფის „ეკონომიკა, ფინანსები და სოციალური პოლიტიკა“ აქტიური მოღვაწეობა.

ფრიდრიხ ებერტის ფონდს მომავლისათვის განზრახული აქვს სამოქმედო ასპარეზის გაზრდა და მუშაობის უფრო აქტიურად წარმართვა საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში.

საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი

საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი დაფუძნებული იქნა 1995 წლის ივლისში. იგი წარმოადგენს დამოუკიდებელ, არასამთავრობო, არაპოლიტიკურ, არაკომერციულ ორგანიზაციას. მისი წევრები არიან სხვადასხვა სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლები, მდიდარი გამოცდილების მქონე სპეციალისტები, ასევე სტუდენტები და ახალგაზრდები, რომლებიც გამოცდილ თანამშრომლებთან ერთად მუშაობენ ცენტრისათვის პრიორიტეტულ პრობლემათიკაზე და თანამშრომლებზე როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

ცენტრი სხვა ტრადიციული ტიპის არასამთავრობო ორგანიზაციებისაგან განსხვავებით, არ შემოიფარგლება მხოლოდ დამოუკიდებელი მკვლევარისა და დამკვირვებლის როლით და ცდილობს, გავლენა იქონიოს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე. ამ მიზნით ცენტრი აქტიურად თანამშრომლობს არა მარტო სამეცნიერო და არასამთავრობო, არამედ სამთავრობო ორგანიზაციებთანაც, რათა საერთო ძალისხმევით შემუშავდეს ჩვენს ქვეყანაში არსებული რთული ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური პრობლემების გადაჭრის ოპტიმალური გზები. ცენტრში დამუშავებული სტრატეგიული გეგმები საბოლოო სახეს მხოლოდ მრავალჯერადი საჯარო განხილვების შემდეგ ღებულობს, რაც უზრუნველყოფს ამ პროცესში ყველა დაინტერესებული პირისა თუ ორგანიზაციის მონაწილეობას.

ცენტრის რეგულარულ გამოცემებში — ბიულეტენებში გაშუქებული საკითხების ირგვლივ სისტემატიურად ეწყობა განხილვა-სემინარები.

ცენტრის პრიორიტეტული მიმართულებები:

- საზოგადოება და დემოკრატია
- გარემოს დაცვა და მდგრადი განვითარება
- საგარეო პოლიტიკა და ეროვნული უსაფრთხოება
- ეკონომიკა, ფინანსები და სოციალური პოლიტიკა

განხორციელებული პროექტები

1. კანონპროექტი საქართველოს გარემოსდაცვითი ნებართვების შესახებ; კანონი მიღებულია პარლამენტის მიერ.
2. კანონპროექტი საქართველოს პოლიტიკური ორგანიზაციების შესახებ; კანონი მიღებულია პარლამენტის მიერ.
3. საქართველოს ტერიტორიული მონაცემების შესახებ კონცეფციის შემუშავება;
4. ეკონომიკური რეფორმები საქართველოში;
5. ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარება;
6. არასამთავრობო გარემოსდაცვითი ორგანიზაციების ქსელის ეროვნული შეხვედრის მომზადება;
7. ცენტრის ინსტიტუციონალური განვითარება.

ცენტრის დონორი ორგანიზაციები

1. ფრიდრიხ ებერტის ფონდი, გერმანია
2. ნიდერლანდების ორგანიზაცია საერთაშორისო თანამშრომლობისა და განვითარებისათვის, ჰოლანდია.
3. ბერგოფის კონფლიქტოლოგიის ინსტიტუტი, გერმანია

ცენტრის სამიანოვით დაინტერესებულ პირებს დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად შეუქლიათ, დაგვიკავშირდნენ.

ქ.თბილისი 380002, მარჯანიშვილის ქ. №19, საფოსტო ყუთი №45;
ტელ/ფაქსი: (995 32) 964124/957030;
ელექტრონული ფოსტა: csrdg@caucasus.net, csrdg@iberiapac.ge
<http://www.csrdg.caucasus.net>